

Права людини
Уповноважений
ВРУ з прав людини

Організація з безпеки та
співробітництва в Європі
Координатор проектів ОБСЄ в Україні

Белоусов Ю.Л., Пивоваров В.С., Швець С.П.

ПОСІБНИК
з проведення проваджень
Уповноваженого Верховної Ради України
з прав людини у справах про катування
та неналежне поведження у взаємодії з
представниками неурядових організацій

Київ – 2014

ISBN 978-966-2310-15-3

Посібник з проведення проваджень Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у справах про катування та неналежне поводження у взаємодії з представниками неурядових організацій. Белоусов Ю.Л., Пивоваров В.С., Швець С.П. – Київ: ВАІТЕ, 2014. – 112 с.

© Белоусов Ю.Л., Пивоваров В.С., Швець С.П.

© Координатор проектів ОБСЕ в Україні

© Видавництво «ВАІТЕ»

Видання цієї роботи здійснено в межах реалізації Проекту Координатора проектів ОБСЕ в Україні «Підтримка попередження і розслідування катувань та неналежного поводження в Україні».

Організація з безпеки та
співробітництва в Європі
Координатор проектів ОБСЕ в Україні

Видано за підтримки Координатора проектів ОБСЕ в Україні. У цій публікації висловлено виключно погляди авторів. Вони не обов'язково збігаються з офіційною позицією Координатора проектів ОБСЕ в Україні.

Київ – 2014

Зміст

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ДІЯЛЬНІСТЬ УПОВНОВАЖЕНОГО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПРАВ ЛЮДИНИ У СФЕРІ ПАРЛАМЕНТСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА НАЛЕЖНИМ РОЗСЛІДУВАННЯМ ПОРУШЕНЬ ПРАВ ЛЮДИНИ....	8
1.1. Загальні засади діяльності Уповноваженого щодо контролю за дотриманням прав людини.....	8
1.2. Спеціальні провадження Секретаріату Уповноваженого Вер- ховної Ради України з прав людини.	12
1.2.1. Відділ спеціальних проваджень секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Передумови створення та засади діяльності.	12
1.3. Практична діяльність Відділу спеціальних проваджень.	15
1.3.1. Результати діяльності Відділу спеціальних проваджень.	15
1.3.2. Основні види порушень прав людини, за якими здійснювалися заходи працівниками Відділу в межах відкритих проваджень Уповноваженого.	16
1.3.3. Системні порушення при розслідуваннях випадків катувань, неналежного поводження та інших порушень прав людини в діяльності правоохоронних органів.	17
1.3.4. Інші системні порушення прав людини, встановлені за резуль- татами спеціальних проваджень Уповноваженого.	40
1.3.5. Порушення прав вразливих груп населення в діяльності органів внутрішніх справ, зокрема наркотично залежних осіб тощо.	49
1.3.6. Розслідування порушень фундаментальних прав людини стосовно групи осіб.	61
1.3.7. Розслідування порушень фундаментальних прав людини в результаті невиконання позитивного обов'язку держави.	71
РОЗДІЛ 2 ГРОМАДСЬКІ РОЗСЛІДУВАННЯ ПОРУШЕНЬ ФУНДАМЕНТАЛЬ- НИХ ПРАВ ЛЮДИНИ.	86
2.1. Загальні засади громадського розслідування.	86
2.1.1. Поняття і мета громадського розслідування.	86
2.1.2. Принципи громадського розслідування.	92
2.1.3. Головні особливості громадського розслідування.	97
2.1.4. Схема громадського розслідування.	99

РОЗДІЛ 3 ЗАЛУЧЕННЯ УПОВНОВАЖЕНИМ З ПРАВ ЛЮДИНИ ПРЕДСТАВНИКІВ ГРОМАДСЬКОСТІ ДО ПРОВАДЖЕНЬ У СПРАВАХ ПРО ПОРУШЕННЯ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ.	102
3.1. Загальні засади залучення Уповноваженим представників громадськості до проваджень у справах про порушення фундаментальних прав і свобод людини.	102
3.2. Механізми громадських розслідувань порушень фундаментальних прав людини у взаємодії з Уповноваженим.	103
3.2.1. Суть механізмів полягає у взаємодії представників громадянського суспільства з Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, спрямованої на:	103
3.2.2. Мета діяльності механізмів	104
3.2.3. Сфера застосування механізмів.	104
3.2.4. Правові підстави дій представників громадськості при проведенні розслідувань порушень прав людини.	105
3.2.5. Оформлення результатів розслідування, проведеного громадськими активістами.	109
3.2.6. Заходи, які здійснює Уповноважений з прав людини після отримання матеріалів громадського розслідування	110
3.2.7. Використання результатів громадського розслідування порушень фундаментальних прав людини у взаємодії з Уповноваженим.	112

ВСТУП

Національне та міжнародне законодавство про основоположні права людини та обов'язки держави щодо їх забезпечення, необхідність механізмів розслідування фактів порушень прав людини.

Відповідно до Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Основоположні права людини також визначені основним Законом держави, зокрема:

- невід'ємне право на життя. (Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини);
- право на повагу гідності особи (Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню);
- право на свободу та особисту недоторканність (Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом);
- право на недоторканність житла (Не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду);
- право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності (Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним);
- право на охорону здоров'я, медичну допомогу;
- право на судовий захист прав і свобод людини в національних та міжнародних судових установах (Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Кожен має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій,

---

членом або учасником яких є Україна);

- право на правову допомогу (гарантовану державою можливість будь-якій особі, незалежно від характеру її правовідносин з державними органами та іншими суб'єктами, вільно, без неправомірних обмежень отримувати допомогу з юридичних питань в обсязі і формах, як вона того потребує).

Ці та інші права людини закріплено низкою міжнародних правових актів, у тому числі тих, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і які відповідно до Конституції є частиною національного законодавства України, зокрема:

- Загальною декларація прав людини 1948 року;
- Міжнародним пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 року;
- Міжнародним пактом про громадянські та політичні права 1966 року;
- Факультативним протоколом до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 року;
- Конвенцією про попередження злочину геноциду і покарання за нього 1948 року;
- Європейською конвенцією про захист прав і основних свобод людини 1950 року. (підписана Україною 9.12.1995 р.; ратифікована Україною 17.07. 1996 р.).

Відповідно до національного та міжнародного законодавства, у тому числі низки рішень Європейського суду з прав людини, які згідно з національним законодавством є джерелом права в Україні, стосовно прав людини на державу покладено два взаємопов'язані обов'язки – позитивний та негативний.

Негативний обов'язок полягає в недопущенні порушень прав людини з боку органів влади, їх посадових та службових осіб. Позитивний обов'язок – це обов'язок держави полягає захистити права людини від злочинних посягань.

У разі порушення як негативного, так і позитивного обов'язку компетентні органи держави зобов'язані провести ефективне розслідування у кожній такій справі та притягнути винних до відповідальності.

Однак численні рішення Європейського суду з прав людини проти України, публікації засобів масової інформації, соціологічні дослідження, аналіз офіційної статистики та інші джерела дають підстави вважати, що порушення прав людини в діяльності правоохоронних органів України, особливо в частині катувань та інших видів неналежного поводження, на недопустимо високому рівні, а ефективність їх розслідування занадто низька.

Так, наприклад, за даними останнього соціального дослідження, яке проводилося Харківським інститутом соціальних досліджень у 2011 році, масштаби застосування протиправного насильства в міліції є надзвичайно великими.

Оціночна кількість потерпілих склала 980 тисяч осіб. 60% громадян вважають, що від застосування «міліцейського насильства» не застрахований ніхто і загроза стати жертвою такого насильства існує для кожного, незважаючи на його соціальний статус, належність до маргінальних груп, існування проблем кримінального характеру в минулому тощо.

У вересні-жовтні 2012 року **Центром інформації про права людини та Центром «Соціальна дія» за підтримки ПРООН проводилася всеукраїнська кампанія «Права людини в Україні: твій голос важливий» з метою оцінити стан дотримання прав людини в Україні. На питання «чи можна ефективно оскаржити незаконні дії працівників міліції?»** 37,8% опитаних в різних містах України відповіли, що взагалі неможливо, а 46,9% опитаних відповіли, що можна, але дуже складно. Переважна більшість отриманих відповідей такого змісту: *«Жалітися немає куди. Повно прикладів, коли в міліції катують затриманих, щоб витрясти із них свідчення. А коли справу направляють до внутрішньої служби безпеки чи до прокуратури, тиск на потерпілого ще більше посилюється, тому він забирає заяву».*

Протидія катуванням та іншим видам неналежного поводження в діяльності правоохоронців, забезпечення неналежного реагування з боку держави на ці порушення є одним із пріоритетних напрямків діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини при здійсненні парламентського контролю за дотриманням прав людини в Україні. За такими порушеннями Уповноваженим відкриваються провадження у справах про порушення прав і свобод людини, здійснюються відповідні комунікації з державними органами, до компетенції яких належить розслідування цих порушень. Проте, як свідчать результати таких комунікацій, висвітлені на офіційному сайті, та в щорічних доповідях Уповноваженого, суттєвого покращення в реагуванні держави на порушення прав людини в діяльності правоохоронців не відбувається.

Про системні порушення прав людини в діяльності правоохоронних органів держави та відсутність ефективних механізмів розслідувань цих порушень свідчать щорічні звіти неурядових організацій, зокрема, Асоціації Українських моніторів дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів, Харківської правозахисної групи, Української Гельсінської спілки тощо.

За таких обставин виникає нагальна необхідність напрацювання альтернативних механізмів ефективних розслідувань порушень прав людини, які б забезпечили об'єктивність розслідування, його прозорість та невідворотність покарання винних.

РОЗДІЛ 1 ДІЯЛЬНІСТЬ УПОВНОВАЖЕНОГО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПРАВ ЛЮДИНИ У СФЕРІ ПАРЛАМЕНТСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА НАЛЕЖНИМ РОЗСЛІДУВАННЯМ ПОРУШЕНЬ ПРАВ ЛЮДИНИ

1.1. Загальні засади діяльності Уповноваженого щодо контролю за дотриманням прав людини

Відповідно до Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» (далі – Закон про Уповноваженого), Уповноважений на постійній основі здійснює парламентський контроль за дотриманням конституційних прав і свобод людини і громадянина та захист прав кожного на території України і в межах її юрисдикції.

Уповноважений здійснює свою діяльність незалежно від інших державних органів та посадових осіб. Діяльність Уповноваженого доповнює існуючі засоби захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина, не відміняє їх і не тягне перегляду компетенції державних органів, які забезпечують захист і поновлення порушених прав і свобод.

Діяльність Уповноваженого забезпечується Секретаріатом, утвореним відповідно до Закону про Уповноваженого.

Свою діяльність Уповноважений здійснює на підставі відомостей, отриманих як за зверненнями, так і за власною ініціативою. За наявності підстав відкриває провадження у справі про порушення прав і свобод людини, в межах якого здійснює відповідні заходи щодо відновлення порушених прав.

На Уповноваженого, між іншим, покладаються функції національного превентивного механізму відповідно до Факультативного протоколу до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання.

Для виконання зазначених функцій Уповноважений:

- здійснює регулярні відвідування місць, де особи тримаються або можуть триматися примусово за судовим рішенням або рішенням адміністративного органу відповідно до закону, без попереднього повідомлення про час і мету відвідувань та без обмеження їх кількості;
- проводить опитування осіб, які перебувають у цих місцях, з метою от-

-
- римання інформації стосовно поводження з ними і умов їх тримання, а також опитування інших осіб, які можуть надати таку інформацію;
- вносить органам державної влади та іншим відповідним суб'єктам пропозиції щодо попередження катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання;
  - залучає на договірних засадах (на платній або безоплатній основі) до регулярних відвідувань зазначених місць представників громадських організацій, експертів, учених та фахівців, у тому числі іноземних;

За результатами провадження у справі про порушення прав і свобод людини, а також заходів по виконанню функцій національного превентивного механізму, у разі виявлення порушень Уповноважений направляє у відповідні органи акти реагування Уповноваженого для вжиття цими органами заходів щодо усунення виявлених порушень.

Актами реагування Уповноваженого щодо порушень положень Конституції, законів, міжнародних договорів України стосовно прав і свобод людини є конституційне подання Уповноваженого та подання Уповноваженого до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їх посадових і службових осіб.

Конституційне подання Уповноваженого – це акт реагування до Конституційного Суду України щодо вирішення питання про відповідність Конституції України (конституційності) закону України чи іншого правового акта Верховної Ради України, акта Президента України та Кабінету Міністрів України, правового акта Автономної Республіки Крим; офіційного тлумачення Конституції України та законів України.

Подання Уповноваженого – це акт, який вноситься Уповноваженим до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, їх посадовим і службовим особам для вжиття відповідних заходів у місячний строк щодо усунення виявлених порушень прав і свобод людини і громадянина.

За результатами діяльності протягом першого кварталу кожного року Уповноважений представляє Верховній Раді України щорічну доповідь про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні органами державної влади, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форми власності та їх посадовими і службовими особами, які порушували своїми діями (бездіяльністю) права і свободи людини і громадянина, та про виявлені недоліки у законодавстві щодо захисту прав і свобод людини і громадянина.

Щорічна доповідь повинна містити посилання на випадки порушень прав

і свобод людини і громадянина, щодо яких Уповноважений уживав необхідних заходів, на результати перевірок, що здійснювалися протягом року, висновки та рекомендації, спрямовані на поліпшення стану забезпечення прав і свобод людини.

У разі необхідності, Уповноважений може представити Верховній Раді України спеціальну доповідь (доповіді) з окремих питань додержання в Україні прав і свобод людини.

За щорічною та спеціальною (спеціальними) доповідями Уповноваженого Верховна Рада України приймає постанову.

Щорічні та спеціальні доповіді разом з прийнятою постановою Верховної Ради України публікуються в офіційних виданнях Верховної Ради України.

Законом про Уповноваженого також передбачено обов'язок співпраці з Уповноваженим. Так, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, об'єднання громадян, підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, посадові та службові особи, до яких звернувся Уповноважений, зобов'язані співпрацювати з ним і подавати йому необхідну допомогу, зокрема:

- забезпечувати доступ до матеріалів і документів, у тому числі на засадах, визначених законодавчими актами щодо захисту інформації з обмеженим доступом;
- надавати інформацію і давати пояснення стосовно фактичної і правової підстави своїх дій та рішень;
- розглядати пропозиції Уповноваженого щодо поліпшення їх діяльності у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина та у місячний строк з дня одержання пропозицій надавати вмотивовану письмову відповідь на них.

Відмова органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, їх посадових і службових осіб від співпраці, а також умисне приховування або надання неправдивих даних, будь-яке незаконне втручання в діяльність Уповноваженого з метою протидії тягнуть за собою відповідальність згідно з чинним законодавством.

Статтею 188-40 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачено, що невиконання законних вимог Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або представників Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб, громадян-суб'єктів підприємницької діяльності від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Законом також передбачені гарантії діяльності Уповноваженого, відповідно

до яких втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їх посадових і службових осіб у діяльність Уповноваженого забороняється.

Уповноважений не зобов'язаний давати пояснення по суті справ, які закінчені або перебувають у його провадженні.

За порушення законодавства щодо гарантій діяльності Уповноваженого, його представників та працівників секретаріату винні особи притягаються до відповідальності згідно з чинним законодавством.

Для виконання повноважень, визначених законом, Уповноважений наділений правами:

- невідкладного прийому Президентом України, Головою Верховної Ради, Прем'єр-міністром, головами Конституційного, Верховного та вищих спеціалізованих судів України, Генеральним прокурором, керівниками інших державних органів, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, їх посадовими та службовими особами;
- бути присутнім на засіданнях Верховної Ради України, Кабінету Міністрів, Конституційного, Верховного та вищих спеціалізованих судів України, колегії прокуратури України та інших колегіальних органів;
- звертатися до Конституційного Суду України з поданням:

про відповідність Конституції України законів України та інших правових актів Верховної Ради, актів Президента України, Кабінету Міністрів, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, які стосуються прав і свобод людини; і громадянина;

про офіційне тлумачення Конституції України та законів України;

- вносити в установленому порядку пропозиції щодо вдосконалення законодавства України у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина;
- безперешкодно відвідувати органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, бути присутнім на їх засіданнях;
- на ознайомлення з документами, у тому числі тими, що містять інформацію з обмеженим доступом, та отримання їх копій в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності, органах прокуратури, включаючи справи, які знаходяться в судах.

Доступ до інформації з обмеженим доступом здійснюється в порядку, встановленому законом;

- вимагати від посадових і службових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій

незалежно від форми власності сприяння проведенню перевірок діяльності підконтрольних і підпорядкованих їм підприємств, установ, організацій, виділення спеціалістів для участі у проведенні перевірок, експертиз і надання відповідних висновків;

- запрошувати посадових і службових осіб, громадян України, іноземців та осіб без громадянства для отримання від них усних або письмових пояснень щодо обставин, які перевіряються по справі;
- відвідувати без попереднього повідомлення про час і мету відвідування місця, де особи тримаються або можуть триматися примусово за судовим рішенням або рішенням адміністративного органу відповідно до закону;
- опитувати осіб, які тримаються примусово, та отримувати інформацію стосовно поведінки з ними та умов їх тримання;
- бути присутнім на засіданнях судів усіх інстанцій, у тому числі на закритих судових засіданнях, за умови згоди суб'єкта права, в інтересах якого судовий розгляд оголошено закритим;
- звертатися до суду із заявою про захист прав і свобод людини і громадянина, які за станом здоров'я чи з інших поважних причин не можуть цього зробити самостійно, а також особисто або через свого представника брати участь у судовому процесі у випадках та порядку, встановлених законом;
- направляти у відповідні органи акти реагування Уповноваженого у разі виявлення порушень прав і свобод людини для вжиття цими органами заходів;
- перевіряти стан додержання встановлених прав і свобод людини і громадянина відповідними державними органами, в тому числі тими, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, вносити в установленому порядку пропозиції щодо поліпшення діяльності таких органів у цій сфері;
- здійснювати інші повноваження, визначені законом.

1.2. Спеціальні провадження Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини

1.2.1. Відділ спеціальних проваджень секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Передумови створення та засади діяльності

Протягом 2012 – першої половини 2013 рр. працівники Департаменту з питань реалізації НПМ Секретаріату Уповноваженого з прав людини під час моніторингових візитів до місць несвободи неодноразово стикалися з

випадками катувань та інших видів неналежного поводження. Відповідно до чинного законодавства за кожним таким фактом негайно інформувалися відповідні органи прокуратури для проведення подальшого розслідування. На жаль, аналіз результатів таких розслідувань дав підстави Уповноваженому для висновку про їх низьку ефективність та невідповідність сучасним стандартам розслідування, визначеним у тому числі й практикою Європейського суду з прав людини. Так, поширеним у діяльності органів прокуратури є направлення заяв і повідомлень про неналежне поводження працівників міліції до органів внутрішніх справ (ОВС) для проведення розслідування.

21 березня 2013 р. Уповноваженим внесено подання Генеральному прокуророві України «Щодо ефективності розслідувань випадків катувань та неналежного поводження з урахуванням практики Європейського суду з прав людини», в якому зазначено, що «з аналізу матеріалів перевірок простежується негативна практика надання прокурорами вимог про проведення службової перевірки органам, дії яких оскаржуються. Здебільшого висновки службових розслідувань та матеріали по них були підставою для прийняття працівниками прокуратури рішення про відмову в порушенні кримінальної справи (ст. 97 КПК ред. 1961 р.) або навіть відмову щодо внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, що суперечить вимогам ст. 214 КПК України».

Уповноважений також звернув увагу Генерального прокурора, що 26 липня 2012 року Європейський суд з прав людини виніс рішення у справі «Савіцький проти України» щодо побиття 21 серпня 1998 року працівниками міліції і непроведення ефективного розслідування цих подій. У рішенні Європейський суд з прав людини визнав порушення процесуального аспекту ст. 3 Конвенції у зв'язку з неефективністю розслідування тверджень заявника щодо жорстокого поводження працівників міліції, з огляду на відсутність безсторонності та об'єктивності перевірки, оскільки вона проводилась працівниками того ж самого відділу міліції, де працювали особи, щодо дій яких він скаржився, та прокуратури тієї ж області.

4 квітня 2013 року Уповноважений з прав людини взяв участь у розширеній колегії Генеральної прокуратури з питань «Про стан додержання законодавства при вирішенні заяв і повідомлень про катування та інше жорстоке поводження з людьми працівниками правоохоронних органів, розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень даної категорії, а також захисту конституційних прав в'язнів щодо забезпечення матеріально-побутових і медико-санітарних умов їх тримання», під час якої також звернула увагу керівників Генеральної прокуратури та її регіональних органів на необхідність приведення процедури розслідувань фактів катувань та неналежного поводження у відповідність з практикою Європейського суду з прав людини.

На жаль, практика пересилань органами прокуратури до ОВС заяв та повідомлень про неправомірні дії працівників міліції продовжувала мати місце, суттєвого підвищення ефективності розслідувань фактів порушень прав людини з боку правоохоронних органів не настало. Саме тому Уповноваженим було прийняте рішення про запровадження альтернативного підходу до проведення розслідувань за фактами катувань та неналежного поводження з боку правоохоронців, зокрема з використанням механізму проваджень Уповноваженого у справі про порушення прав і свобод людини.

01.08.2013 р. наказом Уповноваженого про реорганізацію Секретаріату зі структури Департаменту з питань реалізації НПМ був виведений відділ моніторингу *підрозділів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, дізнання та слідство, та створений Відділ спеціальних проваджень.*

Новостворений Відділ є самостійним структурним підрозділом Секретаріату Уповноваженого та **підпорядковується Уповноваженому з прав людини та керівнику Секретаріату. Оскільки діяльність Відділу стосується переважно тих порушень прав людини, які виявляються під час моніторингових візитів НПМ, координування його діяльності здійснюється представником Уповноваженого – керівником Департаменту з питань реалізації національного превентивного механізму.**

Відповідно до Положення основним завданням Відділу є проведення за дорученням Уповноваженого спеціальних проваджень про порушення прав і свобод людини з метою забезпечення реалізації повноважень Уповноваженого з прав людини, передбачених Конституцією України, Законом України «Про Уповноваженого Верховної Ради з прав людини».

Для виконання покладених завдань за дорученням Уповноваженого працівники Відділу наділені низкою повноважень, передбачених Законом України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», зокрема:

- безперешкодно відвідувати без попереднього повідомлення про час і мету відвідування органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, а також місця, в яких особи примусово тримаються, або можуть триматися примусово за судовим рішенням або рішенням адміністративного органу відповідно до закону. Опитувати осіб, які перебувають у цих місцях, за відсутності третіх осіб та за умов, що виключають можливість прослуховування чи підслуховування;
- на ознайомлення з документами, у тому числі тими, що містять інформацію з обмеженим доступом, та отримання їх копій в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності, органах прокуратури, включаючи справи, які знаходяться в судах;
- перевіряти стан додержання встановлених прав і свобод людини і гро-

---

мадянина відповідними державними органами, в тому числі тими, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, вносити в установленому порядку пропозиції щодо поліпшення діяльності таких органів у цій сфері;

- вимагати від посадових і службових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності сприяння проведенню перевірок діяльності підконтрольних і підпорядкованих їм підприємств, установ, організацій, виділення спеціалістів для участі у проведенні перевірок, експертиз і надання відповідних висновків;
- отримувати усні або письмові пояснення від посадових і службових осіб, громадян України, іноземців та осіб без громадянства щодо обставин, які перевіряються по справі;
- здійснювати інші повноваження, визначені законом про Уповноваженого.

1.2. Практична діяльність Відділу спеціальних проваджень

1.3.1. Результати діяльності Відділу спеціальних проваджень

До спеціальних віднесено провадження за найбільш резонансними порушеннями прав людини, за якими, на думку Уповноваженого, розслідування проведене неналежним чином, та порушеннями, які мають ознаки систематичності.

За результатами таких проваджень готуються відповідні акти реагування Уповноваженого, які спрямовуються безпосередньо Генеральному прокуророві України та керівникам центральних органів влади. В подальшому працівниками Відділу здійснюються комунікації з приводу виконання рекомендацій Уповноваженого, зазначених в актах реагування.

Як зазначено вище, свою діяльність Уповноважений здійснює на підставі відомостей, отриманих як за зверненнями, так і за власною ініціативою. За наявності підстав, відкриває провадження у справі про порушення прав і свобод людини, в межах якого здійснює відповідні заходи щодо відновлення порушених прав.

За видами провадження у справах про порушення прав і свобод людини, в межах яких заходи здійснювалися працівниками Відділу, можна умовно поділити на 2 категорії:

1. Провадження у справах про порушення прав конкретних осіб. За такими провадженнями заходи спрямовані на поновлення тих чи інших прав пер-

---

сонально визначених осіб. Здебільшого такі провадження відкриваються за зверненнями потерпілих від порушень з боку представників органів державної влади, або їхніх представників.

2. Провадження у справах про порушення прав невизначеного кола осіб. Такі провадження відкриваються переважно за порушеннями прав людини, які стосуються широкого кола осіб та мають системний характер (масові порушення процесуальних прав затриманих осіб, зокрема, права на правову та на медичну допомогу, порушення прав вразливих груп населення тощо). До цієї категорії проваджень віднесені також провадження у справах про порушення прав людини, які не мають ознак системності, але також зачіпають права невизначеного широкого кола осіб. Так, наприклад, в результаті невиконання державою позитивного обов'язку щодо забезпечення права на життя, здоров'я, власність тощо в м. Одеса 02.05.2014 р. під час масових заворушень, крім осіб, які втратили життя, багато людей, кількість яких не встановлена, отримали тілесні ушкодження, потерпіли матеріальні збитки тощо. До цієї категорії проваджень можна віднести також провадження у справі про порушення прав людини під час протестних подій в Україні у період з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014. Причинами таких порушень можуть бути як ігнорування норм законодавства працівниками правоохоронних органів, так і недосконалість законодавчих норм.

З моменту створення Відділу (з 01.08.2013 р.) по вересень 2014 року працівниками цього підрозділу проводилися заходи по 61 провадженню, з них:

- **51** – у справах про порушення прав конкретних осіб;
- **10** проваджень у справах про порушення прав невизначеного кола осіб.

За результатами проваджень підготовлено та внесено **18** подань Уповноваженого керівникам центральних органів влади для вжиття відповідних заходів щодо усунення виявлених порушень. У результаті розгляду актів реагування Уповноваженого органами прокуратури відкрито **11 кримінальних проваджень** за фактами порушення прав людини в діяльності ОВС та **1 кримінальне провадження** за фактами порушення прав людини суддями. До дисциплінарної відповідальності притягнуто **27 посадових осіб**.

1.3.2. Основні види порушень прав людини, за якими здійснювалися заходи працівниками Відділу в межах відкритих проваджень Уповноваженого

За період практичної діяльності працівники Відділу зіткнулися з численними порушеннями прав людини в діяльності правоохоронних органів, але до найбільш поширених слід віднести:

- катування та жорстоке поводження;
- незаконні затримання, у тому числі затримання працівниками слідчих

підрозділів без рішення суду за відсутності підстав такого затримання, невизнані затримання (фактичні затримання під приводом запрошення до міськрайлінорганів), затримання за вигаданими підставами (адміністративні затримання за сфальсифікованими матеріалами адміністративних проваджень з подальшим затриманням в межах кримінальних проваджень);

- тривале тримання затриманих осіб в місцях, які не передбачені для такого тримання, з позбавленням харчування, питної води, можливості відпочинку тощо;
- незаконне тримання затриманих осіб понад терміни, встановлені законодавством;
- порушення права на медичну допомогу, у тому числі відмова у викликах медичних працівників та невиконання їхніх рекомендацій, незабезпечення безперервності лікування антиретровірусною та замісною підтримувальною терапією тощо;
- порушення права на правову допомогу, у тому числі шляхом неповідомлення або невчасного повідомлення про затримання центрів з надання безоплатної правової допомоги, перешкоджання зустрічам адвокатів з затриманими;
- незаконне дактилоскопіювання осіб.

Реагування на зазначені порушення з боку органів прокуратури та ефективність їх розслідування на вкрай низькому рівні.

Результати практичної діяльності Відділу також засвідчили також системне невиконання суддями загальних обов'язків щодо захисту прав людини, передбачених статтею 206 Кримінального процесуального кодексу України. Так, зокрема, в практичній діяльності працівники слідчих підрозділів допускають масові незаконні затримання осіб без рішення суду за відсутності підстав такого затримання, передбачених ч. 1 ст. 208 КПК України. За таких обставин слідчий суддя зобов'язаний звільнити таку особу. Проте цей обов'язок суддями не виконується. Не виконується слідчими суддями також обов'язок забезпечення невідкладного проведення судово-медичного обстеження осіб з ознаками катувань та організації розслідування за такими фактами.

1.3.3. Системні порушення при розслідуваннях випадків катування, неналежного поведження та інших порушень прав людини в діяльності правоохоронних органів

У ході практичної діяльності працівниками Відділу сформульовані основні порушення норм права, які найчастіше допускаються працівниками міліції та органів прокуратури при розслідуванні випадків катувань, неналежного поведження та інших порушень прав людини в діяльності правоохоронних

органів.

Невнесення відомостей, що можуть свідчити про катування та неналежне поведження працівників правоохоронних органів до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Відповідно до вимог ст. 214 КПК України, слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочати розслідування.

Слідчий, прокурор, інша службова особа, уповноважена на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, зобов'язані прийняти та зареєструвати таку заяву чи повідомлення. Відмова у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення не допускається.

КПК України, зокрема у ст. 214, не передбачає будь-яких умов і винятків для невнесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Також будь-яких умов і винятків не передбачає і Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, затверджене наказом Генерального прокурора України від 17.08.2012 р. № 69.

Однак моніторинг Уповноваженого свідчить про системне ігнорування зазначених вимог закону як органами прокуратури, так і працівниками органів внутрішніх справ.

Як приклад такого типу порушень можна навести випадок у Сумській області, що став підставою для відкриття провадження Уповноваженого. Починаючи з 05.07.2013 р., громадянка О. неодноразово зверталася до прокуратури Сумської області зі скаргами, в яких зазначила, що під приводом перевірки на причетність до скоєння злочину вона була примусово доставлена до Курського відділення міліції Сумського міського відділу УМВС України в Сумській області. У приміщенні відділення міліції її тримали примусово, але допитували як свідка. Під час примусового тримання заявниці неодноразово повідомляли працівникам міліції, що у неї півторарічне немовля, яке перебуває на грудному годуванні, і просила забезпечити їй можливість вчасно нагодувати дитину. Натомість працівники міліції, використовуючи вразливе становище жінки, протягом чотирьох годин застосовували до неї психологічний тиск з метою отримання зізнання у скоєнні злочину, до якого вона, з її слів, не причетна. Внаслідок таких дій працівників міліції у заявниці зникло молоко, а невчасне годування та подальша відсутність у матері грудного молока негативно вплинули на здоров'я дитини. За результата-

---

ми розгляду кожної із таких скарг, до втручання Уповноваженого з прав людини, прокуратура Сумської області підстав для внесення викладених у них відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань не вбачала.

Надання доручень органами прокуратури органам внутрішніх справ на проведення перевірок за фактами катування та жорсткого поводження з боку працівників міліції.

26 липня 2012 року Європейський суд з прав людини виніс рішення по справі «Савіцький проти України» щодо побиття 21 серпня 1998 року працівниками міліції і не проведення ефективного розслідування цих подій, ненадання доступу заявнику до матеріалів дослідчої перевірки, неможливість ефективно брати участь у розслідуванні, оскільки йому не було надано безоплатної юридичної допомоги.

У рішенні Європейський суд з прав людини визнав порушення процесуального аспекту ст. 3 Конвенції у зв'язку з неефективністю розслідування тверджень заявника щодо жорстокого поводження з боку працівників міліції, з огляду на відсутність безсторонності та об'єктивності перевірки, оскільки вона проводилася працівниками того ж самого відділу міліції, де працювали особи, щодо дій яких він скаржився, та прокуратури тієї ж області.

Проте у практичній діяльності такі порушення продовжують мати місце на системному рівні. Один з типових випадків цього виду порушень мав місце в діяльності прокуратури та ОВС у Харківській області.

Так, 07.05.2013 р. до Уповноваженого з прав людини надійшло звернення громадянки С., у якому зазначалося, що починаючи з 29.05.2012 р. вона неодноразово зверталася до прокурора Ленінського району м. Харкова та до прокуратури Харківської області з заявою про те, що 15.05.2012 р. працівником міліції їй були завдані тілесні ушкодження у вигляді закритої черепно-мозкової травми, струсу головного мозку, забоїв м'яких тканин голови та обличчя. Цим же працівником міліції були завдані тілесні ушкодження її чоловікові. У зв'язку з постійними відмовами у ефективному розслідуванні порушених прав 25.04.2013 р. громадянка С. звернулася із заявою до Генеральної прокуратури України. Всі попередні звернення та звернення до Генеральної прокуратури України в подальшому перенаправлялися для перевірки та прийняття рішення до Ленінського РВ ХМУ ГУМВС України в Харківській області, виконання доручалося дільничному інспектору міліції. За всіма результатами перевірок дільничним інспектором чотири рази виносилися постанови про відмову в порушенні кримінальної справи. Остання постанова, всупереч вимогам чинного КПК України, винесена 23.07.2013 р. За результатами заходів, проведених у межах провадження у справі про порушення прав громадянки С., Генеральному прокуророві України внесено подання Уповноваженого для вжиття відповідних заходів

щодо усунення виявлених порушень. За результатами розгляду подання Уповноваженого прокуратурою Харківської області відкрите кримінальне провадження, розпочате досудове розслідування.

Результати подальшої діяльності Відділу спеціальних проваджень засвідчили, що кількість аналогічних порушень в діяльності органів прокуратури не зменшується. Доручення перевірок за скаргами громадян міліціонерам, на яких скаржаться, та відмови у відкриттях кримінальних проваджень за такими скаргами – речі взаємопов'язані, оскільки рішення про такі прокурорські відмови приймаються на підставі результатів цих же міліцейських перевірок.

Узагальнення негативної практики з цих питань в діяльності прокуратур Сумської, Харківської областей та міста Києва стало підставою для внесення відповідного подання Уповноваженого Генеральному прокуророві України.

УПОВНОВАЖЕНИЙ Верховної Ради України з прав людини

21/8, вул. Інститутська,
Київ 01008, Україна

E-mail: omb@ombudsman.gov.ua
http://www.ombudsman.gov.ua

Тел.: (+380 44) 253 2203
Факс: (+380 44) 226 3427

№ 1-1293/14-66

«08» червня 2014 р.

Генеральному прокурору України
Яремі В.Г.

Подання Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини

Щодо порушення працівниками органів прокуратури міста Києва, Харківської та Сумської областей прав громадян на ефективне офіційне розслідування випадків неналежного поведіння з урахуванням практики Європейського суду з прав людини

Шановний Віталію Григоровичу!

Абсолютна заборона катувань та неналежного поведіння є імперативною нормою міжнародного права, і, як постійно підкреслює Європейський суд з прав людини, – відображає одну із фундаментальних цінностей демократичного суспільства.

Відповідно до положень статті 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод на державу покладається виконання конвенційного позитивного обов'язку щодо проведення ефективного належного розслідування випадків катувань та інших видів неналежного поведіння.

15 травня 2012 року Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) у справі "Каверзін проти України" виніс пілотне рішення, яким зобов'язав Україну терміново реформувати правову систему, щоб забезпечити викорінення практики катування осіб, які тримаються під вартою, та забезпечити проведення ефективного розслідування відповідно до ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у кожній справі, в якій заявляється небезпідставна скарга на жорстоке поведіння та ефективне виправлення на національному рівні будь-

яких недоліків такого розслідування (*прокуратурою не було проведено розслідування фактів катувань заявника працівниками міліції*).

21 березня 2013 року Уповноважений з прав людини направив до ГПУ подання *“Щодо ефективності розслідувань випадків катувань та неналежного поводження з урахуванням практики Європейського суду з прав людини”*, в якому акцентував увагу на обов'язку розслідування органами прокуратури України фактів неналежного поводження (*копія додається*).

Однак аналіз результатів моніторингу Уповноваженого стану забезпечення права громадян на захист від катувань та інших видів неналежного поводження свідчить про те, що до цих пір окремі керівники територіальних органів прокуратури не приділяють достатньої уваги ефективному розслідуванню таких випадків.

На жаль, навіть після зміни керівництва Генеральної прокуратури України мають місце випадки *невнесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР, розгляд заяв про кримінальні правопорушення в порядку, передбаченому Законом України “Про звернення громадян”, перенаправлення скарг чи заяв для розгляду тим органам або посадовим особам, дії чи рішення яких оскаржуються*.

Так, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини здійснюється провадження у справі про порушення прав і свобод людини працівниками Сумського МВ УМВС України в Сумській області за зверненням *яко* ни.

Заявниця стверджує, що перебуваючи зі своїм співмешканцем *яким* Р.О. в статусі свідків у кримінальному провадженні № 12013200440004674, вони примусово утримувалися **протягом 4 годин** в приміщенні Сумського міськвідділу міліції, що призвело до порушення фізіологічних функцій її організму, а саме припинення лактації (*копія довідки Сумського пологового будинку № 1 від 27.01.2014 № 01-09/29/122*).

Крім того, внаслідок тривалого перебування у міськвідділі міліції, *яким* Р.О був звільнений з роботи за прогул, що позбавило їхню сім'ю єдиного джерела доходу.

яким Н.Г. неодноразово зверталася до прокуратури міста Суми та Сумської області зі скаргами на неправомірні дії працівників міліції. Проте, замість внесення відомостей до ЄРДР та початку досудового розслідування, вказані скарги були розглянуті у порядку, передбаченому Законом України “Про звернення громадян” (*копія додається*).

У межах відкритого провадження Уповноваженого з прав людини, з метою отримання додаткової інформації про порушення прав заявниці, Представником Уповноваженого неодноразово направлялися запити до прокуратури Сумської області про надання інформації та відповідних документів, які б підтверджували або спростовували твердження заявниці (*копія додається*).

Однак всупереч вимогам ст. 13, 22 Закону України “Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини”, заступником прокурора Сумської області Андрєєвим Д.В. було двічі відмовлено у наданні інформації (*копія додається*).

Аналогічні випадки відмови або несвочасного надання інформації мають місце і серед інших органів прокуратури України.

Так, у вересні 2013 року до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини надійшло звернення родини Г _____, Олександра Івановича та їхніх синів Д _____ І _____ в якому зазначалося про перевищення службових повноважень та вимагання грошей працівниками міліції ГУМВС України в Харківській області. 08 жовтня 2013 року зазначене звернення направлено прокурору Харківської області.

14 листопада 2013 року прокурором Ленінського району м. Харкова Білодідом І.М. поінформовано Уповноваженого про те, що проведення службової перевірки за зверненням Г _____ Т.І. доручено *Управлінню кадрового забезпечення ГУМВС України в Харківській області*.

20 травня 2014 року начальником Харківського МУ ГУМВС України в Харківській області було поінформовано Секретаріат Уповноваженого з прав людини про те, у зв'язку з тим, що в заяві Г _____ Т.І. міститься інформація про вчинення працівниками міліції дій з ознаками кримінального правопорушення, висновок та матеріали службового розслідування було направлено до прокуратури Ленінського району м. Харкова для прийняття рішення, відповідно до чинного законодавства (*копія додається*).

Звертаю Вашу увагу, що до теперішнього часу остаточної відповіді прокуратурою Харківської області не надано.

24 січня 2014 року до прокуратури Харківської області було спрямовано скаргу Р _____ Олександри Іванівни та Я _____ Раїси Іванівни щодо їх незаконного затримання, дактилоскопіювання та фотографування працівниками Ленінського РВ ХМУ ГУМВС України в Харківській області, з метою перевірки викладених доводів і прийняття рішення у порядку та спосіб, передбачені законодавством України.

4 березня 2014 року прокурором Ленінського району м. Харкова Білодідом І.М. поінформовано Уповноваженого з прав людини про те, що 21.02.2014 звернення Р _____ О.І. та Я _____ Р.І., на підставі вимог ст. 7 Закону України "Про звернення громадян", направлені до *Управління кадрового забезпечення ГУМВС України в Харківській області* для проведення службової перевірки з вимогою до 06.03.2014 року надати матеріали та висновок службового розслідування (*копія додається*).

До теперішнього часу остаточної відповіді за результатами розгляду зазначеної скарги до Секретаріату Уповноваженого з прав людини не надано.

6 березня 2014 року до прокуратури Харківської області було спрямовано скаргу Г _____ Ігоря Анатолійовича у якій заявник зазначає, що слідчий Ленінського РВ ХМУ ГУМВС України в Харківській області Літкевич В.П. під час проведення досудового розслідування у кримінальному провадженні № 12012220510000117 грубо порушує вимоги КПК України та вимагає притягнення Літкевича В.П. до дисциплінарної відповідальності.

7 квітня 2014 року прокурором Ленінського району м. Харкова Білодідом І.М. проінформовано Уповноваженого з прав людини про те, що 17.03.2014 матеріали кримінального провадження № 12012220510000117 за підозрою Г _____ І.А. у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 122 КК України, спрямовано до СВ Дзержинського РВ ХМУ ГУМВС

викладених у зверненні Г. І.А., що свідчать про наявність правопорушень в діях слідчого Харківського міського управління міліції Літківєвча В.П.

Інформації про остаточний результат розгляду звернення до Секретаріату Уповноваженого з прав людини не надано.

21 березня 2014 року Представником Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини було направлено звернення Н Івана Васильовича до прокуратури м. Києва для перевірки і прийняття рішення у порядку та спосіб, передбачені законодавством України. Заявник стверджував про застосування до нього співробітниками УБОЗ ГУМВС України в м. Києві та працівниками міліції Оболонського РУ ГУМВС України в м. Києві фізичної сили, а саме побиття, з метою отримання визнавальних показань про вчинення ним кримінального правопорушення до якого він не причетний.

29 квітня 2014 року на адресу прокуратури м. Києва направлено черговий запит № 8.3/8-Н227833.14-1/26-110 щодо надання узагальненої інформації за результатами розгляду звернення Н: І.В. з вимогою надати копії матеріалів перевірки, висновків службових розслідувань тощо (копія додається).

10 червня 2014 року першим заступником прокурора м. Києва Данильченком Ю.Б. поінформовано Представника Уповноваженого про те, що за результатами розгляду зазначеної заяви, *будь-яких фактичних обставин, які б достовірно свідчили про наявність ознак кримінального правопорушення та охоплювали поняття злочину, визначене ст. 11 КК України, у заяві Н І.В. не встановлено, а тому підстав для внесення відомостей до ЄРДР не вбачається.*

Під час розгляду заяви Н І.В. пояснення у заявника та працівників міліції не відбиралися, висновки про результати проведеної перевірки не склалися (копія додається).

За зверненням С Любові Олександрівни до Уповноваженого з прав людини щодо неналежного розслідування факту побиття її та чоловіка С Леоніда Івановича працівником міліції ГУМВС України в Харківській області, яке мало місце у травні 2012 року відкрито провадження Уповноваженого у справі про порушення прав і свобод людини і громадянина.

В ході провадження було з'ясовано, що тілесні ушкодження заявниці та її чоловіку заподіяв оперуповноважений СКР Орджонікідзєвського РВ ХМУ ГУМВС України в Харківській області майор міліції С Олексій Іванович, який 12.06.2012 був звільнений з ОВС України за порушення дисципліни.

11 лютого 2014 року за результатами провадження Уповноваженим було внесено **подання Генеральному прокуророві України** *“Щодо порушення конституційних прав та свобод громадянки С Л.О.” (№ 1.-295/14-С214827.13/20-08 від 11.02.2014)* у якому, як і у попередніх поданнях, Уповноважений акцентував увагу на практику Європейського суду з прав людини, яким неодноразово було визнане порушення процесуального аспекту ст. 3 Конвенції у зв'язку з неефективністю розслідування тверджень заявника щодо жорстокого поводження працівниками міліції, з огляду на відсутність безсторонності та об'єктивності перевірки, *оскільки вона проводилась працівниками того ж самого відділу міліції, де працювали особи, щодо дій яких він скаржився, та прокуратури тієї ж області.*

7 квітня 2014 року за зазначеним поданням Уповноваженого з прав людини, прокурором Харківської області Синчуком В.Л. поінформовано Уповноваженого про те, що до посадових осіб прокуратури Ленінського району м. Харкова, які допустили порушення вимог галузевих наказів Генеральної прокуратури України та вимог кримінального процесуального законодавства України при здійсненні процесуального керівництва у кримінальному провадженні, вжито заходів реагування.

16 травня 2014 року на адресу прокуратури Харківської області направлено лист № 8.-901/14-70 щодо надання узагальненої інформації за результатами розгляду подання Уповноваженого з прав людини, з вимогою надати копії матеріалів перевірки, висновків службових розслідувань тощо.

Однак станом на 16 червня 2014 року Уповноваженому з прав людини зазначену інформацію не надано.

Крім того, мають місце випадки вільного тлумачення положень КПК України слідчими органів прокуратури України в частині внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР та своєчасного початку досудового розслідування.

Так зокрема, Уповноваженим з прав людини за зверненням О Любові Іванівни в інтересах свого чоловіка О Віктора Григоровича здійснюється провадження у справі про порушення прав і свобод людини і громадянина. О В.Г. стверджує, що визнавальні показання, які стали підставою для його обґрунтованої підозри у вчиненні кримінального правопорушення, були отримані внаслідок застосування незаконних методів слідства працівниками Дніпровського РУ ГУМВС України в м. Києві.

17 квітня 2014 року в межах відкритого провадження Уповноваженого з прав людини звернення подружжя О направлені до прокуратури міста Києва для перевірки та вжиття відповідних заходів прокурорського реагування (копія додається).

3 липня 2014 року прокурором міста Києва Юлдашевим С.О. поінформовано Уповноваженого (лист від 01.07.2014 № 04/2/8-10159-14) про те, що у зверненнях заявників відсутні відомості, які б **достовірно свідчили про наявність у діях працівників Дніпровського райуправління міліції ознак складу кримінального правопорушення**, яке охоплюється поняттям злочину, передбаченого ст. 11 КК України (копія додається).

Звертаю Вашу увагу, що відповідно до ч. 2 ст. 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та Законами України.

Стаття 214 КПК України зобов'язує посадових осіб уповноважених на здійснення кримінального провадження, не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення або виявлення з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, внести відповідні відомості до ЄРДР та розпочати досудове розслідування. Чинна редакція статті не містить жодних вимог до заявників щодо надання достовірних фактів чи інформації про кримінальне правопорушення на стадії подання заяви чи повідомлення про

кримінальне правопорушення, адже всі обставини кримінального правопорушення підлягають встановленню лише під час здійснення кримінального провадження.

З огляду на викладене можна зробити висновок про те, що слідчі органів прокуратури України не дотримуються вимог ст. 214 КПК України щодо своєчасного початку судового розслідування та належності перевірки тверджень заявників про неналежне поведіння. Недотримання вимог цієї статті призводить до втрати доказів, оскільки докази, які можуть мати суттєве значення для з'ясування обставин злочину та встановлення особи чи осіб, які скоїли кримінальне правопорушення можуть бути втрачені, або їх неможливо буде отримати пізніше, і як наслідок, *приводить до порушення права на справедливе офіційне розслідування випадків неналежного поведіння з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.*

Таким чином, можна констатувати, що слідчі та окремі керівники органів прокуратури України під час прийняття рішення про відмову, невнесення відомостей до ЄРДР виходять за межі наданих їм Законом прав та повноважень.

У зв'язку з вищезазначеним звертаю Вашу увагу, що відповідно до ст. 1 Закону України "Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини", парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина та захист прав кожного на території України і в межах її юрисдикції здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.

Згідно з положеннями ст. 11, 13 Закону, п. 6.3, 6.4, 6.6 Положення про представників Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, затвердженого наказом Уповноваженого від 26.07.2012 № 7/8-12, Уповноважений з прав людини та представники Уповноваженого мають право на ознайомлення з документами та отримання їх копій в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, установах, організаціях незалежно від форми власності, **органах прокуратури**, включаючи справи, які знаходяться в судах.

Відповідно до статті 188⁴⁰ Кодексу України про адміністративні правопорушення невиконання законних вимог Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або представників Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини тягне за собою накладення штрафу **на посадових осіб**, громадян – суб'єктів підприємницької діяльності від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Враховуючи вищезазначене та керуючись ст. 101 Конституції України, п. 3 ст. 3, ст. 15, 22 Закону України "Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини",

ПРОШУ:

забезпечити проведення об'єктивного, повного та неупередженого розслідування фактів, викладених у зверненнях родини Г _____, подружжя О _____, громадян О _____ Н.Г., Г _____ І.А., Р _____ О.І., Я _____ Р.І., та С _____ Л.О.;

надати належну правову оцінку діям працівників органів прокуратури у зв'язку з порушенням вимог ст. 214 КПК України;

вжити заходів щодо недопущення в подальшому випадків невиконання законних вимог Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та представників Уповноваженого у частині ненадання інформації про факти порушень прав і свобод людини.

Додаток на __ арк.

З повагою

В.В. Лутковська

Генеральною прокуратурою України було поінформовано Уповноваженого з прав людини про те, що розгляд подання доручено прокурорам Сумської, Харківської областей та міста Києва.

Прокуратура України

ГЕНЕРАЛЬНА ПРОКУРАТУРА УКРАЇНИ

вул. Рівницька, 13/15, м. Київ, 01011

факс: 280-26-03

23.08.2014 № 08/11-12521-14
На № 1.1293/14-68 від 08.08.2014

**Уповноважений
Верховної Ради України
з прав людини
Лутковській В.В.**

Шановна Валеріє Володимирівно!

Ваше подання щодо порушення працівниками органів прокуратури міста Києва, Харківської та Сумської областей прав громадян на ефективне офіційне розслідування випадків неналежного поводження з урахуванням практики Європейського суду з прав людини та з інших питань для перевірки в межах компетенції направлено прокурорам міста Києва, Сумської і Харківської областей, які повідомлять Вас про її результати.

Розгляд подання Генеральною прокуратурою України доручено прокурорам з вимогою взяти його під особистий контроль, ретельно перевірити доводи з вивчення матеріалів попередніх перевірок за вказаними фактами, вжити заходів до повного, об'єктивного та неупередженого дослідження викладених у поданні доводів і прийняти рішення згідно з вимогами ст. 214 КПК України.

За результатами розгляду звернення Вас буде поінформовано прокурорами міста Києва, Сумської і Харківської областей.

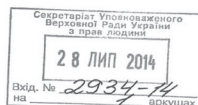
Після закінчення перевірки прокурорів зобов'язано ґрунтовно поінформувати Генеральну прокуратуру України з наданням копій відповідей, матеріалів перевірок та висновків про обґрунтованість прийнятих рішень.

Хід розгляду подання Генеральною прокуратурою України взято на контроль.

З повагою

**Заступник
Генерального прокурора України –
начальник Головного слідчого управління**

О. Баганець

За змістом листа, прокурорів цих областей зобов'язано провести ретельну перевірку за фактами, викладеними у поданні, та прийняти рішення у порядку статті 214 КПК України (відкрити кримінальні провадження та розпочати досудові розслідування). Хід розгляду подання Генеральною прокуратурою взято на контроль.

Відповідь прокуратури м. Києва за результатами розгляду подання свідчить про відкриття кримінального провадження за одним із фактів неналежного поведіння. За іншим фактом підстав для внесення відомостей про кримінальне правопорушення з боку працівників міліції прокуратура не вбачає.

**Прокуратура України
ПРОКУРАТУРА МІСТА КИЄВА**

03150, м. Київ, вул. Предраславинська, 45/9, тел.: 524-82-57, факс: 524-82-73

11.08.14 № 06/1-2037 -14
на № 1-1293/14-66 від 08.07.2014

**Уповноваженому
Верховної Ради України
з прав людини
Лутковській В.В.**

Шановна Валеріє Володимирівно!

Прокуратурою міста Києва розглянуто Ваше подання від 08.07.2014 щодо порушення працівниками органів прокуратури міста Києва прав громадян на ефективне розслідування випадків неналежного поведіння з урахуванням практики Європейського суду з прав людини, організації перевірки обставин застосування до Н І.В. та О В.Г., як на думку останніх, незаконних методів дізнання та слідства працівниками правоохоронних органів міста Києва.

Встановлено, що відбуваючи покарання за ч. 1 ст. 309 КК України Н І.В. у грудні 2011 року, використовуючи паспорт, раніше йому знайомого, громадянина України Л С.С. придбав через міжнародну поштову службу «DHL», з метою збуту, у громадянина Венесуели наркотичний засіб кокаїн, загальною масою 687,1 г. За вказаним фактом працівниками ГУБОЗ та Оболонського РУ ГУ МВС України в м. Києві виявлено, порушено та розслідувано кримінальну справу № 05-25598, за обвинуваченням Н І.В. у вчиненні злочинів, передбачених ч. 3 ст. 307, ч. 2 ст. 309 КК України.

Вироком Дарницького районного суду міста Києва від 24.12.2013 Н І.В. визнаний винним та засуджений за ч. 3 ст. 307 і ч. 2 ст. 309 КК України із дотриманням вимог ст.ст. 70, 71 КК України до 9 років 1 місяця позбавлення волі з конфіскацією всього належного йому майна.

Апеляційним судом міста Києва 24.07.2014 скарга засудженого Н І.В. і його захисника залишена без задоволення, а вирок районного суду без змін.

У ході слідства та судового розгляду вказаної кримінальної справи, за заявами Н І.В. щодо неправомірних дій працівників міліції при порушенні та розслідуванні кримінальної справи прокуратурою міста Києва проведено перевірку, в порядку ст. 97 КПК України (в редакції 1960 року), за наслідками якої 16.02.2012 старшим прокурором відділу нагляду за додержанням законів спецпідрозділами та іншими установами, які ведуть

боротьбу з організованою злочинністю прокуратури міста Києва Плахотнім В.В. прийнято рішення про відмову у порушенні кримінальних справ стосовно працівників міліції Оболонського РУ ГУ МВС України в м. Києві та ГУБОЗ МВС України.

За наслідками вивчення у прокуратурі міста Києва заяв Н І.В. і вказаних матеріалів перевірки встановлено, що на даний час підстав для внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань немає.

Крім того, у провадженні слідчих СВ Дніпровського РУ ГУ МВС України в м. Києві перебувало кримінальне провадження № 12013110040015108 від 16.09.2013 стовно підозрюваного за ч. 1 ст. 115 КК України О В.Г. За наслідками розслідування 12.04.2014 обвинувальний акт затверджено процесуальним керівником і кримінальне провадження скеровано до Дніпровського районного суду м. Києва для розгляду по суті.

У ході досудового слідства О В.Г. із заявами до органів прокуратури про вчинення насильства або неправомірних дій зі сторони працівників міліції не звертався.

На даний час у провадженні триває судовий розгляд.

За результатами розгляду Вашого подання в частині щодо незаконних, на думку О В.Г., дій працівників міліції Дніпровського РУ ГУ МВС України в м. Києві при розслідуванні стосовно нього кримінального провадження, що призвело до надання ним визнавальних показань, 05.08.2014 прокуратурою міста Києва внесено відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань, за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 365 КК України.

Досудове розслідування у провадженні доручено слідчим слідчого відділу прокуратури міста Києва, за наслідками якого буде прийняте законне та обґрунтоване рішення.

З повагою

Прокурор міста Києва

С. Юлдашев

Подання Уповноваженого містить інформацію про п'ять фактів неналежного розслідування порушень прав людини прокуратурою Харківської області. За змістом відповіді, за одним фактом розпочато досудове розслідування, за одним – слідчого притягнуто до дисциплінарної відповідальності, а за трьома фактами порушень з ознаками злочинів прокуратура не вбачає підстав навіть для внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Слід зазначити, що **підставою для такого рішення прокуратури стали результати службових перевірок, проведених працівниками підрозділу кадрового забезпечення органів, діяльність яких оскаржується заявниками.** Тобто, аргументи, викладені у поданні Уповноваженого не враховані, рішення прийняті всупереч практиці Європейського суду.

Прокуратура України
ПРОКУРАТУРА ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

61050, вул. Б. Хмельницького, 4, м. Харків

т/факс: 057 732-60-15

« 26 » 08 2014 року № 143-183-113
на № _____ від « _____ » _____ 2014 року

**Уповноваженому Верховної Ради України
з прав людини
Лутковській В.В.**

На Ваш №1.-1293/14-66 від 08.07.2014 прокуратурою області проведено перевірку щодо порушення працівниками органів прокуратури Харківської області прав громадян на ефективне офіційне розслідування випадків неналежного поведіння з урахуванням практики Європейського суду з прав людини та з інших питань.

Встановлено, що 20.10.2013 до прокуратури області від представника Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини надійшла заява Г Т.І. щодо можливого вчинення кримінального правопорушення та з інших питань.

29.10.2013 заява Г Т.І. направлена до прокуратури Ленінського району м.Харкова для проведення перевірки викладених доводів.

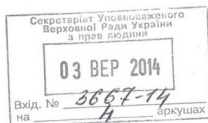
Зі змісту заяви Г Т.І. встановлено, що 26.08.2013 працівники полку ПС ХМУ ГУМВС України в Харківській області під час затримання її сина Г І.О. за вчинення адміністративного правопорушення вимагали сплатити адміністративний штраф у сумі 117 грн. на місці, вели себе цинічно і зухвало.

04.11.2013 прокуратурою Ленінського району м.Харкова для перевірки доводів заявниці та проведення службового розслідування заява спрямована до УКЗ ГУМВС України в Харківській області.

10.12.2013 до прокуратури Ленінського району м.Харкова надійшли матеріали службового розслідування за вказаним зверненням Г Т.І. Факти неправомірних дій працівників міліції не знайшли свого підтвердження. Зі слів заявниці вбачається, що заходи фізичного впливу до її сина Г І.О. не застосовувалися.

За таких обставин підстави для внесення відомостей за заявою Г Т.І. до ЄРДР відсутні.

Про остаточні результати перевірки заявницю та представника Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини проінформовано листом від 16.12.2013 за №08-24-90-13.

Інші висновки та матеріали службового розслідування, у тому числі з ХМУ ГУМВС України в Харківській області, окрім тих, які надійшли до прокуратури Ленінського району м.Харкова 10.12.2013, не надходили.

Також 24.01.2014 до прокуратури області надійшли звернення Р О.І. та Я Р.І. щодо неправомірних дій співробітників Ленінського РВ ХМУ ГУМВС України в Харківській області.

Вказані звернення направленні до прокуратури Ленінського району м.Харкова для розгляду по суті.

Зі змісту заяв вбачається, що Р О.І. та Я Р.І. були доставлені працівниками Ленінського РВ ХМУ ГУМВС України в Харківській області до приміщення райвідділу. Під час перебування у райвідділі працівники міліції їх сфотографували, відібрали пояснення та вцілому проводили з ними слідчі дії на протязі 5 годин. Також працівники міліції висловлювались на їх адресу нецензурною лайкою та вели себе зухвало.

Прокуратурою Ленінського району м.Харкова заяві Р О.І. та Я Р.І. для перевірки доводів та проведення службового розслідування направлені до УКЗ ГУМВС України в Харківській області.

За результатами службового розслідування 07.03.2014 прокуратурою Ленінського району м.Харкова до ЄРДР внесені відомості за №42014220110000023 за ч.2 ст.365 КК України, за фактом перевищення влади працівниками Ленінського РВ ХМУ ГУМВС України в Харківській області.

Досудове розслідування проводилось першим слідчим відділом прокуратури області.

За результатами досудового розслідування слідчим першого слідчого відділу слідчого управління прокуратури області 26.05.2014 на підставі п.2 ч.1 ст.284 КПК України винесено постанову про закриття кримінального провадження у зв'язку з відсутністю складу кримінального правопорушення.

Про результати досудового розслідування та прийняте рішення повідомлено заявникам.

Вивченням матеріалів кримінального провадження у прокуратурі області встановлено, що постанова винесена законно, підстав для скасування не вбачається.

Крім того, 06.03.2014 року до прокуратури області від представника Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини надійшла скарга Г І.А. щодо неправомірних дій слідчого СВ Ленінського РВ ХМУ ГУМВС України в Харківській області Літкевича В.П. під час проведення досудового розслідування у кримінальному провадженні №12012220510000117 та притягнення останнього до дисциплінарної відповідальності.

Встановлено, що у провадженні СВ Ленінського РВ ХМУ ГУМВС України в Харківській області перебувало кримінальне провадження №120122205100000117 від 29.11.2012 за ч.1 ст.122 КК України за підозрою Г І.А. у спричиненні тілесних ушкоджень Б М. та К М.П.

Досудове розслідування проводилось слідчими СВ Ленінського та Дзержинського РВ ХМУ ГУМВС України в Харківській області.

За результатами досудового розслідування 20.05.2014 обвинувальний акт у кримінальному провадженні за підозрою Г. А.І. за ч.1 ст.122 КК України направлений до Дзержинського районного суду м.Харкова для розгляду по суті.

Під час досудового розслідування до прокуратури Ленінського району м.Харкова надходили скарги Г. А.І. і його захисників щодо неправомірних дій слідчого СВ Ленінського РВ ХМУ ГУМВС України в Харківській області Літкевича В.П. та притягнення останнього до дисциплінарної відповідальності.

За результатами проведення службового розслідування факти, викладені у зверненні Г. А.І., знайшли підтвердження та слідчому СВ Ленінського РВ ХМУ ГУМВС України в Харківській області Літкевичу В.П. оголошено зауваження.

Разом з цим під час перевірки встановлено, що працівниками прокуратури Ленінського району м.Харкова про кінцеві результати розгляду звернення Г. А.І. та вжиті заходи не поінформовано представника Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

До посадових осіб прокуратури Ленінського району м.Харкова, які допустили вказані порушення, вжиті заходи реагування.

Крім того, 27.02.2014 до прокуратури Харківської області з Генеральної прокуратури України надійшло подання Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини Лутковської В.В. за № 1.-295/14-С214827.13/20-08 від 11.02.2014 із додатками щодо перевірки обставин заподіяння С. Л.О. та її чоловіку С. Л.І. тілесних ушкоджень колишнім працівником органів внутрішніх справ Срібним О.І.

Встановлено, що у провадженні СВ Ленінського РВ ХМУ ГУМВС України в Харківській області перебувало кримінальне провадження №42013220110000161 від 20.11.2013 за ч.1 ст.125 КК України за заявою С. І.О. щодо спричинення їй та її чоловікові С. Л.І. тілесних ушкоджень.

Під час досудового розслідування встановлено, що до заподіяння тілесних ушкоджень С. Л.О. та її чоловікові С. Л.І. причетний колишній працівник органів внутрішніх справ С. О.І.

25.03.2014 прокуратурою області у вказаному провадженні змінено підслідність та подальше розслідування доручено першому слідчому відділу слідчого управління прокуратури області.

За результатами досудового розслідування слідчим першого слідчого відділу слідчого управління прокуратури області 28.04.2014 на підставі п.2 ч.1 ст.284 КПК України винесено постанову про закриття кримінального провадження у зв'язку з відсутністю складу кримінального правопорушення.

15.07.2014 постанова про закриття кримінального провадження від 28.05.2014 скасована.

Досудове розслідування на даний час триває. Виконуються необхідні слідчі (розшукові) дії.

Лист представника Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 16.05.2014 №8.-901/14-70 надійшов до прокуратури області 20.05.2014. Про результати розгляду вказаного листа та вжиті заходи 30.05.2014 повідомлено представника Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

З повагою

В.о. прокурора області
державний радник юстиції
3 класу

В. Суходубов

Самостійне проведення органами внутрішніх справ перевірок за фактами жорстокого поводження з боку працівників міліції та прийняття рішень без відповідного повідомлення органів прокуратури.

З одним із таких характерних випадків працівники Секретаріату зіткнулися під час проведення заходів у межах відкритих Уповноваженим проваджень у м. Тернополі.

Так, 09.09.2013 р. до приймального відділення ортопедично-травматологічного відділу Тернопільської обласної дитячої клінічної лікарні звернувся неповнолітній К. за медичною допомогою та повідомив, що 07.09.2013 р. його побили працівники міліції, про що лікар повідомив чергову частину Тернопільського МВ УМВС України в Тернопільській області. Дане повідомлення було зареєстроване у журналі єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події Тернопільського МВ УМВС. Проте прокуратура м. Тернополя не була повідомлена, відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань внесені не були. Натомість керівництвом міськвідділу було призначене службове розслідування, проведена перевірка відповідно до закону України «Про звернення громадян», за результатами якої констатовано відсутність ознак кримінального правопорушення. Матеріали та висновок розслідування 12.09.2013 р. були направлені для вивчення прокуророві м. Тернополя. 13.09.2013 р. прокуратурою м. Тернополя було направлено повідомлення начальнику міськвідділу про те, що за результатами вивчення зазначених матеріалів підстав для внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань не встановлено. У зв'язку із зазначеними обставинами Уповноваженим було відкрите провадження

у справі про порушення прав людини, в межах якого працівниками Відділу спеціальних проваджень у період з 16 по 23 вересня 2013 р. був здійснений виїзд у м. Тернопіль, у взаємодії з прокуратурою м. Тернополя проведено ряд заходів, результати яких стали підставою для внесення відповідного акту реагування Генеральному прокурору України.

УПОВНОВАЖЕНИЙ

Верховної Ради України з прав людини

21/8, вул. Інститутська,
м. Київ, 01008, Україна

E-mail: omb@ombudsman.gov.ua
http://www.ombudsman.gov.ua

тел.: +38 044 253-22-03
факс: +38 044 226-34-27

№ 19/11-22 ДЧ/06.13/19-66

«09» вересня 2013 р.

Генеральному прокуророві України
Пшонці В.П.

Шановний Вікторе Павловичу!

Аналіз звернень до Уповноваженого з прав людини з питань забезпечення права громадян на захист від катувань, жорстокого або такого, що принижує гідність, поводження та покарання з боку працівників міліції свідчить про те, що окремі керівники територіальних органів прокуратури не приділяють належної уваги об'єктивній перевірці та ефективному розслідуванню таких фактів.

Так, Уповноваженим з прав людини за зверненням

17.10.1997 р.н., було відкрито провадження щодо заподіяння йому 07.09.2013 тілесних ушкоджень інспекторами роти патрульної служби Тернопільського МВ УМВС України в Тернопільській області.

У період з 17 по 20 вересня 2013 року працівники відділу спеціальних проваджень Секретаріату Уповноваженого з прав людини здійснили виїзд до м. Тернополя з метою з'ясування обставин, викладених у зверненні, та перевірки їх на місці в межах відкритого провадження Уповноваженого.

У ході провадження Уповноваженого встановлено, що 9 вересня 2013 року до приймального відділення ортопедично-травматологічного відділу Тернопільської обласної дитячої клінічної лікарні звернувся неповнолітній К О.І. за медичною допомогою та повідомив, що 7 вересня 2013 року близько 23.00-23.30 в м. Тернополі між будинками № 1 та № 3 по вулиці Київській його побили працівники міліції, про що лікарем було повідомлено до чергової частини Тернопільського МВ УМВС України в Тернопільській області.

09.09.2013 о 17.25 дане повідомлення було зареєстроване за № 15197 у журналі єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події Тернопільського МВ УМВС. Проте при цьому не було *зазначено, що тілесні ушкодження неповнолітньому К О.І. завдані працівниками міліції.*

Внаслідок внесення оперативним черговим міськвідділу недостовірних відомостей про подію та подальшого хибного інформування керівництва МВ УМВС було прийнято рішення про призначення службового розслідування (наказ

начальника Тернопільського МВ УМВС України в Тернопільській області від 09.09.2013 № 554 додається) замість направлення матеріалів до прокуратури м. Тернополя для розгляду та вжиття заходів реагування, відповідно до чинного законодавства.

Обсяг проведеного ст. інспектором СКЗ Тернопільського міськвідділу ~~.....~~ службового розслідування обмежився лише опитуванням працівників міліції, неповнолітнього ~~.....~~ та його матері ~~.....~~.

Отримавши від неповнолітнього ~~.....~~, у присутності його матері, пояснення про те, що *тілесні ушкодження він отримав з власної необережності*, та його згоду на припинення подальшої перевірки, ~~.....~~ підготував висновок, за яким не вбачається ніяких порушень чинного законодавства та вимог відомчих нормативних актів.

12 вересня 2013 року висновок та матеріали службового розслідування були спрямовані прокурору м. Тернополя для погодження. Перший заступник прокурора м. Тернополя ~~.....~~, під час вивчення матеріалів службового розслідування не звернув уваги на неповноту проведеної перевірки та порушення вимог законодавства посадовими особами ОВС під час прийняття та реєстрації повідомлення медичного закладу про твердження неповнолітнього ~~.....~~ щодо обставин події та заподіяння йому тілесних ушкоджень інспекторами роти патрульної служби Тернопільського МВ УМВС.

Розглянувши свідчення працівників міліції та заяву ~~.....~~ і про відсутність будь-яких претензій до міліції, ~~.....~~ погодився з висновком та зазначив, що *підстави для внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань відсутні*, повернув матеріали службового розслідування до органу внутрішніх справ.

Аналіз матеріалів провадження дає підстави стверджувати, що посадовими особами Тернопільського МВ УМВС України в Тернопільській області порушені вимоги відомчих нормативних документів МВС України, а саме Інструкції з організації діяльності чергових частин органів і підрозділів внутрішніх справ України, направленої на захист інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, затвердженої наказом МВС України № 181 від 28.04.2009, та Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, затвердженої наказом МВС України № 1050 від 19.11.2012, і, як результат, грубо порушені вимоги ст. 214–216 КПК України щодо порядку внесення відомостей до ЄРДР та відкриття кримінального провадження.

Привертаю Вашу увагу, що зазначений факт вже набуває в суспільстві широкого резонансу через відсутність ефективного розслідування та надання належної правової оцінки діям працівників міліції (*Новинний портал "Погляд" від 23 вересня 2013 року, публікація Ю. Мельник "У Тернополі правоохоронці неповнолітньому хлопчині зламали руку"*).

З огляду на зазначене наголошую, що Європейський суд з прав людини у своїй практиці неодноразово вказував на те, що стаття 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод проголошує одну з основоположних цінностей демократичного суспільства і беззастережно забороняє катування та неподільне чи таке, що принижує гідність, поводження або покарання. У кожному рішенні з

приводу порушення цієї статті Європейський суд вказує, що органи влади зобов'язані забезпечити захист фізичної недоторканності осіб.

Європейський суд також зауважує, що коли особа заявляє небезпідставну скаргу про те, що вона зазнала надзвичайно поганого поводження з боку правоохоронців на порушення статті 3 Конвенції, це положення, взятє у поєднанні із загальним обов'язком держав за статтею 1 Конвенції "гарантувати кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією, права і свободи, визначені в Конвенції", за своїм змістом вимагає проведення ефективного офіційного розслідування, що здатне забезпечити встановлення і покарання винних осіб.

На підставі викладеного та керуючись ст. 101 Конституції України, ст. 13, 22 Закону України "Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини", направили матеріали провадження Уповноваженого для дослідження та надання належної правової оцінки діям працівників органів внутрішніх справ та прокуратури Тернопільської області.

Прошу взяти під особистий контроль хід перевірки за зверненням ~~_____~~ щодо заподіяння їй неповнолітньому синові ~~_____~~ тілесних ушкоджень інспекторами роти патрульної служби Тернопільського МВ УМВС України в Тернопільській області.

Додаток на ЛУ арк.

З повагою

В.В. Лутковська

У результаті розгляду акту реагування відомості були внесені до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочате досудове розслідування.

Аналогічний випадок став підставою для відкриття провадження Уповноваженого у справі про порушення прав мешканця *Закарпатської області громадянина Т.* 22.07.2013 р. громадянин Т. звернувся до Уповноваженого зі скаргою на дії працівників Ужгородського РВ УМВС України в Закарпатській області, в результаті яких йому було заподіяно тілесні ушкодження середньої тяжкості у вигляді *травматичного перелому скулової кістки справа зі зміщенням фрагментів.*

З проаналізованих під час провадження матеріалів убачається, що 10.05.2013 р. громадянин Т. був затриманий працівниками міліції та доставлений до Ужгородського райвідділу міліції. Одразу ж після доставлення до райвідділу Т. у супроводі інших працівників міліції був супроводжений до наркологічного диспансеру з метою огляду на стан алкогольного сп'яніння, де поскаржився лікарю з приводу наявних у нього тілесних ушкоджень та повідомив, що вони завдані йому працівниками міліції під час доставлення його до райвідділу. Лікар під час огляду зафіксував наявність видимих

ушкоджень у протоколі медичного освідчення.

Опитані в подальшому міліціонери, які супроводжували Т. до наркологічного диспансеру, також підтвердили наявність у Т. видимих тілесних ушкоджень.

11.05.2013 р. Т. звернувся по медичну допомогу до закладу охорони здоров'я з приводу тілесних ушкоджень, де йому було встановлено зазначений вище діагноз та повідомлено чергову частину Ужгородського РВ про те, що до них звернувся Т. з тілесними ушкодженнями, заподіяними йому, з його слів, працівниками міліції. Повідомлення зареєстроване у Журналі єдиного обліку **заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події**. Проте замість внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань та проведення розслідування, розгляд та прийняття рішення за зазначеним повідомленням було доручено здійснити дільничному інспекторові міліції у порядку, визначеному Законом України «Про звернення громадян».

За результатами перевірки дільничним інспектором було складено висновок, затверджений в подальшому керівництвом райвідділу міліції, про відсутність порушень чинного законодавства, а матеріали перевірки скеровано до архіву секретаріату Ужгородського РВ.

15.05.2013 р. зі скаргою на дії працівників міліції Т. звернувся до Ужгородського міжрайонного прокурора, яким, всупереч вимог ст. 214 КПК України, досудове розслідування за фактами, викладеними у зверненні, було розпочате лише 26.06.2013 р., а 09.07.2013 р. без вжиття заходів щодо ефективного розслідування кримінальне провадження було закрите.

У результаті заходів Уповноваженого, здійснених у межах відкритого провадження, у тому числі під час виїзду у Закарпатську область, зібрані необхідні матеріали, на підставі яких подання Уповноваженого було направлено Генеральному прокурору України.

УПОВНОВАЖЕНИЙ
Верховної Ради України з прав людини

21/8, вул. Інститутська,
м. Київ, 01008, Україна

E-mail: omb@ombudsman.gov.ua
http://www.ombudsman.gov.ua

тел.: +38 044 253-22-03
факс: +38 044 226-34-27

№ 1.1-1539/13-111

«16» серпня 2013 р.

Генеральному прокуророві України
Пшонці В.П.

Подання
Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини

*Щодо порушення конституційних прав
та свобод громадянина Т І.М.*

Шановний Вікторе Павловичу!

У відповідь на запит Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини надійшов лист з прокуратури Закарпатської області від 11 липня 2013 року № 04/2/2-761-04(1031) щодо розгляду звернення громадянина Т Івана Михайловича про перевищення службових повноважень працівниками Ужгородського РВ УМВС України в Закарпатській області.

На думку Уповноваженого з прав людини, зміст відповіді прокуратури Закарпатської області з доданими матеріалами свідчить про порушення права Т І.М. на повне, всебічне та об'єктивне розслідування кримінального провадження.

Так, 11 травня 2013 року в журналі Єдиного обліку заяв та повідомлень про кримінальні правопорушення та події Ужгородського РВ УМВС України в Закарпатській області зареєстровано повідомлення чергового лікаря ОКЛ нейротравмпункту Дзямка Р.С. за № 1740 щодо заподіяння тілесних ушкоджень громадянину Т І.М. працівниками міліції.

Цього ж дня перший заступник начальника відділу – начальник СВ Ужгородського РВ УМВС України в Закарпатській області не вніс відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань та не розпочав досудове розслідування, як того вимагає Кримінальний процесуальний кодекс України.

Замість цього розгляд зазначеного повідомлення було доручено начальнику СДІМ Ужгородського РВ УМВС України в Закарпатській області.

Зазначене свідчить про порушення вимог ст. 214 КПК України. Адже відповідно до ч. 1 ст. 214 КПК України “слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов’язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочати розслідування”.

15 травня 2013 року Т І.М. звернувся із заявою щодо протиправних дій працівників міліції до Ужгородської міжрайонної прокуратури.

23 травня 2013 року прокурор Ужгородської міжрайонної прокуратури Цар І.І., розглянувши заяву, на порушення вимог ст. 214 КПК України, надав доручення начальнику відділу внутрішньої безпеки в Закарпатській області ДВБ МВС України щодо проведення службового розслідування за даним фактом.

Лише 22 червня 2013 року відомості щодо протиправних дій працівників Ужгородського РВ УМВС України в Закарпатській області були внесені до ЄРДР, проте досудове розслідування всупереч ч. 2 ст. 214 КПК України було розпочате тільки 26 червня 2013 року.

Постанова про закриття кримінального провадження № 42013070170000011 від 09 липня 2013 року винесена старшим слідчим Ужгородської міжрайонної прокуратури без урахування усіх обставин справи, без надання правової оцінки діям працівників міліції щодо жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність особи, поводження із громадянином Т І.М. і лише на підставі висновку службового розслідування, проведеного відділом внутрішньої безпеки в Закарпатській області ДВБ МВС України та висновку судово-медичної експертизи № 582 від 07 липня 2013 року.

Отже, є підстави припускати, що перевірка або не здійснювалась взагалі, або ж проводилась із грубим порушенням кримінального процесуального законодавства та практики Європейського суду з прав людини.

15 травня 2012 року Європейський суд з прав людини, розглядаючи справу **“Каверзін проти України”** та беручи до уваги системний характер проблем, які стали підставою для констатації порушень у цій справі, виніс пілотне рішення, за яким Суд зобов’язав Україну *“терміново реформувати правову систему, щоб забезпечити викорінення практики катування осіб, які тримаються під вартою, та забезпечити проведення ефективного розслідування відповідно до статті 3 Конвенції у кожній конкретній справі, в якій заявляється небезпідставна скарга про жорстоке поводження, та ефективно виправлення на національному рівні будь-яких недоліків такого розслідування”*.

На підставі викладеного та керуючись ст. 101 Конституції України, п. 3 ст. 3, ст. 15, 22 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»,

ПРОШУ:

1. Забезпечити проведення додаткового об'єктивного та неупередженого розслідування за фактами заподіяння тілесних ушкоджень громадянину Т. І.М. з боку працівників міліції.
2. Призначити проведення повної та об'єктивної службової перевірки за фактами порушення працівниками Ужгородської міжрайонної прокуратури та Ужгородського РВ УМВС України в Закарпатській області вимог ст. 214 КПК України.
3. Вжити заходів щодо приведення процедури розслідувань фактів катувань і неналежного поведження у відповідність до вимог національного законодавства та практики Європейського суду з прав людини.

Додаток на 23 арк.

З повагою

В.В. Лутковська

За результатами розгляду зазначеного подання кримінальне провадження за фактом отримання тілесних ушкоджень громадянином Т. прокуратурою було поновлене. Наразі хід досудового розслідування перебуває на контролі Уповноваженого.

1.3.4. Інші системні порушення прав людини, встановлені за результатами спеціальних проваджень Уповноваженого.

Незаконне дактилоскопіювання осіб

Відповідно до п. 11 ст. 11 Закону України «Про міліцію» працівникам міліції надається право проводити дактилоскопіювання таких категорій осіб:

- затриманих за підозрою у вчиненні злочину;
- взятих під варту;
- підозрюваних чи обвинувачуваних у вчиненні кримінального правопорушення;
- підданих адміністративному арешту.

Крім того, відповідно до ст. 7 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» передбачається дактилоскопіювання осіб, щодо яких встановлено адміністративний нагляд.

Оскільки дактилоскопічна інформація є конфіденційною, проведення дактилоскопіювання за відсутності законних підстав суперечить положенням частини другої статті 32 Конституції України, у якій зазначається, що збирання,

---

зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди не допускається, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Крім того, незаконне дактилоскопіювання та використання одержаної при цьому інформації суперечить положенням низки міжнародних актів.

1) Пунктом 1 ст. 17 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року встановлено, що *ніхто не повинен зазнавати свавільного чи незаконного втручання в його особисте життя, свавільних чи незаконних посягань на його честь і репутацію.*

2) Зокрема, у ст. 12 Загальної декларації прав людини 1948 р. встановлено, що *ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його особисте життя.*

3) У статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. визначено, що *кожен має право на повагу до свого приватного життя; органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.*

Практика Європейського суду з прав людини виходить з необхідності існування в національному праві засобу юридичного захисту **від свавільних втручань** органів державної влади в права, гарантовані Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. Порухення балансу між правом особи на захист приватності (зокрема конфіденційності персональних даних) і бажанням держави знати все про всіх може призвести до порушення ст. 8 цієї Конвенції «Право на повагу до приватного і сімейного життя» (рішення Європейського суду з прав людини від 6 квітня 2000 р. у справі «*Ротару проти Румунії*» (Rotaru v. Romania), від 16 лютого 2000 р. у справі «*Аманн проти Швейцарії*» (Amann v. Switzerland).

Протиправне дактилоскопіювання, крім порушення національного законодавства та норм міжнародного права, має принизливий характер стосовно особи, а тому є однією з форм неналежного поводження.

Разом з тим, в ході провадження Уповноваженого виявлені численні факти безпідставного дактилоскопіювання осіб, які не віднесені до категорій осіб, визначених у законодавстві. У межах провадження здійснювався моніторинг ОВС, підпорядкованих ГУМВС (УМВС) України в м. Києві, Рівненській, Миколаївській, Львівській, Луганській, Кіровоградській, Черкаській, Полтавській та Івано-Франківській областях. У кожному із зазначених ОВС виявлено цей вид порушень.

Так, зокрема, станом на 07 вересня 2013 р. працівниками Івано-Франківського

міськвідділу з початку 2013 року дактилоскопійовано 329 осіб, з яких лише 36 осіб дактилоскопійовано за наявності підстав, передбачених законом. Працівники зазначеного відділу, перевищуючи надані законом повноваження, незаконно дактилоскопійували 261 особу, або майже 80% загальної кількості дактилоскопійованих. Крім того, 32 особи дактилоскопійовано до появи законних підстав.

За результатами цього провадження Міністру внутрішніх справ внесене подання Уповноваженого для вжиття відповідних заходів з метою усунення виявлених порушень.

УПОВНОВАЖЕНИЙ Верховної Ради України з прав людини

21/8, вул. Інститутська,
м. Київ, 01008, Україна

E-mail: omb@ombudsman.gov.ua
http://www.ombudsman.gov.ua

тел.: +38 044 253-22-03
факс: +38 044 226-34-27

№ 14-1587/13-08

«03» вересня 2013 р.

Міністру внутрішніх справ України
Захарченку В.Ю.

Подання Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини

*Про порушення прав людини при
проведенні дактилоскопіювання*

Шановний Віталію Юрійовичу!

У ході моніторингових візитів до міськрайлінорганів, підпорядкованих МВС України, працівниками Секретаріату Уповноваженого з прав людини було виявлено численні факти порушень чинного законодавства України при проведенні дактилоскопіювання. Діяльності ОВС притаманна практика дактилоскопіювання всіх осіб, які на думку працівників міліції можуть бути причетні до скоєння протиправних дій (представників маргінальних груп населення, окремих осіб, які за певних обставин потрапили у поле зору міліції тощо), у тому числі тих, що не належать до категорій осіб, дактилоскопіювання яких дозволено законом. Такі факти було виявлено, зокрема, у ході відвідувань Тернопільського МВ УМВС України в Тернопільській області, Рівненського МВ та Корецького РВ УМВС України в Рівненській області, Ленінського РВ ММУ УМВС України в Миколаївській області, Жовтневого РВ ЛМУ ГУМВС України в Луганській області, Світловодського МВ УМВС України в Кіровоградській області, Чигиринського РВ УМВС України в Черкаській області, Автозаводського РВ КМУ УМВС України в Полтавській області.

Крім того, встановлено факти порушень порядку ведення дактилоскопічних обліків:

– відсутні накази начальників ОВС про призначення працівників, які відповідають за взяття осіб на дактилоскопічний облік за напрямками

діяльності (*Шевченківський РУ ГУМВС України в м. Києві та четвертий територіальний відділ міліції зазначеного управління*);

– працівниками, які відповідають за взяття на дактилоскопічний облік осіб за напрямками діяльності, не ведуться журнали обліку дактилокарт (*Голосіївське, Оболонське, Солом'янське РУ ГУМВС України в м. Києві, четвертий територіальний відділ міліції Шевченківського РУ ГУМВС України в м. Києві, Дрогобицький МВ ГУМВС України у Львівській області*);

– журнали обліку дактилокарт не зареєстровані належним чином (*Шевченківське РУ ГУМВС України в м. Києві*);

– дактилокарти не містять обов'язкових відомостей, зокрема, щодо підстав дактилоскопіювання (*Голосіївське, Шевченківське РУ ГУМВС України в м. Києві, четвертий територіальний відділ міліції Шевченківського РУ ГУМВС України в м. Києві, Рівненський МВ та Корецький РВ УМВС України в Рівненській області, Ленінський РВ ММУ УМВС України в Миколаївській області, Дрогобицький МВ ГУМВС України у Львівській області, Жовтневий РВ ЛМУ ГУМВС України в Луганській області, Світловодський МВ УМВС України в Кіровоградській області, Чигиринський РВ УМВС України в Черкаській області, Автозаводський РВ КМУ УМВС України в Полтавській області*).

За результатами моніторингових візитів до міськрайлінорганів протягом 2013 року керівництву МВС України було спрямовано 12 листів з рекомендаціями щодо усунення вищезазначених порушень та вжиття відповідних заходів реагування (вих. № № 3-270/13-08 від 12.02.2013; 3-282/13-08 від 12.02.2013; 3-422/13-08 від 05.03.2013; 3-561/13-08 від 26.03.2013; 3-570/13-08 від 27.03.2013; 3-664/13-08 від 11.04.2013; 3-715/13-08 від 22.04.2013; 3-727/13-66 від 23.04.2013; 3-848/13-08 від 08.05.2013; 3-1381/13-79 від 18.07.2013; 3-1208/13-08 від 21.06.2013; 3-1380/13-79 від 18.07.2013).

Однак, як свідчать результати візиту до органів та підрозділів, підпорядкованих УМВС України в Івано-Франківській області, який відбувся в період з **02 по 07 серпня 2013 року**, рекомендації Уповноваженого з прав людини керівництвом МВС України не виконуються. В ході моніторингу встановлено, що протягом семи місяців поточного року працівниками лише Івано-Франківського міськвідділу **дактилоскопійовано 329 осіб**, з яких тільки 37 осіб за наявності підстав, передбачених законом. Таким чином, працівниками зазначеного відділу було **незаконно дактилоскопійовано 260 осіб**, що складає майже 80 відсотків від загальної кількості осіб, підданих дактилоскопіюванню. Крім того, 32 особи було дактилоскопійовано до набуття законних підстав (до вручення повідомлення про підозру).

Звертаю Вашу увагу на той факт, що частиною другою статті 19 Конституції України на органи державної влади та їх посадових осіб покладено обов'язок діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Крім того, оскільки функціонування дактилоскопічного обліку передбачає збір, зберігання та використання конфіденційної інформації, проведення дактилоскопіювання за відсутності законних підстав суперечить положенням частини другої статті 32 Конституції України, в якій зазначається, *що збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди не допускається, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.*

Незаконне дактилоскопіювання та використання одержаної при цьому інформації суперечить також положенням низки міжнародно-правових актів. Зокрема, статтею 12 Загальної декларації прав людини 1948 року встановлено, що *ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його особисте життя.*

У статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року визначено, що *кожен має право на повагу до свого приватного життя; органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.*

Пунктом 1 статті 17 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року встановлено, що *ніхто не повинен зазнавати свавільного чи незаконного втручання в його особисте життя.*

Практика Європейського суду з прав людини виходить із необхідності існування в національному праві засобу юридичного захисту від свавільних втручань органів державної влади в права, гарантовані Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. Порушення балансу між правом особи на захист приватності (зокрема, конфіденційності персональних даних) і бажанням держави знати все про всіх може призвести до порушення статті 8 вказаної Конвенції "Право на повагу до приватного і сімейного життя" (рішення Європейського суду з прав людини від 6 квітня 2000 року у справі "Ротару проти Румунії" (Rotaru v. Romania), від 16 лютого 2000 року у справі "Аманн проти Швейцарії" (Amann v. Switzerland).

Враховуючи системний характер зазначеного порушення прав людини, керуючись статтею 101 Конституції України, статтями 3, 15, 22 Закону України "Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини",

ПРОШУ:

1. Провести перевірку органів та підрозділів, підпорядкованих МВС України, з метою виявлення фактів незаконного дактилоскопіювання та вжити дійових заходів щодо недопущення в подальшому таких фактів. За кожним фактом незаконного дактилоскопіювання провести службові розслідування та

прийняти рішення у порядку і спосіб, передбачені законодавством. Копії матеріалів надати Уповноваженому з прав людини.

2. Вжити заходів щодо поновлення прав незаконно дактилоскопійованих осіб у відповідності до чинного законодавства, зокрема, вилучити та знищити дактилокарти та їх дубльовані примірники з дактилокартотек та архівів. Копії актів знищення надати Уповноваженому з прав людини.

3. Діяльність міськрайлінорганів при проведенні дактилоскопійовання осіб привести у відповідність до вимог чинного законодавства України.

Про вжиті заходи поінформувати Уповноваженого з прав людини.

З повагою

В.В. Лутковська

За змістом відповіді, отриманої від МВС, у результаті реагування на подання Уповноваженого дактилокарти незаконно дактилоскопійованих осіб та їх дубльовані примірники з дактилокартотек і архівів вилучені та знищені. З метою недопущення в подальшому аналогічних порушень Міністерством до ГУМВС, УМВС в областях направлено відповідну вказівку. За виявленими фактами незаконного дактилоскопійовання проведені службові розслідування, винні особи притягнуті до відповідальності.

Аналогічне подання Уповноваженого внесене Генеральному прокурору України для вжиття відповідних заходів прокурорського реагування з метою усунення виявлених порушень.

УПОВНОВАЖЕНИЙ

Верховної Ради України з прав людини

21/8, вул. Інститутська,
м. Київ, 01008, Україна

E-mail: omb@ombudsman.gov.ua
http://www.ombudsman.gov.ua

тел.: +38 044 253-22-03
факс: +38 044 226-34-27

№ 1.1-1586/13-08

«03» Вересня 2013 р.

Генеральному прокуророві України
Пшонці В.П.

Подання Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини

*Про порушення прав людини при
проведенні дактилоскопіювання*

Шановний Вікторе Павловичу!

Аналіз результатів моніторингових візитів працівників Секретаріату Уповноваженого з прав людини до міськрайлінорганів, підпорядкованих МВС України, свідчить про значну поширеність практики незаконного дактилоскопіювання осіб у діяльності ОВС.

Крім того, встановлено факти порушень порядку ведення дактилоскопічних обліків: відсутні накази начальників ОВС про призначення працівників, які відповідають за взяття осіб на дактилоскопічний облік за напрямками діяльності; працівниками, які відповідають за взяття на дактилоскопічний облік осіб за напрямками діяльності, не ведуться журнали обліку дактилокарт; журнали обліку дактилокарт не зареєстровані належним чином; дактилокарти не містять обов'язкових відомостей, зокрема, щодо підстав дактилоскопіювання.

Факти протиправного дактилоскопіювання та порушень порядку ведення дактилоскопічних обліків було виявлено в ході візитів до:

- четвертого територіального відділу міліції Шевченківського РУ ГУМВС України в м. Києві 23.01.2013;
- Шевченківського РУ ГУМВС України в м. Києві 24.01.2013;
- Голосіївського РУ ГУМВС України в м. Києві 14.02.2013;
- Корецького РВ УМВС України в Рівненській області 25.02.2013;
- Рівненського МВ УМВС України в Рівненській області 26.02.2013;

- *Ленінського РВ ММУ УМВС України в Миколаївській області* 05.03.2013;
- *Дрогобицького МВ ГУМВС України у Львівській області* 29.03.2013;
- *Оболонського РУ ГУМВС України в м. Києві* 10.04.2013;
- *Солом'янського РУ ГУМВС України в м. Києві* 23.04.2013;
- *Жовтневого РВ ЛІМУ ГУМВС України в Луганській області* 30.05.2013;
- *Світловодського МВ УМВС України в Кіровоградській області* 04.06.2013;
- *Чигиринського РВ УМВС України в Черкаській області* 04.06.2013;
- *Автозаводського РВ КМУ УМВС України в Полтавській області* 05.06.2013.

За результатами моніторингових візитів до міськрайлінорганів протягом 2013 року керівництву МВС України було спрямовано 12 листів з рекомендаціями щодо усунення вищезазначених порушень та вжиття відповідних заходів реагування.

Однак, як свідчать результати візиту до органів та підрозділів, підпорядкованих *УМВС України в Івано-Франківській області*, який відбувся в період з **02 по 07 серпня 2013 року**, рекомендації Уповноваженого з прав людини керівництвом МВС України не виконуються. В ході моніторингу встановлено, що протягом семи місяців поточного року працівниками лише *Івано-Франківського міськвідділу дактилоскопійовано 329 осіб*, з яких тільки 37 осіб за наявності підстав, передбачених законом. Таким чином, працівниками зазначеного відділу було **незаконно дактилоскопійовано 260 осіб**, що складає майже 80 відсотків від загальної кількості осіб, підданих дактилоскопійованню. Крім того, 32 особи було дактилоскопійовано до набуття законних підстав (до вручення повідомлення про підозру).

Звертаю Вашу увагу на той факт, що частиною другою статті 19 Конституції України на органи державної влади та їх посадових осіб покладено обов'язок діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Крім того, оскільки функціонування дактилоскопічного обліку передбачає збір, зберігання та використання конфіденційної інформації, проведення дактилоскопійовання за відсутності законних підстав суперечить положенням частини другої статті 32 Конституції України, в якій зазначається, ***що збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди не допускається, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.***

Незаконне дактилоскопійовання та використання одержаної при цьому інформації суперечить також положенням низки міжнародно-правових актів. Зокрема, статтею 12 Загальної декларації прав людини 1948 року встановлено, що ***ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його особисте життя.***

У статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року визначено, що ***кожен має право на повагу до свого приватного***

життя; органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

Пунктом 1 статті 17 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року встановлено, що ніхто не повинен зазнавати свавільного чи незаконного втручання в його особисте життя.

Практика Європейського суду з прав людини виходить із необхідності існування в національному праві засобу юридичного захисту від свавільних втручань органів державної влади в права, гарантовані Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. Порушення балансу між правом особи на захист приватності (зокрема, конфіденційності персональних даних) і бажанням держави знати все про всіх може призвести до порушення статті 8 вказаної Конвенції "Право на повагу до приватного і сімейного життя" (рішення Європейського суду з прав людини від 6 квітня 2000 року у справі "Ротару проти Румунії" (Rotaru v. Romania), від 16 лютого 2000 року у справі "Аманн проти Швейцарії" (Amann v. Switzerland).

Враховуючи системний характер зазначеного порушення прав людини, керуючись статтею 101 Конституції України, статтями 3, 15, 22 Закону України "Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини",

ПРОШУ:

1. Посилити прокурорський нагляд за додержанням і правильним застосуванням законів при здійсненні дактилоскопіювання осіб працівниками міськрайлінорганів, підпорядкованих МВС України.

2. Організувати проведення перевірок міськрайлінорганів, підпорядкованих МВС України з метою виявлення фактів незаконного дактилоскопіювання. За виявленими фактами прийняти рішення у порядку і спосіб, передбачені законодавством.

Про вжиті заходи поінформувати Уповноваженого з прав людини.

З повагою

В.В. Лутковська

За змістом відповіді, отриманої від Генеральної прокуратури України, в результаті реагування на подання Уповноваженого прокурорам АР Крим, областей, міст Києва і Севастополя, Дніпровському екологічному прокуророві направлений лист-орієнтування про посилення прокурорського нагляду за додержанням законодавства при здійсненні дактилоскопіювання осіб працівниками ОВС. Крім того, Генеральною прокуратурою до МВС направ-

---

лено лист про організацію проведення перевірок зазначених порушень, вжиття заходів до винних осіб. Виконання вимог, зазначених у цьому листі, Генеральною прокуратурою взято на контроль.

1.3.5. Порушення прав вразливих груп населення в діяльності органів внутрішніх справ, зокрема наркотично залежних осіб тощо.

Окремо варто звернути увагу й на провадження у справах про порушення прав, зокрема права на свободу від катування вразливих груп населення в діяльності органів внутрішніх справ, зокрема працівниць комерційного сексу, наркотично залежних осіб тощо.

Так, у зверненні до Уповноваженого з прав людини громадянка Ч., працівниця комерційного сексу, яка одночасно працює волонтером однієї з благодійних організацій, зазначила, що 22.11.2013 р. приблизно о 01.00 до неї на одній із автобусних зупинок м. Тернополя підійшов чоловік у цивільному одязі, якого вона знає як працівника міліції, і почав вимагати безоплатного надання сексуальних послуг. Громадянка Ч. спробувала відмовити цьому чоловікові в наданні таких послуг, але той завдав їй кілька ударів, у тому числі кулаком в обличчя та голову, заподіявши тілесні ушкодження у вигляді *закритої черепно-мозкової травми, струсу головного мозку, параорбітальної гематоми зліва*. Відразу після отримання тілесних ушкоджень громадянка Ч. звернулася із заявою про злочин до Тернопільського міськвідділу міліції, але члени добового наряду Тернопільського МВ відмовили їй у прийнятті цієї заяви.

У межах відкритого провадження Уповноваженого працівники Відділу здійснили виїзд до м. Тернополя, під час проведення заходів зібрали необхідні матеріали, у тому числі отримали відеозапис системи відеоспостереження у вестибюлі міськвідділу, яким підтверджено прибуття громадянки Ч. до міськвідділу та її спілкування з працівниками міліції 22.11.2013 р. в період з 01.51 до 02.46. Зібрані матеріали були спрямовані прокурору Тернопільської області.

ПРЕДСТАВНИК УПОВНОВАЖЕНОГО
Верховної Ради України з прав людини

вул. Інститутська, 21/8
01008, Київ, Україна

E-mail: omb@ombudsman.gov.ua
http://www.ombudsman.gov.ua

Тел.: (+38 044) 253-22-03
Факс: (+38 044) 226-34-27

19/7-2013/3969-13/19-08

№ 10 * ОГОНЯ 2014р.

Прокурору Тернопільської
області
Мовчану Г.В.

вул. Листопадава, 4,
м. Тернопіль, 46000

Шановний Геннадію Володимировичу!

До Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини звернулася Ч. [ім'я] [прізвище] з заявою про заподіяння їй тілесних ушкоджень 22.11.2013 близько 01.00 у місті Тернополі чоловіком, якого вона знає як працівника міліції.

Зі слів заявниці, одразу після отримання тілесних ушкоджень 22.11.2013 о 01.50 вона звернулася з заявою про скоєний стосовно неї злочин до чергового Тернопільського МВ УМВС України в Тернопільській області, але черговий відмовив їй у прийнятті та реєстрації заяви. Відомості про отримання Ч. [ім'я] [прізвище] тілесних ушкоджень до Журналу ЄО були внесені лише після повідомлення закладу охорони здоров'я, до якого вона звернулася за допомогою 22.11.2013 о 15.10 з діагнозом «закрита черепно-мозкова травма, струс головного мозку, параорбітальна гематома зліва», повідомивши, що тілесні ушкодження завдані їй працівником міліції.

Про прибуття Ч. [ім'я] [прізвище] до Тернопільського МВ і спілкування з працівниками міліції 22.11.2013 у період з 01.51 до 02.46 свідчить відеозапис системи відеоспостереження у вестибюлі міськвідділу, проте в ході подальшої перевірки її перебування в міськвідділі не досліджено.

Керуючись ст. 101 Конституції України, ст. 1, 3, 13, 22 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», ст. 4, 12, 19, п. 3 ч. 2 ст. 20 Закону України «Про прокуратуру» та на підставі вимог ст. 214 КПК України,

прошу:

1. Вжити невідкладних заходів щодо проведення об'єктивної перевірки обставин отримання тілесних ушкоджень Ч. [ім'я] [прізвище] та реагування

працівників міліції на її звернення з цього приводу і прийняти рішення у порядку та спосіб, передбачені законодавством України.

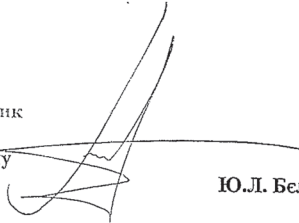
2. Про вжиті заходи прокурорського реагування і прийняте остаточне рішення поінформувати Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Додатки:

1. копія заяви Ч. № 14552 на 2 арк.;
2. копія пояснення Ч. № 14552 на 1 арк.;
3. копія довідки № 14552 Тернопільської МКЛШЦД на 1 арк.;
4. копії матеріалів перевірки за повідомленням лікаря травм пункту Тернопільської МКЛШЦД на 15 арк.;
5. диск CD-R з відеозаписом подій у вестибюлі Тернопільського міськвідділу 22.11.2013 в період з 01.51 до 02.46.

З повагою

Представник Уповноваженого – керівник
Департаменту з питань реалізації
національного превентивного механізму

Ю.Л. Белоусов

Матеріали, зібрані представниками громадськості спільно з працівниками Відділу спеціальних проваджень стали підставою для відкриття прокуратурою області кримінального провадження за фактами нанесення тілесних ушкоджень та приховування працівниками міліції цього злочину.

Андрейченко 19
координатор
А
22.01.2014

Прокуратура України
ПРОКУРАТУРА ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

вул. Листопадава, 4, м. Тернопіль, 46001

факс: 430659

21.01.14р. № *04/1Р-1087-14*
На №19/7-ч 223969.13/19-08

Представнику Уповноваженого
Верховної Ради України
з прав людини
Белюсову Ю.Л.
вул. Інститутська, 21/8,
м. Київ, 01008

Ваше звернення за заявою Чепіль О.А. про заподіяння їй тілесних ушкоджень та з інших питань розглянуто.

З'ясовано, що прокуратурою міста Тернополя 12.12.2013 до Єдиного реєстру досудових розслідувань внесено відомості про заподіяння Ч~~_____~~ тілесних ушкоджень 22.11.2013 поблизу магазину «Христина», що в м. Тернополі по вул. Протасевича, 18. Попередня правова кваліфікація правопорушення за ч.2 ст.365 КК України. Досудове розслідування та процесуальне керівництво здійснюється прокуратурою Тернопільської області.

Копію звернення та заяви Ч~~_____~~ направлені слідчому для долучення до матеріалів вказаного кримінального провадження. Оцінку тверджень, викладених у заяві Ч~~_____~~, буде надано під час досудового розслідування.

Крім того, заяву Ч~~_____~~ направлено начальнику УМВС України в Тернопільській області для проведення службової перевірки стосовно неправомірних дій працівників міліції.

Заступник прокурора області

О. Комуницький

20 Вх. № *223969.13/15*
25 СІЧ 2014
на 1 арк.

17.01.2014 р. до Уповноваженого з прав людини звернувся пацієнт програми ЗПТ, мешканець м. Донецька із заявою про те, що 16.01.2014 р. у приміщенні Ленінського РВ Донецького міського управління ГУМВС України в Донецькій області оперативним працівником йому були нанесені тілесні ушкодження.

У своєму поясненні він зазначив, що був побитий оперативним працівником міліції «С» при допиті в кабінеті у слідчого цього ж відділу міліції майора «Ф» 16.01.2014 р. (слідчий на час побиття виходив з кабінету). Незважаючи на видимі тілесні ушкодження, сильний біль та втрату свідомості в результаті нанесення ударів, потерпілому медична допомога не надавалася, його змушували підписувати документи, додому відпустили лише пізно ввечері. Шляхом катування та погроз сфальсифікувати справу, пов'язану з незаконним обігом наркотиків, змусили підписати зізнання у скоєнні крадіжки.

Після отримання звернення (17.01.2014 р.) потерпілий звернувся по допомогу до закладу охорони здоров'я, де йому було встановлено діагноз «Закрита травма грудної клітки. Перелом X ребра справа. Травматичний пневмоторакс справа» та госпіталізовано на стаціонарне лікування, проведена операція з хірургічним втручанням. Працівники міліції намагалися перешкоджати стаціонарному лікуванню потерпілого, допитувати його відразу після проведеної операції. Завдяки втручання представника правозахисної організації ці протиправні дії міліціонерів було припинено.

23.01.2014 р. потерпілий був виписаний зі стаціонарного лікування. Виписка з медичної карти стаціонарного хворого містить неправдиву інформацію щодо зняття післяопераційних дренажу та швів, загального стану здоров'я тощо.

У зв'язку з вразливістю потерпілого, тяжкістю скоєного працівниками міліції стосовно нього злочину та необхідністю якісного правового супроводження, керівництвом працівниками відділу проведені перемовини з **Фондом правової допомоги жертвам катувань та жорстокого поводження** щодо надання потерпілому правової допомоги за рахунок Фонду. Досягнута попередня домовленість щодо надання такої допомоги.

Працівниками Відділу спеціальних проваджень зібрані первинні матеріали, за якими відкрите провадження Уповноваженого у справі про порушення прав і свобод людини. В межах провадження Уповноваженого спрямований відповідний запит прокурору міста Донецька щодо відкриття кримінального провадження та отримання ряду документів.

ПРЕДСТАВНИК УПОВНОВАЖЕНОГО
Верховної Ради України з прав людини

вул. Інститутська, 21/8
01008, Київ, Україна

E-mail: omb@ombudsman.gov.ua
http://www.ombudsman.gov.ua

Тел.: (+38 044) 253-22-03
Факс: (+38 044) 226-34-27

№ 19/3-СД/18.14/05-08

ка доак.
062/33
* 31 * січня 2014р.

Прокурору міста Донецька
Сагуну І.М.

вул. Артема, 61,
м. Донецьк, 83055

Шановний Ігоре Михайловичу!

До Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини звернулася Асоціація українських моніторів дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів з заявою в інтересах С [REDACTED] щодо нанесення йому тілесних ушкоджень працівниками Ленінського РВ Донецького міського управління ГУМВС України в Донецькій області.

За фактами, викладеними у заяві, керуючись п. 1 ч. 1 ст. 16 Закону України "Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини", Уповноваженим відкрито провадження у справі про порушення прав і свобод людини.

Європейський суд з прав людини неодноразово наголошував, що застосування сили з боку працівників правоохоронних органів має відповідати критеріям необхідності, правомірності та пропорційності. Згідно з практикою Європейського суду з прав людини, за кожним фактом застосування сили має бути проведене ефективне розслідування, яке б дозволило з'ясувати всі обставини справи та, у разі встановлення порушень прав людини, притягати винних осіб до відповідальності.

На підставі викладеного та керуючись ст. 101 Конституції України, ст. 1, 13, 15, 22 Закону України "Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини", п. 6.3, 6.4, 6.6 Положення про представників Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, затвердженого наказом Уповноваженого від 26.07.2012 № 7/8-12, прошу забезпечити проведення об'єктивного та неупередженого розслідування за фактом спричинення тілесних ушкоджень С [REDACTED] та поінформувати Уповноваженого про його результати.

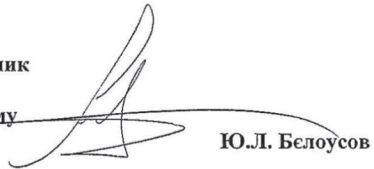
У разі закриття кримінального провадження прошу надати копію відповідної постанови, додавши копії матеріалів перевірки.

Додатки:

- копія звернення Асоціації українських моніторів дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів на 1 арк. в 1 прим.;
- копія звернення С [REDACTED] на 1 арк. в 1 прим.;
- копія направлення на консультацію на 1 арк. в 1 прим.;
- копія медичного висновку 1 арк. в 1 прим.;
- копія виписки з медичної карти стаціонарного хворого на 1 арк. в 1 прим.

З повагою

**Представник Уповноваженого – керівник
Департаменту з питань реалізації
національного превентивного механізму**

Ю.Л. Белоусов

У подальшому відбулися тривалі комунікації Секретаріату Уповноваженого з органами прокуратури.

*Поговоримо
наизгаль*

Прокуратура України

ПРОКУРАТУРА ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

вул. ім. Генерала Антонова, 2, м. Донецьк, 83015

факс: (062) 335-13-65

12.02.2014

*10.02.14 № 171/11-2074 вих-14
а226138-?*

**Представнику Уповноваженого
Верховної Ради України з прав
людини – керівнику Департаменту з
питань реалізації національного
превентивного механізму
Белоусову Ю.Л.
01008, м. Київ, вул. Інститутська, 21/8**

Шановний Юрію Леонідовичу!

Прокуратурою Донецької області розглянуто Ваше звернення про проведення об'єктивного та неупередженого розслідування за фактом спричинення тілесних ушкоджень С [REDACTED]

Повідомляю, що 18.01.2014 слідчим відділом Ленінського РВ Донецького МУ ГУ МВС України в Донецькій області розпочато досудове розслідування за ч. 1 ст. 365 КК України за заявою С [REDACTED] про притягнення до кримінальної відповідальності працівника СКР Ленінського РВ ДМУ ГУ МВС України в Донецькій області, який 17.01.2014 в приміщенні вказаного райвідділу міліції спричинив йому тілесні ушкодження.

20.01.2014, з метою проведення об'єктивного та неупередженого розслідування, проведення досудового розслідування у вказаному кримінальному провадженні доручено першому слідчому відділу слідчого управління прокуратури Донецької області.

Досудове розслідування на цей час триває, про його результати Вас буде повідомлено додатково.

З повагою
**Заступник прокурора
Донецької області
старший радник юстиції**

В.А. Бабаков

до Вх. № *226138-14/05*
17 ЛЮТ 2014
на *2* арк.

ПРЕДСТАВНИК УПОВНОВАЖЕНОГО
Верховної Ради України з прав людини

вул. Інститутська, 21/8
01008, Київ, Україна

E-mail: omb@ombudsman.gov.ua
http://www.ombudsman.gov.ua

Тел.: (+38 044) 253-22-03
Факс: (+38 044) 226-34-27

№ 19/4-22.С.138.14-2/05-47

«15» квітня 2014 р.

**Прокурору Донецької області
Франтовському М.М.**

*вул. Генерала Антонова, 2,
м. Донецьк, 83015*

Шановний Миколо Михайловичу!

За зверненням до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини Асоціації українських моніторів дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів в інтересах С [REDACTED] відповідно до п. 1 ч. 3 ст. 17 Закону України “Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини” відкрито провадження Уповноваженого у справі про порушення прав і свобод людини і громадянина.

Листом від 10.02.2014 № 17/1/1-2074вих-14 прокуратурою Донецької області поінформовано про те, що 18.01.2014 слідчим управлінням Ленінського РВ Донецького МУ ГУ МВС України в Донецькій області за заявою С [REDACTED] розпочато досудове розслідування за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 365 КК України.

Керуючись ст. 101 Конституції України, ст. 13, 22 Закону України “Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини”, п. 6.3, 6.4, 6.6 Положення про представників Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, затвердженого наказом Уповноваженого від 26.07.2012 № 7/8-12, прошу до **28 квітня 2014 року** повідомити про результати досудового розслідування та прийняте рішення за кримінальним провадженням.

У разі закриття кримінального провадження прошу надати копію відповідної постанови.

З повагою

**Представник Уповноваженого – керівник
Департаменту з питань реалізації
національного превентивного механізму**

Ю.Л. Бєлоусов

Прокуратура України

ПРОКУРАТУРА ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

вул. ім. Генерала Антонова, 2, м. Донецьк, 83015 факс: (062) 335-13-65

Дієвничко
Колесніченко
[Signature]
26.05.2014

ЗО. 04.14. № 1511-430 бет-14
На №19/7-226138.14-2/05-47 від 15.04.2014

**Представнику Уповноваженого
Верховної Ради України з прав людини -
керівнику Департаменту з питань
реалізації національного
превентивного механізму
Белоусову Ю.Л.**
вул. Інститутська, 21/8
01008, Київ

Шановний Юрію Леонідовичу !

Повідомляю, що 18.01.2014 СВ Ленінського РВ ДМУ ГУМВС України в Донецькій області в ЄРДР за № 12014050850000118 на підставі заяви С [redacted] внесено відомості про заподіяння останньому 17.01.2014 працівником Ленінського РВ ДМУ ГУМВС України в Донецькій області тілесних ушкоджень.

Попередня правова кваліфікація у кримінальному провадженні визначена за ст. 122 ч.1 КК України, а надалі перекваліфікована на ст. 365 ч. 1 КК України.

З 21.01.2014 досудове розслідування у кримінальному провадженні проводиться групою слідчих 1-го слідчого відділу слідчого управління прокуратури Донецької області.

На даний час досудове розслідування у кримінальному провадженні триває, виконуються необхідні слідчі дії відповідно до плану розслідування і вказівок, наданих прокурором - процесуальним керівником.

Про результати розслідування і прийняте у кримінальному провадженні процесуальне рішення Вам буде повідомлено додатково.

З повагою
Заступник прокурора
Донецької області
старший радник юстиції

[Signature]

Г. Коршун

[Signature]
[Signature]
[Signature]

До Вх. № 226138.14/05
20 ТРА 2014
на 1 арк.

СЕКРЕТАРІАТ
Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини

вул. Інститутська, 21/8
01008, Київ, Україна

E-mail: omb@ombudsman.gov.ua
http://www.ombudsman.gov.ua

Тел.: (+38 044) 253-22-03

№ 2/4-226138.14-8/05-47

« 07 » вересня 2014 р.

Генеральна прокуратура України

За зверненням до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини ВГО "Асоціація українських моніторів дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів" в інтересах С. [REDACTED] щодо нанесення останньому тілесних ушкоджень працівниками Ленінського РВ Донецького міського управління ГУМВС України в Донецькій області відповідно до п. 1 ч. 3 ст. 17 Закону України "Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини" відкрито провадження Уповноваженого у справі про порушення прав і свобод людини і громадянина.

Вирішення порушеного у зверненні питання відповідно до вимог п. 1 розділу XI "Перехідні положення", ч. 4 ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України віднесено до повноважень органів прокуратури.

Саме тому зазначене звернення, листом від 31.01.2014 № 19/7-С226138.14/05-08, направлено до прокуратури міста Донецька для проведення об'єктивного та неупередженого розслідування вищезазначеного факту.

Листом від 30.04.2014 № 15/1-430вих-14 прокуратурою Донецької області поінформовано, що 18.01.2014 відомості за зверненням С. [REDACTED] внесені до ЄРДР за № 12014050850000118. Розслідування зазначеного кримінального провадження доручено групі слідчих 1-го слідчого відділу управління прокуратури Донецької області, яке триває.

Керуючись ст. 13, 22 Закону України "Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини", просимо повідомити Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про результати досудового розслідування кримінального провадження № 12014050850000118.

У разі закриття провадження надати копії матеріалів провадження.

Керівник Секретаріату

Б.В. Крикльовенко

Прокуратура України

ГЕНЕРАЛЬНА ПРОКУРАТУРА УКРАЇНИ

вул. Різницька, 13/15, Київ-11, 01011

факс: 280-26-03

117437
Наказ
Колесніченко
21.08.2014

19.08.2014 № 06/14
від _____

**Заступнику прокурора
Донецької області
Мичку М.І.**

**Секретаріат Уповноваженого
Верховної Ради України з прав людини**
(на №2/7-226138.14-3/05-47 від 07.08.2014)
вул. Інститутська, 21/8
01008, м. Київ

Направляю звернення Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо повідомлення про результати досудового розслідування у кримінальному провадженні № 12014050850000118, розпочатого за заявою С [REDACTED]

Пропоную розглянути його відповідно до чинного законодавства та про результати повідомити Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у встановленому порядку.

Додаток: на 1 арк. тільки першому адресату.

**Начальник відділу управління наглядової
діяльності у кримінальних провадженнях
слідчих органів прокуратури**

В. Тартус

ДВх. № 226138.14/05
21 СЕР 2014
на 1 арк. 19

Вище наведена переписка свідчить про неналежне розслідування порушень прав потерпілого. Такі обставини вимагають виїзду працівників Відділу до м. Донецьк з метою поновлення порушених прав потерпілого шляхом проведення відповідних заходів у ОВС, прокуратурі, закладах охорони здоров'я тощо. Однак станом на вересень 2014 року заходи по провадженню призупинені до звільнення м. Донецька від незаконних збройних формувань.

До інших поширених порушень прав вищезазначених категорій осіб, встановлених під час проваджень Уповноваженого, слід віднести:

- використання стану абстинентного синдрому та наркотичного сп'яніння цих осіб для отримання свідчень;
- порушення права на правову та медичну допомогу, у тому числі порушення безперервності лікування препаратами замісної та антиретровірусної терапії;
- незаконні затримання та тривалі тримання в місцях, не передбачених для такого тримання.
- незаконне дактилоскопіювання;
- фальсифікації матеріалів адміністративних проваджень.

1.3.6. Розслідування порушень фундаментальних прав людини стосовно групи осіб.

Як приклад розслідування порушень фундаментальних прав людини стосовно групи осіб можна навести провадження, що проводилося з метою встановлення всіх обставин подій, що мали місце протягом січня-лютого поточного року у місті Черкаси.

Як відомо, на Черкащині найбільш резонансні події, пов'язані з акціями протестів, відбувалися у період з 23 по 27.01.2014 р. та 20.02.2014 р. Перебіг подій в цей час можна умовно поділити на 4 етапи:

- затримання громадян 23.01.2014 р. у зв'язку з мітингом біля обласної держадміністрації (затримано та доставлено до ОВС понад 60 осіб, з них троє неповнолітніх. *Переважа більшість цих осіб була піддана побиттю працівниками міліції як в приміщенні ОДА, так і в приміщенні райвідділу міліції. Частина з них в подальшому каретою швидкої допомоги з тілесними uszkodженнями була доставлена до закладу охорони здоров'я*);
- затримання громадян 25.01.2014 р. на вулицях міста у зв'язку з нібито отриманою правоохоронцями інформацією про заплановані акції протесту (затримано та доставлено до ОВС понад 30 осіб, з них шість неповнолітніх. *Переважа більшість цих осіб в результаті неправомірних дій з боку працівників міліції отримали тілесні uszkodження різного ступеню тяжкості*);
- затримання громадян 27.01.2014 р. у зв'язку з приїздом до м. Черкаси

-
- учасників Автомайдану (затримано та доставлено до ОВС понад 20 осіб, більшість із них з райвідділу каретою швидкої допомоги була доправлена до закладу охорони здоров'я у зв'язку із побиттям працівниками міліції);
- сутічки між громадянами та працівниками міліції 20.02.2014 р. на дамбі при в'їзді у м. Черкаси (Під час цих подій ніхто з учасників не затримувався, до ОВС не доставлявся, але в результаті отриманих від працівників міліції тілесних ушкоджень до закладів охорони здоров'я звернулися 4 особи, у тому числі 1 працівник засобу масової інформації).

У межах провадження були вивчені відповідні матеріали в органах та підрозділах, підпорядкованих УМВС України в Черкаській області, в закладах охорони здоров'я, в органах прокуратури, проведені опитування постраждалих осіб, свідків зазначених подій та здійснено ряд інших необхідних заходів.

До найбільш типових порушень, виявлених в ході провадження, які мали масовий характер, слід віднести:

- **незаконні затримання** (у переважній більшості випадків, зокрема 25.01.2014, будь-які законодавчі підстави для затримання осіб та доставляння їх до ОВС були відсутні);
- **жорстоке поводження із затриманими**. Крім неправомірного та неадекватного застосування сили, – тримання у неналежних умовах, ненадання медичної допомоги тощо. (Зокрема, у відділення спец.автомобілів, розраховані на перевезення 2-3 осіб, працівники міліції поміщували по 10-15 осіб. Затриманим особам, які потребували негайної медичної допомоги, лікар або карета швидкої допомоги викликалися через 5-10 годин після доставляння до райвідділу);
- **неповідомлення або невчасне повідомлення близьких та родичів затриманих осіб, у тому числі при затриманні неповнолітніх** (опитано понад 20 затриманих, з них 8 неповнолітніх. У той час, коли відповідно до законодавства таке повідомлення має бути здійснене негайно після фактичного затримання, частина повідомлень була здійснена через 3 години і більше після затримання, у частині випадків близькі та родичі затриманих осіб взагалі не повідомлялися);
- **порушення права на правову допомогу** (замість негайного повідомлення до центру безоплатної правової допомоги після фактичного затримання, як цього вимагає законодавство, повідомлення здійснювалися через 3-5 годин після затримання. Процесуальні дії проводилися без присутності адвоката. У деяких випадках доступ адвоката до затриманих було забезпечено майже через добу після затримання);
- **фальсифікацію документів** (підроблення підписів затриманих осіб у Журналі обліку доставлених відвідувачів та запрошених про час залишення ними райвідділу міліції. Зокрема, було підроблено підписи всіх шести неповнолітніх, які були затримані 25.01.2014 р. До журналу

Єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення райвідділу міліції внесені неправдиві відомості щодо звернення до закладів охорони здоров'я осіб з тілесними ушкодженнями, нанесеними працівниками міліції, з метою уникнення відкриття кримінальних проваджень та проведення досудових розслідувань тощо);

- **невиконання суддями обов'язків щодо захисту прав людини, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України** (у разі, якщо під час будь-якого судового засідання особа заявляє про застосування до неї насильства під час затримання або тримання, слідчий суддя зобов'язаний зафіксувати таку заяву, забезпечити невідкладне проведення судово-медичного обстеження особи, забезпечити проведення дослідження цих фактів та вжити заходів для забезпечення безпеки особи згідно із законодавством. Майже всі особи під час обрання запобіжного заходу заявляли суддям про застосування міліцією до них насильства, проте зазначені вимоги закону не виконувалися);
- **порушення права власності затриманих осіб** (працівники міліції багатьом затриманим особам навмисно пошкодили та знищили фото-, аудіо-, відео- та комп'ютерну техніку, автомобілі тощо);
- **неефективне розслідування зазначених порушень органами прокуратури** (станом на 13.02.2014 р. працівники прокуратури не мали відомостей про кількість заявників та осіб, які отримали тілесні ушкодження та постраждалих, що зверталися до закладів охорони здоров'я, кількість затриманих та доставлених до Соснівського РВ УМВС України в Черкаській області у період з 23 по 27.01.2014 р. За результатами акта реагування Уповноваженого, спрямованого 20.02.2014 р. прокурору Черкаської області, прокуратурою 24.02.2014 р. було відкрито кримінальне провадження за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 365 КК України, але працівниками Відділу в результаті проведених заходів станом на 11.03.2014 р. не виявлено жодної особи, яка була б допитана в межах цього кримінального провадження).

На підставі матеріалів, зібраних в межах провадження, внесене подання Уповноваженого Генеральному прокурору України для вжиття відповідних заходів реагування у спосіб, передбачений чинним Кримінальним процесуальним кодексом.

УПОВНОВАЖЕНИЙ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПРАВ ЛЮДИНИ

21/8, вул. Інститутська,
Київ 01008, Україна

E-mail: omb@ombudsman.gov.ua
http://www.ombudsman.gov.ua

Тел.: (+380 44) 253 2203
Факс: (+380 44) 226 3427

№ 1-790/14-66

« 16 » квітня 2014 р.

**В.о. Генерального прокурора
України**

Махніцькому О.І.

Подання Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини

*Щодо ефективності розслідувань
випадків катувань та неналежного
поводження з урахуванням практики
Європейського суду з прав людини*

Шановний Олеже Ігоровичу!

Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини здійснюється провадження у справі про порушення прав і свобод людини у зв'язку з побиттям та жорстоким поведженням працівників міліції стосовно учасників акцій протесту та інших осіб у м. Черкаси у період з 23 по 27 січня 2014 року.

Починаючи з 24 січня 2014 року, у межах відкритого провадження регіональним координатором зі зв'язків з громадськістю Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в Черкаській області В. Батчаєвим спільно із представниками неурядових організацій були відвідані медичні заклади охорони здоров'я м. Черкаси, здійснено неодноразові виїзди до Соснівського та Придніпровського РВ м. Черкаси, ІТТ Придніпровського РВ УМВС України в Черкаській області та СІЗО ДПтС України в Черкаській області.

З метою збору додаткової інформації про порушення прав людини під час вищезазначених подій, а також враховуючи масштабність порушень, у період з 11 по 15 березня 2014 року працівниками Відділу спеціальних проваджень Секретаріату Уповноваженого з прав людини спільно з представниками ВГО "Асоціація українських моніторів дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів", Черкаської обласної організації Комітету виборців

України та ГО “Альянс ромен Черкащини” в межах провадження Уповноваженого були повторно відвідані Третя Черкаська міська ЛШМД, Соснівський РВ УМВС України в Черкаській області, ІТТ Придніпровського РВ УМВС України та батальйон ПС УМВС України в Черкаській області. Проводилися зустрічі і опитування осіб, які брали участь у зазначених подіях.

Під час провадження встановлені системні порушення прав та свобод людини, які відповідно до практики Європейського суду з прав людини можуть розглядатися не інакше, як катування, або нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження.

До таких порушень слід віднести:

– надмірне застосування сили працівниками міліції під час затримання, або ж застосування сили до затриманих осіб, які не чинять опору правоохоронцям;

Так, зокрема 24.01.2013 до приймального відділення Третьої Черкаської міської ЛШМД бригадою швидкої допомоги був доставлений К Михайло Олександрович з діагнозом “ЗЧМТ, струс головного мозку, рвана рана перенісся, забої рук, ніг та тіла” У Журналі обліку осіб, які звернулися до закладу охорони здоров’я з тілесними ушкодженнями кримінального характеру, було зафіксовано, що тілесні ушкодження він отримав від працівників міліції під час затримання біля Черкаської ОДА та перебування в приміщенні Соснівського РВ УМВС України в Черкаській області.

– поміщення до патрульних автомобілів значно більшої кількості затриманих осіб, ніж це передбачено технічною характеристикою транспортного засобу (облаштовано 2 місця для затриманих, а поміщалося 5–6 осіб). Крім того, затримані також поміщалися до пасажирських автобусів, де, на вимогу працівників міліції, були змушені тривалий час лежати на підлозі. При цьому це відбувалося за мінусової температури на вулиці (пояснення Б О.О., Б Д.Р., К О.С. та Н О.І. додаються);

– не своєчасне надання медичної допомоги затриманим та доставленим особам, які мали наявні тілесні ушкодження;

Так, о першій годині ночі 27.01.2014 до Соснівського РВ УМВС України Черкаській області був доставлений К Роман Васильович з наявними тілесними ушкодженнями (ЗЧМТ, гематома обличчя, лівої плечової ділянки, перелом нижньої фаланги правої кисті). Однак, медична допомога була надана К Р.В. тільки о 12.05 перед поміщенням його до ізолятора тимчасового тримання.

Неповнолітній К Олександр Сергійович, маючи наявні тілесні ушкодження (забій м’яких тканин правої скулової ділянки. Правобічна параорбітальна гематома, ЗЧМТ, струс головного мозку,) медичну допомогу отримав майже через 4 години після доставлення до Соснівського РВ.

Встановлені й випадки безпідставного затримання та доставлення до ОВС осіб, які не брали участі в протестних акціях, перебували на вулиці та в інших громадських місцях і не чинили опору працівникам міліції.

Крім того, працівниками міліції під час затримання грубо порушувалися норми кримінального процесуального законодавства, зокрема вимоги статей 208–213 КПК України:

– затриманим не повідомлялися підстави затримання, не роз'яснювалися їхні права;

– інформування Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги здійснювалось із запізненням або ж не здійснювалось узагалі.

Про затримання А В.Л., С В.М. та інших Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги повідомлено лише через дві години після фактичного затримання.

Про затримання неповнолітніх В С.О. Н О.І., Б О.О. Центр не поінформовано взагалі.

Працівниками міліції не надавалося можливості затриманим особам негайно повідомити про свос затримання та місце перебування близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб відповідно до вимог ст. 213 КПК України.

В ході провадження були встановлені непоодинокі випадки приховування посадовими особами Соснівського райвідділу міліції інформації про заподіяння тілесних ушкоджень громадянам працівниками міліції.

Так зокрема, під час ознайомлення з Журналом обліку осіб, які звернулися до Третьої Черкаської міської ЛШМД з тілесними ушкодженнями кримінального характеру, було встановлено, що медперсонал лікарні *належним чином повідомляв* до чергової частини Соснівського РВ УМВС України в Черкаській області про всі випадки звернень громадян з тілесними ушкодженнями, завданими працівниками міліції.

Однак, у Журналі єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події (ЖЄО) Соснівського РВ зазначені повідомлення реєструвалися без зазначення того факту, що ці тілесні ушкодження були завдані працівниками міліції. Крім того, всупереч вимогам ст. 214 КПК України за вищезазначеними фактами працівники міліції Соснівського РВ проводили перевірку відповідно до Закону України “Про звернення громадян”.

Так, о **23.20 25.01.2014** до приймального відділення Третьої Черкаської міської ЛШМД бригадою швидкої допомоги був доставлений **неповнолітній** К

Олександр Сергійович, 29.10.1997 р.н., з діагнозом “*забій м'яких тканин правої скуюлової ділянки. ЗЧМТ, струс головного мозку*”. У Журналі обліку осіб, які звернулися до закладу охорони здоров'я з тілесними ушкодженнями кримінального характеру, було зафіксовано, що **тілесні ушкодження він отримав від працівників міліції під час затримання**.

Однак, черговий райвідділу міліції зареєстрував повідомлення закладу охорони здоров'я лише 26.01.2014, приховавши фактичні обставини отримання тілесних ушкоджень К

О.С. При цьому зазначив, що факт отримання тілесних ушкоджень був виявлений під час звірки з закладом охорони здоров'я, а саме Третьою Черкаською міською ЛШМД. Тому, перевірку було доручено дільничному інспектору міліції Голованю Р.Г. у порядку, передбаченому Законом України “Про звернення громадян”. Лише 03.02.2014 матеріали перевірки направлено до прокуратури міста Черкаси. Рішення не прийнято.

26.01.2014 із **заявою про побиття працівниками міліції** до Соснівського РВ звернувся громадянин Н Богдан Васильович (відомості зареєстровані в ЖЄО за № 1360). Перевірку також було доручено дільничному інспектору міліції Голованю Р.Г., який знову всупереч вимогам кримінального процесуального

законодавства провів перевірку в порядку, передбаченому Законом України “Про звернення громадян”. 03.02.2014 матеріали перевірки були направлені до прокуратури міста Черкаси. Рішення також не було прийнято.

Звертаю Вашу увагу, що лише **24 лютого 2014 року** за фактами перевищення влади працівниками міліції у період з 23 по 27 січня 2014 року, що супроводжувалось насильством та застосуванням спецзасобів, прокуратурою Черкаської області відкрито кримінальне провадження № 4201425000000039 за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 365 КК України.

14.03.2014 заступник прокурора Черкаської області Шмаков О.В. поінформував працівників Відділу спеціальних проваджень Секретаріату Уповноваженого з прав людини про хід досудового розслідування кримінального провадження № 4201425000000039 від 24.02.2014, зазначивши при цьому, що кримінальне провадження направлено до Генеральної прокуратури України.

Однак, зібрані в ході провадження Уповноваженого матеріали дозволяють стверджувати про відсутність ефективного розслідування порушень прав та свобод людини органами прокуратури Черкаської області під час вищезазначених подій з наступних підстав:

1. 11.03.2014 виконувач обов’язків прокурора міста Черкаси Шелудяков С.В. поінформував Секретаріат Уповноваженого з прав людини про те, що окремо за кожним випадком звернення громадян на протиправні дії працівників міліції у період з 01.12.2013 по 24.02.2014 відомості до ЄРДР за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365 КК України, *не вносилися*, перевірка здійснювалася відповідно до Закону України “Про звернення громадян”. Жодних заходів, передбачених кримінальним процесуальним законодавством, у цей період не здійснювалося.

2. Станом на 13.03.2014 працівники прокуратури не мали відомостей ні про кількість заявників, ні про кількість звернень громадян до закладів охорони здоров’я з тілесними ушкодженнями кримінального характеру, які були завдані працівниками міліції.

3. Лише 13.03.2014 прокуратурою Черкаської області було направлено запит до Соснівського РВ щодо кількості затриманих та доставлених до Соснівського РВ УМВС України в Черкаській області у період з 23.01.2014 по 27.01.2014 (копія додається).

Зауважую, зазначене вище дає всі підстави вважати, що прокуратурою Черкаської області грубо порушувалися загальні засади кримінального провадження і, як, результат, суттєво обмежувалися права людини, що є неприйнятним та неприпустимим.

Частиною першою статті 9 КПК України передбачено, що *під час кримінального провадження суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов’язані неухильно додержуватися вимог Конституції України, цього Кодексу, міжнародних договорів, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України, вимог інших актів законодавства*. Згідно із частиною п’ятою статті 9 цього Кодексу кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

Відповідно до практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), держава має забезпечити проведення ефективного розслідування у кожній конкретній справі, в якій заявляється незгідна скарга про жорстоке поводження, та ефективно виправлення на національному рівні будь-яких недоліків такого розслідування (рішення ЄСПЛ у справах: “Савицький проти України”, “Каверзін проти України”, “Гриненко проти України” та інші).

У зв'язку з вищезазначеним звертаю Вашу увагу, що 26 липня 2012 року Європейський суд з прав людини виніс рішення у справі “Савицький проти України”.

У рішенні ЄСПЛ визнав порушення процесуального аспекту ст. 3 Конвенції у зв'язку з неефективністю розслідування тверджень заявника щодо жорстокого поводження з боку працівників міліції, з огляду на відсутність безсторонності та об'єктивності перевірки.

15 травня 2012 року Європейський суд з прав людини, розглядаючи справу “Каверзін проти України” та беручи до уваги системний характер проблем, які стали підставою для констатації порушень у цій справі, виніс пілотне рішення, за яким Суд зобов'язав Україну “терміново реформувати правову систему, щоб забезпечити викорінення практики катування осіб, які тримаються під вартою, та забезпечити проведення ефективного розслідування відповідно до статті 3 Конвенції у кожній конкретній справі, в якій заявляється незгідна скарга про жорстоке поводження, та ефективно виправлення на національному рівні будь-яких недоліків такого розслідування”.

На підставі викладеного та керуючись ст. 101 Конституції України, п. 3 ст. 3, ст. 15, 22 Закону України “Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини”,

ПРОШУ:

Забезпечити проведення всебічного, об'єктивного та неупередженого розслідування за фактами неналежного поводження працівників міліції під час подій 23–27 січня 2014 року в м. Черкаси.

Призначити проведення повної та об'єктивної службової перевірки за фактами порушення працівниками прокуратури Черкаської області вимог ст. 214–216 КПК України.

Вжити заходів щодо приведення процедури розслідувань фактів катувань і неналежного поводження у відповідність до вимог національного законодавства та практики Європейського суду з прав людини.

Додаток: на арк.

3 повагою

В.В. Лутковська

За результатами розгляду подання органами прокуратури було вжито певних заходів щодо розслідування порушень прав людини, про що поінформовано Уповноваженого.

28.05.2014

Прокуратура України

ГЕНЕРАЛЬНА ПРОКУРАТУРА УКРАЇНИ

вул. Різницька, 13/15, м. Київ, 01011

факс: 280-26-03

28.05.2014 № 06/П-11613-14
На № 1-290/14-66 від 16.04.2014

**Уповноваженому
Верховної Ради України
з прав людини
Лутковській В.В.**

Шановна Валеріє Володимирівно!

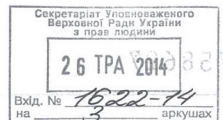
Ваше подання щодо ефективності розслідувань випадків катувань та неналежного поведіння з людьми працівниками правоохоронних органів під час акцій протесту в м. Черкаси у січні 2014 року розглянуто.

Повідомляю, що слідчим управлінням прокуратури Черкаської області розслідується кримінальне провадження № 4201425000000039 від 24.02.2014 за ознаками кримінальних правопорушень, передбачених ч. 2 ст. 365, ч. 2 ст. 384 КК України, за фактами перевищення влади із застосуванням насильства під час проведення акцій протесту в м. Черкаси у січні 2014 року та завідомо неправдивих показань, вчинених працівниками УМВС України в Черкаській області.

Встановлено, що 23 і 25 січня 2014 року в подіях, пов'язаних із забезпеченням охорони громадського порядку, затриманням громадян, брали участь працівники правоохоронних органів Черкаської області, зокрема працівники Соснівського та Придніпровського РВ в м. Черкаси, «Грифон», УДСО та БПС УМВС України в Черкаській області, а 27.01.2014 – працівники спецпідрозділу «Беркут» ГУМВС України в Луганській області.

Шляхом аналізу інформації медичних установ м. Черкаси, журналу реєстрації обліку затриманих і запрошених до Соснівського РВ в м. Черкаси УМВС України в області, повідомлень у засобах масової інформації, а також аналізу звернень громадян встановлено коло осіб, стосовно яких було вчинено протиправні дії працівниками міліції.

Також у ході розслідування встановлено та допитано як свідків 23 осіб, які показали, що жодних тілесних ушкоджень не отримували, претензій до працівників правоохоронних органів не мають.

Разом з тим 51 особу визнано потерпілим, зокрема К М.О., К О.С., К Р.В. і Н Б.В., які під час допиту заявили про застосування до них фізичної сили працівниками правоохоронних органів.

З метою визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень у К О.С., К Р.В., К М.О. та Н Б.В., у ході розслідування призначено судово-медичні експертизи, проведення яких триває.

Також під час розслідування встановлено факт застосування фізичної сили працівниками міліції у приміщенні Соснівського РВ в м. Черкаси УМВС України в Черкаській області до Б Д.Ф. та Н О.І.

За результатами проведеного впізнання потерпілі Б Д.Ф. та Н О.І. вказали на Патлая О.В. як на працівника міліції, який спричинив їм тілесні ушкодження.

За фактом перевищення службових повноважень оперативному уповноваженому СКР Соснівського РВ Патлаю О.В. повідомлено про підозру у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 365 КК України, його відсторонено від займаної посади та обрано запобіжний захід у вигляді цілодобового домашнього арешту.

Також шістьом співробітникам БПС УМВС України в Черкаській області, які надали неправдиві показання щодо участі громадян у масових заворушеннях, повідомлено про підозру у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 384 КК України.

До суду внесено клопотання про обрання стосовно підозрюваних запобіжних заходів. За результатами їх розгляду двом працівникам міліції обрано запобіжні заходи у вигляді особистого зобов'язання, в обранні іншим судом відмовлено.

На даний час досудове розслідування у кримінальному провадженні триває, його хід контролюється Генеральною прокуратурою України.

Крім того, прокуратурою області встановлено факти порушення норм чинного законодавства під час затримання громадян, які брали участь в акціях протесту, у зв'язку з чим керівництву УМВС України в області внесено подання, за результатами розгляду якого до дисциплінарної відповідальності притягнуто 13 працівників міліції.

Також прокуратурою м. Черкаси проведено перевірку законності доставляння неповнолітніх до Соснівського РВ, які брали участь в акціях протесту 25 січня 2014 року біля Черкаської обласної державної адміністрації.

За її результатами виявлено порушення вимог Законів України «Про охорону дитинства», «Про міліцію», Кодексу України про адміністративні правопорушення, у зв'язку з чим керівництву Соснівського РВ в м. Черкаси внесено подання, за результатами розгляду якого до дисциплінарної відповідальності притягнуто 6 працівників міліції.

Водночас повідомляю, що прокуратурою області також проведено перевірку щодо допущених працівниками прокуратури порушень вимог

ст. 214 КПК України та Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань під час розгляду заяв, які надходили від учасників акцій протестів.

За результатами перевірки до дисциплінарної відповідальності притягнуто колишнього заступника прокурора міста Черкаси Буджерака М.Р. та старшого прокурора прокуратури Бицюка О.М.

Також за допущені порушення підлягає притягненню до дисциплінарної відповідальності колишній прокурор міста Черкаси Маслюк О.М., однак останній звільнений з органів прокуратури.

Крім того, прокуратурою області завершено досудове розслідування і 20.05.2014 направлено до суду обвинувальний акт за підозрою працівників ВДАІ УМВС України в Черкаській області А В.В., Л В.В., Б М.В. та М М.Л. у вчиненні правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 367 КК України, які через службову недбалість не вжили заходів до припинення правопорушень та пошкодження майна учасників Автомайдану біля приміщення Черкаської обласної державної адміністрації.

Хід судового розгляду у кримінальному провадженні Генеральною прокуратурою України взято на контроль.

З повагою

Заступник

Генерального прокурора України О. Баганець

Станом на сьогоднішній день розслідування зазначеного кримінального провадження триває.

1.3.7. Розслідування порушень фундаментальних прав людини в результаті невиконання позитивного обов'язку держави

Як типове розслідування невиконання позитивного обов'язку держави щодо забезпечення права на життя та здоров'я можна навести провадження у справі про порушення прав і свобод людини під час масових заворушень в м. Одеса 02.05.2014 р.

Провадження відкрито за власної ініціативи Уповноваженого у зв'язку з появою численних повідомлень в засобах масової інформації про масові заворушення в Одесі 02.05.2014 р., які супроводжувалися загибеллю людей та спричиненням тілесних ушкоджень різного ступеню.

Мета провадження – проведення комплексного аналізу заходів, вжитих органами державної влади задля забезпечення прав громадян на життя, здоров'я,

---

честь і гідність, недоторканність та безпеку під час подій, що мали місце 2 травня 2014 року в м. Одеса.

Відповідно до задекларованої мети план заходів провадження передбачає виконання взаємопов'язаних завдань:

1. Отримання детальної інформації щодо подій в Одесі 02.05.2014 р. та їх хронології.

2. Проведення аналізу:

- 1) нормативно-правової регламентації дій органів державної влади та їх посадових осіб при зазначених подіях;
- 2) фактичних дій та рішень органів державної влади та їх посадових осіб при зазначених подіях;
- 3) відповідності фактичних дій та рішень органів державної влади, їх посадових осіб нормативно-правовій регламентації;
- 4) причинно-наслідкового зв'язку між фактичними діями та рішеннями органів державної влади, їх посадових осіб та наслідками подій.

3. Здійснення парламентського контролю Уповноваженого за належним розслідуванням досліджуваних подій.

За період з 06.05 по 23.05.2014 р. в межах провадження було проведено опитування 64 свідків та учасників вищезазначених подій (у тому числі працівників правоохоронних органів), вивчено та проаналізовано службову документацію ГУМВС України в Одеській області, ІТТ Одеського міського управління, Приморського та Овідіопольського райвідділів, Белгород-Дністровського міськвідділу міліції. Отримано інформацію від керівників Одеської ОДА, Державної служби України з надзвичайних ситуацій та здійснено ряд інших заходів, необхідних для досягнення мети провадження.

Попереднім вивченням хронології подій, які відбулися 02.05.2014 р., встановлено, що на Соборній площі в цей день зібралися проукраїнськи налаштовані футбольні вболівальники, які мали пройти маршем до стадіону «Чорноморець». Майже одночасно неподалік, біля проспекту Олександрівський зібралися проросійськи налаштовані активісти, які мали на меті перешкодити цьому проходженню. В подальшому на вулиці Грецькій відбулася сутичка контрналаштованих груп людей із застосуванням холодної та вогнепальної зброї, в результаті чого від вогнепальних поранень загинуло **5 осіб**, велика кількість людей отримала поранення різного ступеню тяжкості. Подальші події відбувалися біля будівлі федерації профспілок на площі «Куликове поле» та у самій будівлі, де внаслідок пожежі загинуло **41 особа**.

Згідно з інформацією, отриманою 06.05.2014 р. від ГУМВС України в Одеській області, під час подій 02.05.2014 на вулиці Грецькій від вогнепальних поранень загинуло **5 осіб**. Внаслідок пожежі у будівлі федерації профспілок загинула **41 особа**, з них:

- випали з вікон будівлі профспілок – 8 осіб;
- задихнулися чадним газом – 33 особи.

У ході заворушень, крім того, тілесні ушкодження отримали 166 осіб, з них 13 осіб отримали вогнепальні поранення.

Тілесні ушкодження отримали також **28 працівників міліції**, з них 5 працівників отримали вогнепальні поранення.

У подальшому також встановлено, що протягом 2 та 3 травня 2014 року до закладів охорони здоров'я м. Одеса по надання медичної допомоги звернулися **138** осіб, з яких **23** – з вогнепальними пораненнями. Загальна кількість загиблих склала **48 осіб**.

Аналіз отриманих відомостей (свідчень свідків та учасників подій, відеосвідчень, записів службової документації тощо) у сукупності свідчить про те, що мирні зібрання 02.05.2014 р. на Соборній площі та на вулиці Олександрівській, починаючи з **14.00**, перетворилися на проведення контрдемонстрації (двох чи більше мирних зібрань з протилежними цілями та гаслами), з **15.00** на масові заворушення на вулиці Грецькій, а з **16.00** на масові заворушення із застосуванням правопорушниками вогнепальної зброї на вулиці Грецькій, на площі «Куликове поле» та в будинку федерації профспілок.

04.05.2014 р. в Одесі відбулася ще одна резонансна подія – звільнення з ІТТ Одеського міського управління **67 осіб**, затриманих за участь у масових заворушеннях, які відбувалися 02.05.2014 р. Це звільнення здійснене під тиском натовпу громадян до обрання судом запобіжного заходу з порушеннями норм КПК України.

Слід звернути увагу, що зазначена подія не має причинно-наслідкового зв'язку з масовою загибеллю людей, проте використовується МВС та органами прокуратури для маніпуляції свідомістю суспільства з метою уникнення належного розслідування порушення права на життя та здоров'я громадян та притягнення винних до відповідальності.

Нормативно-правова регламентація дій органів державної влади та їх посадових осіб при подіях, які відбулися 02.05.2014 р. в м. Одеса (як мали діяти органи державної влади та їх посадові особи при зазначених подіях).

Відповідно до Конституції України, Закону України «Про міліцію», Положення про Міністерство внутрішніх справ України, затвердженого Указом Президента України від 06.04.2011 р., інших нормативно-правових актів України та Міністерства внутрішніх справ України, а також відповідно до Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод і рішень Європейського суду з прав людини, які відповідно до ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» є джерелом права в Україні, завдання щодо забезпечення правопорядку та громадської безпеки під час мирних зібрань виконують органи і підрозділи МВС України

Міліція відповідно до статей 2, 10 Закону України «Про міліцію» зобов'язана забезпечувати безпеку громадян, дорожнього руху і громадського порядку, запобігати правопорушенням та припиняти їх.

Зазначене свідчить, що основне завдання міліції під час мирних зібрань полягає

в тому, щоб забезпечити реалізацію прав громадян на мирні зібрання та права на життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність та безпеку, які визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Для виконання покладених на неї обов'язків (статтею 11 зазначеного Закону) міліції надається право, відповідно до своєї компетенції, тимчасово обмежувати або забороняти доступ громадян на окремі ділянки місцевості чи об'єкти, вимагати від громадян і службових осіб, які порушують громадський порядок, припинення правопорушень, а в разі невиконання встановлених вимог – застосовувати передбачені зазначеним Законом заходи примусу.

Відповідно до вимог наказу МВС України від 28.04.2009 р. № 181 при виникненні масових заворушень має бути введений в дію оперативний план «Хвиля», регламентований наказом МВС України від 11.11.2003 р. № 1345дск «Про затвердження Настанови про дії органів, підрозділів внутрішніх справ вищих навчальних закладів МВС України з ліквідації масових заворушень».

Зазначений план, рішення про введення якого приймається виключно керівником ГУ УМВС України, передбачає:

- приведення до готовності регіональних та міжрегіональних зведених загонів;
- встановлення постійного моніторингу (виявлення, спостереження, оцінка і прогнозування) явищ, що можуть призвести до виникнення екстремальних ситуацій;
- своєчасне перекриття нарядами міліції місць можливого загострення оперативної обстановки;
- негайне блокування місця події, попередження про застосування сили та спеціальних засобів, із застосуванням спеціальних засобів вжиття заходів щодо припинення групових порушень громадського порядку та затримання активних учасників;
- за заздалегідь визначеними маршрутами проведення відводу автотранспорту та громадян від місця групових порушень, забезпечивши їх безпеку;
- негайну відправку до органу внутрішніх справ виявлених та затриманих організаторів й активних учасників групових порушень громадського порядку, недопущення подальшого зростання кількості учасників протиправних дій;
- надання екстреної медичної допомоги потерпілим та їх евакуацію.

У разі застосування правопорушниками вогнепальної зброї і коли місцезнаходження озброєних підозрюваних встановлено, за розпорядженням керівника ГУ УМВС України має бути введено в дію оперативний план «Грім», який передбачає:

- організацію захисту особового складу від ураження вогнепальною зброєю;
- позбавлення нападників можливості вести прицільну стрільбу, для чого організувати придушення нападу світлошумовими та іншими спеціальними засобами згідно з чинним законодавством;
- захоплення правопорушників, їх затримання та вилучення у них зброї спеціально підготовленими групами;

-
- знешкодження (ураження) прицільним вогнем снайперів осіб, які застосовують зброю, на підставі та відповідно до вимог статті 15 Закону України «Про міліцію»;
  - організація надання медичної допомоги пораненим, евакуація їх до медичних закладів.

При масових заворушеннях, крім розпорядження про введення в дію відповідного оперативного плану, керівником ГУ УМВС України має бути затверджено наказ «Про застосування силових дій під час ліквідації масових заворушень», який має бути погоджений з облдержадміністрацією, прокуратурою та МВС України.

Вище наведені нормативні акти дають підстави стверджувати, що при виникненні масових заворушень в м. Одеса, у тому числі із застосуванням правопорушниками вогнепальної зброї, ГУ МВС України в Одеській області зобов'язане було вжити вичерпних заходів та використати всі наявні засоби задля збереження життя, здоров'я та майна громадян. Вжиттю заходів та використанню засобів мали передувати розпорядження начальника ГУ МВС про введення в дію оперативних планів (Хвиля», «Грім») та наказ начальника ГУ МВС «Про застосування силових дій під час ліквідації масових заворушень», який має бути погоджено з облдержадміністрацією, прокуратурою та МВС України.

Фактичні дії органів державної влади та їх посадових осіб під час подій в Одесі 02.04.2014 р. та відповідність цих дій вимогам чинного законодавства (як фактично діяли органи державної влади та їх посадові особи під час зазначених подій).

Численні відео репортажі, розміщені у мережі Інтернет, свідчать, що працівники міліції масовим заворушенням, у тому числі із застосуванням правопорушниками вогнепальної зброї, та іншим протиправним діям не перешкоджали, адекватних заходів реагування не вживали.

У межах провадження було також вивчено службову документацію Приморського райвідділу Одеського міського управління, що також підтвердило систематичне надходження до відділу інформації про початок заворушень в центрі міста. Так, зокрема у журналі єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події Приморського райвідділу, за період з **14.09 до 17.2202.05.2014 р.** були зафіксовані такі повідомлення:

1. ЄО № 17761 від о 14:0902.05.2014 р. надійшло повідомлення «102»: Привокзальна площа, розгромили два агітаційні намети. Зареєстровано до ЄДР за № 12014160500003720, ст. 297 ч. 1 КК України.
2. ЄО № 17762 від 02.05.2014 р. о 14:27 надійшло повідомлення «102»: вул. Дворянська, 1/3, зібралось 30-40 чоловік у камуфляжній формі. Зареєстровано в ЄДР за № 12014160500003704, ст. 296 ч. 1 КК України.
3. ЄО № 17763 від 02.05.2014 р. о 14:26 надійшло повідомлення «102»: Олександрівський проспект, в бік Дюка зібралось 20 чоловік з щитами та кийками. Списано до справи № 17763.
4. ЄО № 17769 від 02.05.2014 р. о 15:07 надійшло повідомлення «102» про те,

---

що по вул. Жуковського, 36, кв. 5 сепаратисти б'ють автомобілі та стріляють з пневматичної зброї. Матеріали направлено до СУ ГУ МВС.

5. ЄО № 17775 від 02.05.2014 р.:

- Надійшло о 15:35: надійшло повідомлення «102»: вул. Дерibasівська кут Катернінської «Правий сектор» лупцює громадян. Зібралися представники «Антимайдану». Одночасно о 15:00 год. в м. Одеса на Соборній площі зібралися фанати ФК «Чорноморець» та «Металіст», у кількості 500 чол. До Соборної площі прибуло близько 300 громадян, прихильників «Антимайдану» та між ними почалася масова бійка, вибухають піротехнічні засоби, обидві сторони кидають каміння, бруківку.
- Надійшло о 15.38: вул. Грецька, біля Руського театру палають машини, на Соборній площі б'ють бруківку.
- Надійшло о 15.54: вул. Грецька, 45, лупцюють співробітників міліції наркомани в масках. |
- Надійшло о 16.22: вул. Л. Шмідта кут В. Арнаутської колона у кількості сімдесяти чоловік рухається в бік вул. Грецької.
- Надійшло о 16.35: вул. Віце-Адмірала Жукова кут вул. Буніна забрали пожежну машину «101» колона демонстрантів.
- Обсерваторний провулок кут Лідерсовського, стоїть білий мікроавтобус, вісім чоловік роздають зброю.
- Надійшло о 17.06: проспект Олександрівський, між вул. Жуковського кут Буніна, чоловік розмахає зброєю.
- Надійшло о 16.25: вул. Дерibasівська кут Віце-Адмірала Жукова стрілянина, начебто вогнепальне поранення голови у чоловіка.
- Надійшло о 16.46: МКЛ 11: гр. «Р», 37 р., мешканець вул. Катерининської, __ кв. __, забійна рвана рана.
- Надійшло о 16.46: вул. Дерibasівська кут Преображенської, одну людину вбито, одного чоловіка поранено.
- Лікар Суральський, надійшло о 17.22: Соборна площа, невідомий чоловік, 25 років, чорна куртка, чорні джинси, майка чорна з білим, коричневе взуття, чорна сумка – вогнепальне поранення правої легені, смерть до приїзду.

У ході провадження було проаналізовано й спецповідомлення по кримінальному провадженню № _____, які містили таку інформацію:

- «02.05.2014 р. приблизно о 15 год. невстановлені особи, знаходячись по вул. Жуковського в м. Одесі, грубо порушували громадський порядок та пошкодили прилеглі автомобілі»;
- «02.05.2014 р. приблизно о 16 год. в Приморському районі м. Одеси відбулися масові безпорядки, внаслідок яких від вогнепального поранення в грудну клітку загинув «Б».

Разом з тим, незважаючи про постійне надходження інформації про грубе порушення громадського порядку перші затримання правопорушників відбулися лише після 17.00 (після загибелі **5 осіб** на вулиці Грецькій від вогнепальних поранень).

Подальші затримання учасників заворушень відбувалися лише після загибелі ще **41 особи** в будинку федерації профспілок на площі Куликове поле.

Всього за участь у зазначених подіях протягом 02 та 03 травня 2014 р. до ОВС було доставлено **172 особи**, з них до:

- Одеського міського управління – 96 осіб;
- Приморського РВ ОМУ – 12 осіб;
- Малиновського РВ ОМУ – 17 осіб;
- Овідіопольського райвідділу міліції – 14 осіб;
- Белгород-Дністровського міськвідділу міліції – 33 особи.

З числа доставлених **116 осіб** було затримано у порядку статті 208 КПК України за підозрою у скоєнні злочинів, передбачених статтями 294 (масові заворушення) та 115 (умисне вбивство) КК України. Затримані особи до обрання запобіжного заходу судами у порядку статті 194 КПК України трималися:

- в ІТТ Одеського міського управління – 67 осіб;
- в КЗД Малинівського РВ ОМУ – 2 особи;
- в ІТТ Овідіопольського райвідділу міліції – 14 осіб;
- в ІТТ Белгород-Дністровського міськвідділу міліції – 33 особи.

У зв'язку з отриманням тілесних ушкоджень **42 особи** з числа доставлених з ОВС були направлені до закладів охорони здоров'я Одеської області:

- з Одеського міського управління – 29 осіб;
- з Малинівського РВ ОМУ – 13 осіб.

У зв'язку з відсутністю підстав для затримання з числа доставлених з ОВС було відпущено **14 осіб**:

- з Приморського РВ ОМУ – 12 осіб;
- з Малинівського РВ ОМУ – 2 особи.

У ході провадження вивчалоя й питання щодо введення в дію відповідних оперативних планів керівництвом ГУ МВС України в Одеській області.

Було встановлено, що тека з оперативним планом «Хвиля» містить наказ «Про застосування силових дій під час ліквідації масових заворушень», який підписано начальником ГУ МВС України в Одеській області. Відповідно до наказу, який нібито погоджений з облдержадміністрацією, прокуратурою та МВС, командиру зведеного загону («Ц») наказано з 16.0002.05.2014 р. провести спеціальну операцію з ліквідації масових заворушень із застосуванням усіх передбачених законодавством засобів. Контроль за виконанням наказу покладено на оперативний штаб ГУ МВС («Ф») та командира зведеного загону («Ц»)

Проте сукупність інших відомостей дає підстави стверджувати, що оперативний план в дію не вводився та передбачені ним заходи не здійснювалися, зокрема:

- наказ в установленому порядку не зареєстрований, дата відсутня;
- записи відповідної документації свідчать, що тека з оперативним планом 02.05.2014 р. із сейфа не вилучалася, що виключало в цей день можливість введення його в дію та вжиття передбачених ним заходів. Таким чином, можна припустити, що наказ, проект якого зберігався в теці з оперативним

-
- планом, в цей день (02.05.2014 р.) не міг бути підписаний;
  - зошити для записів чергових ГУ МВС та чергових ОВС, які, відповідно до оперативного плану, входять до зведеного загону, будь-яких записів щодо введення в дію оперативного плану не містять;
  - рапорти чергових ГУ МВС та чергових ОВС, які, відповідно до оперативного плану, входять до зведеного загону, в книгах приймання та задачі чергувань будь-яких записів щодо введення в дію оперативного плану не містять;
  - архіватори чергової частини ГУ МВС та чергових частин ОВС, які, відповідно до оперативного плану, входять до зведеного загону, будь-яких аудіозаписів щодо введення в дію оперативного плану не містять;
  - записи книг видачі й приймання озброєння та спеціальних засобів ОВС, які, відповідно до оперативного плану, входять до зведеного загону, свідчать, що озброєння та спец. засоби в обсязі, передбаченому оперативним планом, особовим складом цих ОВС не отримувалися.

У ході зустрічі з заступником голови Одеської обласної державної адміністрації «К» встановлено, що застосування силових дій під час ліквідації масових заворушень, які відбулися 2.05.2014 р., з Одеською ОДА не погоджувалося. Ця обставина також свідчить на користь того, що оперативний план «Хвиля» в дію не вводився і передбачені планом силові дії з метою ліквідації масових заворушень не застосовувалися.

Аналіз всіх зібраних в ході провадження Уповноваженого матеріалів дозволив дійти висновку, що **керівництвом ГУ МВС України в Одеській області 02.05.2014 р. при виникненні масових заворушень, у тому числі з застосуванням правопорушниками вогнепальної зброї, не було вжито передбачених законодавством заходів та не використано наявні засоби задля збереження життя, здоров'я та майна громадян, що призвело до трагічних наслідків.**

Здійснення парламентського контролю Уповноваженим за належним розслідуванням досліджуваних подій.

За результатами провадження Уповноваженим з прав людини Генеральному прокурору України внесено подання *щодо проведення повного, об'єктивного та неупередженого розслідування подій, які відбулися в м. Одеса 2 травня 2014 року.* В поданні Уповноваженим наголошено, що, незважаючи на передумови для прийняття відповідних рішень та вжиття необхідних заходів реагування, зокрема введення оперативних планів, передбачених чинним законодавством, керівником ГУ МВС України в Одеській області відповідного рішення прийнято не було, що й призвело до трагічних наслідків.

Подання, зокрема, містить вимогу Уповноваженого забезпечити проведення об'єктивного та неупередженого розслідування за фактами неналежного реагування керівництвом ГУ МВС України в Одеській області на події, які мали місце в м. Одеса 2 травня 2014 року, та невжиття дієвих, ефективних заходів щодо забезпечення права людини на життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність та безпеку, поінформувавши Уповноваженого про його результати.

УПОВНОВАЖЕНИЙ
Верховної Ради України з прав людини

21/8, вул. Інститутська,
Київ 01008, Україна

E-mail: omb@ombudsman.gov.ua
http://www.ombudsman.gov.ua

Тел.: (+380 44) 253 2203
Факс: (+380 44) 226 3427

№ 1-1063/14-66

« 10 » червня 2014 р.

В.о. Генерального прокурора
України
Махніцькому О.І.

Подання
Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини

*Щодо проведення повного,
об'єктивного та неупередженого
розслідування подій, які відбулися
в м. Одеса 2 травня 2014 року*

Шановний Олеже Ігоровичу!

Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини здійснюється провадження у справі про порушення прав і свобод людини за фактами подій, що відбулися 2 травня 2014 року у м. Одеса та їх наслідків, а саме масової загибелі людей.

Головною метою провадження є дослідження повноти та ефективності виконання державою конституційного обов'язку щодо забезпечення права людини на життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість та безпеку.

Враховуючи значний суспільний резонанс, якого набули зазначені події, та з метою з'ясування всіх обставин, збору додаткової інформації про порушення прав людини під час вищезазначених подій в межах провадження Уповноваженого у період з 6 по 8 та з 19 по 23 травня 2014 року працівниками Відділу спеціальних проваджень Секретаріату Уповноваженого з прав людини спільно з представниками ВГО "Асоціація українських моніторів дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів" були відвідані ГУМВС України в Одеській області та підпорядковані йому органи та підрозділи, де вивчалися відповідні матеріали та службова документація. Проводилися

зустрічі і опитування працівників ОВС та інших осіб, які були безпосередніми учасниками та свідками зазначених подій.

Аналіз отриманих відомостей та хронологія подій, що відбувалися на вулиці Грецькій і на Куликовому полі в м. Одеса, свідчать про не вжиття працівниками міліції відповідних заходів щодо попередження та припинення дій агресивно налаштованих громадян, їх своєчасного затримання та ізоляції, що призвело до настання суспільно-небезпечних наслідків.

Тому мирні зібрання 02.05.2014 на Соборній площі та на вулиці Олександрівській, починаючи з 12.00, перетворилися у проведення контр-демонстрації (двох чи більше мирних зібрань з протилежними цілями та гаслами), а з 14.00 у масові заворушення із застосуванням правопорушниками вогнепальної зброї. Як результат, протягом 2 та 3 травня 2014 року до закладів охорони здоров'я м. Одеса за наданням медичної допомоги звернулися 138 осіб, з яких 23 з вогнепальними пораненнями, 48 осіб загинуло.

Слід зазначити, що органи і підрозділи МВС України виконують завдання із забезпечення правопорядку та громадської безпеки під час мирних зібрань відповідно до Конституції України, Закону України "Про міліцію", Положення про Міністерство внутрішніх справ України, затвердженого Указом Президента України від 06.04.2011, інших нормативно-правових актів України та Міністерства внутрішніх справ України, а також відповідно до Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод і рішень Європейського суду з прав людини, які відповідно до ст. 17 Закону України "Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини" є джерелом права в Україні.

Міліція відповідно до статей 2, 10 Закону України "Про міліцію" зобов'язана забезпечувати безпеку громадян, дорожнього руху і громадського порядку, запобігати правопорушенням та припиняти їх.

Зазначене свідчить, що основне завдання міліції під час мирних зібрань полягає в тому, щоб забезпечити реалізацію прав громадян на мирні зібрання та права на життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість та безпеку, які визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Для виконання покладених на неї обов'язків (статтею 11 зазначеного Закону) міліції надається право, відповідно до своєї компетенції, тимчасово обмежувати або забороняти доступ громадян на окремі ділянки місцевості чи об'єкти, вимагати від громадян і службових осіб, які порушують громадський порядок, припинення правопорушень, а в разі невиконання встановлених вимог застосовувати передбачені зазначеним Законом заходи примусу.

Аналіз всіх зібраних в ході провадження Уповноваженого матеріалів дозволяє стверджувати про неприйняття своєчасних управлінських рішень керівництвом міліції Одеської області, передбачених відомчими нормативно-правовими актами МВС України, що дозволило б уникнути настання тяжких наслідків, а саме, рішення про введення в дію оперативного плану "Хвиля", відповідно до наказу МВС України від 11.11.2003 № 1345дсп "Про

затвердження Настанови про дії органів, підрозділів внутрішніх справ вищих навчальних закладів МВС України з ліквідації масових заворушень”, прийматься виключно керівником ГУ–УМВС України.

Введений в дію оперативний план “Хвиля” дозволяє:

- привести до готовності регіональні та міжрегіональні зведені загони;
- встановити постійний моніторинг (виявлення, спостереження, оцінка і прогнозування) за явищами, що можуть призвести до виникнення екстремальних ситуацій;
- передбачити своєчасне перекриття нарядами міліції місць можливого загострення оперативної обстановки;
- негайно блокувати місце події, вимагати від учасників порушень їх припинення, попередити про застосування сили та спеціальних засобів, а в разі невиконання вимог, із застосуванням спеціальних засобів вжити заходів щодо припинення групових порушень громадського порядку та затримання активних учасників;
- за заздалегідь визначеними маршрутами, проводити відвід автотранспорту та громадян від місця групових порушень, забезпечивши їх безпеку; виявлених та затриманих організаторів й активних учасників групових порушень громадського порядку негайно відправляти до органу внутрішніх справ;
- не допустити подальшого зростання кількості учасників протиправних дій;
- при наявності слідів хуліганських дій та наявності знарядь їх вчинення (ножі, каміння, інші предмети), організувати охорону місця події;
- надання екстреної медичної допомоги потерпілим та їх евакуацію.

У разі застосування правопорушниками вогнепальної зброї:

- організувати захист особового складу від ураження вогнепальною зброєю;
- позбавити нападників можливості вести прицільну стрільбу, для чого організувати придушення нападу світлошумовими та іншими спеціальними засобами згідно з чинним законодавством;
- спеціально підготовленими групами захоплення, здійснити їх затримання та вилучення зброї;
- у виняткових випадках, особи, які застосовують зброю знешкоджуються (уражаються) прицільним вогнем снайперів на підставі та у відповідності з вимогами статті 15 Закону України “Про міліцію”;
- організувати надання медичної допомоги пораненим, евакуацію їх у медичні заклади.

Однак, незважаючи на передумови для прийняття відповідних рішень та вжиття необхідних заходів реагування, зокрема введення оперативних планів, передбачених чинним законодавством, керівником ГУМВС України в Одеській

області Луцюком П.С. відповідного рішення прийнято не було, що й призвело до трагічних наслідків.

На підставі викладеного та керуючись ст. 101 Конституції України, п. 3 ст. 3, ст. 15, 22 Закону України “Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини”,

ПРОШУ:

забезпечити проведення об’єктивного та неупередженого розслідування за фактами неналежного реагування керівництвом ГУМВС України в Одеській області на час події, які мали місце в м. Одеса 2 травня 2014 року, та невжиття дієвих, ефективних заходів щодо забезпечення права людини на життя і здоров’я, честь і гідність, недоторканість та безпеку, поінформувавши Уповноваженого про його результати.

З повагою

В.В. Лутковська

10.07.2014 р. Генеральна прокуратура листом поінформувала Уповноваженого про результати розгляду подання.

95269

Вашо згодов
[Signature]

16.08.2014

Прокуратура України

ГЕНЕРАЛЬНА ПРОКУРАТУРА УКРАЇНИ

вул. Різницька, 13/15, м. Київ, 01011

факс: 280-26-03

10.07.2014 № 12/1/2 - 32854-14

На № 1-1063/14-66 від 10.06.14

**Уповноваженому
Верховної Ради України
з прав людини
Лутковській В.В.**

Шановна Валеріє Володимирівно!

Генеральною прокуратурою України розглянуто Ваше подання від 10.06.2014 щодо проведення повного, об'єктивного та неупередженого розслідування подій, які відбулися 02.05.2014 у м. Одесі.

Повідомляю, що Головне слідче управління Генеральної прокуратури України проводить досудове розслідування у кримінальному провадженні № 4201416000000186 від 02.05.2014 за ч.3 ст.365 та ч.2 ст.367 КК України щодо неналежного виконання своїх службових обов'язків службовими особами ГУМВС України в Одеській області під час масових заворушень у м. Одесі 02.05.2014 та захоплення 04.05.2014 будівлі Одеського міського управління (далі – ОМУ) ГУМВС України в Одеській області, а також перевищення службових повноважень службовими особами ГУМВС в Одеській області, внаслідок чого з ізолятора тимчасового тримання ОМУ незаконно звільнено 63 особи.

У ході досудового розслідування 13.05.2014 повідомлено про підозру за ч.2 ст.367 КК України колишньому заступнику начальника ГУМВС України в Одеській області – начальнику міліції громадської безпеки ГУМВС України в Одеській області та з 03.05.2014 виконувачу обов'язків начальника ГУМВС України в Одеській області Ф Д.В., який не організував та не скоординував 02.05.2014 під час масових заворушень на вул. Грецькій та площі Куликове поле належним чином наявні в його підпорядкуванні сили та засоби, які здійснювали охорону громадського порядку та перебували у резерві, що призвело до настання тяжких наслідків.

Крім того, повідомлено про підозру у вчиненні злочину, передбаченого ч.3 ст.365 КК України, трьом службовим особам ОМУ ГУМВС України в Одеській області та одній особі ГУМВС України в Одеській області, які незаконно звільнили з ІТТ ОМУ ГУМВС України в Одеській області 63 особи, затримані за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 294 КК України.

Секретаріат Уповноваженого
Верховної Ради України
з прав людини
15 ЛИП 2014
Вхід. № 2706-14 над ар

На даний час проводяться необхідні слідчі та розшукові дії, за результатами яких буде надана правова оцінка діям інших службових осіб правоохоронних органів та органів державної влади.

Розслідування кримінального провадження контролюється керівництвом Генеральної прокуратури України.

З повагою

Заступник

Генерального прокурора України

О. Баганець

Проте отриманий лист не містить інформації, яка б свідчила про належне реагування на подання Уповноваженого та врахування результатів провадження, проведеного Уповноваженим. Замість інформації про належне розслідування порушення права на життя та здоров'я громадян та притягнення винних до відповідальності, лист, зокрема, містить повідомлення про хід розслідування незаконного звільнення затриманих з ІТТ Одеського міського управління, яке відбулося **04.05.2014** р. Ця подія не має причинно-наслідкового зв'язку з масовою загибеллю людей, проте, на думку Уповноваженого, використовується МВС та органами прокуратури для маніпуляцій з метою уникнення належного розслідування порушення права на життя та здоров'я громадян та притягнення винних до відповідальності.

Зазначені обставини зумовлюють подовження провадження Уповноваженого та вжиття подальших заходів реагування в межах повноважень, визначених чинним законодавством, з метою парламентського контролю за проведенням належного розслідування.

У цьому розділі ми ознайомилися з основними напрямками діяльності Уповноваженого з прав людини при здійсненні контролю за належним розслідуванням випадків катування, неналежного поведіння та інших порушень прав людини з боку працівників правоохоронних органів. Для забезпечення діяльності Уповноваженого у сфері парламентського контролю за належним розслідуванням порушень прав людини створений та функціонує Відділ спеціальних проваджень Секретаріату Уповноваженого. Саме тому тут викладено алгоритми дій цього Відділу за різними видами порушень. Працівниками створеного Відділу досягнуто певних успіхів у поновленні порушених прав людини за відкритими провадженнями Уповноваженого, але наведені матеріали свідчать про масштабність порушень прав людини в діяльності правоохоронних органів та небажання держави вживати адек-

---

ватних заходів щодо ефективного розслідування цих порушень.

Правоохоронна система потребує радикальних змін у сфері дотримання та забезпечення прав людини, проте практична діяльність свідчить, що зусиль та можливостей Уповноваженого з прав людини у цій сфері недостатньо. Такий стан вимагає більш активної участі у заходах з поновлення порушених прав людини широких верств суспільства. Така участь може полягати у створенні та функціонуванні додаткових механізмів, діяльність яких має бути спрямована на ефективне розслідування порушень прав людини, поновлення порушених прав та притягнення винних до відповідальності. Такими механізмами можуть бути самостійні громадські розслідування та громадські розслідування у співпраці (взаємодії) з Уповноваженим Верховної Ради України.

РОЗДІЛ 2 ГРОМАДСЬКІ РОЗСЛІДУВАННЯ ПОРУШЕНЬ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ

*(При підготовці даного розділу використаний посібник
«ОБЩЕСТВЕННОЕ РАССЛЕДОВАНИЕ ПЫТОК И ДРУГИХ
НАРУШЕНИЯ ФУНДАМЕНТАЛЬНЫХ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА».
Автори С. М. Дмитриевский, Д. А. Казаков, И. А. Каляпин,
А. И. Рыжов, О. А. Садовская, О. И. Хабибрахманов)¹*

Представники громадськості будь-якими повноваженнями не наділені, а можуть користуватися лише тими загальними правами, які визначені для всіх громадян Конституцією та законами України. Але цих прав, про які мова піде далі, достатньо для проведення комплексів заходів в межах громадських розслідувань.

Створення та запровадження якісної методики громадського розслідування можливе лише в процесі практичної діяльності. Незалежний збір інформації може поєднуватися з діяльністю Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, юридичною роботою адвокатів тощо. Сама ж інформація про порушення прав людини може добуватися і закріплюватися як повноцінний доказ лише за допомогою правових механізмів.

Подальший супровід справи покликаний гарантувати перевірку факту порушення прав людини в порядку, передбаченому чинним законодавством, а за наявності підстав – забезпечити захист потерпілих від цих порушень і покарання винних. Таким чином, збір інформації і правова складова взаємно доповнюють один одного, багаторазово посилюючи ефект правозахисної діяльності

2.1. Загальні засади громадського розслідування

2.1.1. Поняття і мета громадського розслідування

До теперішнього часу терміни «громадське розслідування» і «неурядове розслідування» використовуються досить широко – і в ЗМІ, і в повсякденному слововживанні, і навіть в спеціальній літературі. Цими словосполученнями означають найрізноманітніші форми громадського контролю, незалежно від його цілей і методів: і моніторинг порушень прав людини, і журналістське розслідування, іноді навіть збір інформації у межах адвокатської діяльності або практики приватного детективного агентства. Ці визначення застосовуються і фактично до будь-яких дій груп громадян, що намагаються отримати інформацію про яку-небудь суспільно значущу подію.

---

¹ <http://www.pytkam.net/obschestvennoe-rassledovanie>

Не оспорюючи і не відкидаючи наявну практику використання цього терміну, ми вважаємо за необхідне уточнити, що під громадським розслідуванням ми маємо на увазі не будь-які види громадської і правозахисної активності, а специфічну методичку громадянського контролю, спеціально орієнтовану на протидію грубим порушенням фундаментальних прав людини (на життя, свободу, особисту недоторканність тощо), враховуючи особливість цих порушень в нашій державі.

Очевидно, що запорукою успішності будь-якої діяльності є відповідність використовуваних методів як поставленій меті, так і умовам, в яких ця мета досягається. Це правило повною мірою може бути застосовним і до правозахисної роботи. Як немає універсальних ліків від усіх хвороб, так не буває єдиних ефективних форм громадянського контролю «на усі випадки життя», для усіх видів порушень. Немає методів, що дають однаково позитивний результат і у разі розслідування факту катування з метою зізнання у скоєнні злочину, і у разі протидії незаконній госпіталізації особи з психічним розладом, і у разі боротьби з порушеннями прав пацієнта замісної підтримувальної терапії на медичну допомогу або забезпечення права на життя та здоров'я при масових заворушеннях. Застосування непідходящих методів до вирішення тієї або іншої проблеми не лише не дає позитивного ефекту; воно, у ряді випадків, може привести до погіршення положення особи, потерпілої від порушення права і дискредитації самих правозахисників.

Очевидно, що основними чинниками, які необхідно враховувати при виборі методів правозахисної роботи, є характер порушень конкретних прав і свобод і характер реакції держави на ці порушення. Зокрема, важливими видаються такі елементи, як:

- тип порушень;
- умови їх здійснення;
- суб'єкти, які найчастіше здійснюють такі порушення;
- особи, які найчастіше страждають від цих порушень («групи ризику»);
- наявність і якість правових механізмів захисту і відновлення порушених прав;
- ставлення держави і суспільства до цього типу порушень.

Неправомірне насильство та інші види неналежного поводження можуть бути здійснені як під час затримання потенційного злочинця або порушника, так і відносно вже затриманої або позбавленої волі людини. Оскільки деякі види неналежного поводження (тортури, порушення недоторканності тощо) можуть спричинити кримінальну відповідальність, вони зазвичай здійснюються не публічно. Непублічний характер тортур істотно ускладнює роботу правозахисних організацій з протидії цим видам порушень.

Перша проблема, що виникає в зв'язку з цим, – складність виявлення фактів таких порушень. Через те, що неналежне поводження, у переважній більшості

випадків, застосовується в закритих від суспільства установах, у правозахисників немає інструментів для самостійного виявлення таких порушень. Фактично єдиним первинним джерелом відомостей про неналежне поводження в цих умовах стає інформація, що витікає від імовірних жертв: або безпосередньо у вигляді заяв, або опосередковано – у вигляді повідомлень ЗМІ, звернень родичів і тому подібного.

Проте жодна заява про неналежне поводження, з числа тих, що надходять до правозахисних організацій, не може априорі вважатися достовірною. Дійсно, нерідко трапляється, що особи, що притягаються до кримінальної відповідальності, подають заяви, які містять свідомо неправдиві твердження про застосування до них неналежного поводження. У цій ситуації скарга використовується такими недобросовісними заявниками як інструмент захисту від кримінального переслідування – або з метою поставити під сумнів допустимість тих або інших доказів, або в якості способу тиску на осіб, що проводять слідство. Визначити достовірність відомостей, що містяться в кожній конкретній скарзі, неможливо без залучення інформації з інших джерел.

Таким чином, перевірка обставин, викладених у заяві про застосування неналежного поводження, – необхідний елемент професійної діяльності правозахисника. У зв'язку з цим виникає питання про те, якого рівня докази мають бути отримані, щоб вважати скаргу на застосування неналежного поводження підтвердженою. Слід зазначити, що уявлення про стандарт підтвердження таких скарг у правозахисників і у представників влади, як правило, істотно різняться. Проте, у будь-якому випадку, правозахисники, що бажають добитися офіційної реакції на проблему неналежного поводження, не можуть ігнорувати передбачений законом стандарт доказування.

Влада порівняно легко визнає такі порушення прав людини, як переповненість слідчих ізоляторів або тривале невиконання судових рішень – адже факт в обох прикладах очевидний і його неможливо заперечувати. Як правило, представники держави сперечаються лише про міру серйозності цих проблем і способи їх рішення. Такі ж види неналежного поводження, як катування, незаконні затримання та тримання, як правило, заперечуються зовсім. Така позиція обумовлена, як мінімум, двома чинниками.

По-перше, катування, незаконне позбавлення волі, порушення недоторканності житла та іншого володіння особи – кримінальні злочини. Тобто будь-яке визнання органами влади таких фактів ставить питання про притягнення конкретних посадовців до кримінальної відповідальності.

По-друге, прихований, неочевидний характер зазначених порушень дозволяє представникам влади будь-якого рівня з легкістю відхилити заяви про такі злочини і окремі підтверджувальні дані (наприклад – довідки про тілесні ушкодження, свідчення очевидців та самих потерпілих), як недостатні.

Отже, факти неналежного поводження можуть бути без зусиль встановлені

тільки в тих випадках, коли в цьому зацікавлені державні правоохоронні органи, або ж коли ці злочин скоєні в умовах повної очевидності й сам процес доведення нічим не ускладнений. У переважній же більшості випадків такі порушення є складно доказовими фактами.

Усі ці обставини істотно обмежують можливості такого традиційного методу захисту прав людини, як оприлюднення інформації про порушення і порушників: така інформація, не підтверджена доведеними поза розумним сумнівом фактами, завжди носитиме лише ймовірний характер. Представлення доповідей, відкриті листи, заяви в пресі, пікети та інші публічні акції, які в інших випадках примушують чиновників вживати хоч якісь заходи щодо усунення порушень прав людини, не спрацьовують, коли йдеться про проблему тяжких видів неналежного поведження. У кращому разі такі заяви будуть названі голослівними і непереконливими. У гіршому – вони можуть спричинити цивільно-правову або навіть кримінальну відповідальність за наклеп і поширення свідомо неправдивої інформації, що порочить репутацію правоохоронних органів та їх окремих представників

Фактично, будь-який осмислений діалог з владою про проблему неналежного поведження виявляється неможливим без пред'явлення переконливих доказів того, що неналежне поведження дійсно має місце.

При спробі вирішити це завдання проявляється і третя проблема: дані, що підтверджують або спростовують факт неналежного поведження, значною мірою перебувають у розпорядженні й під контролем правоохоронних органів. Посадовці, що застосовують неналежне поведження, заперечують його застосування і прагнуть приховати його сліди, використовуючи наявні у них можливості та повноваження. Досить часто можна зустріти приблизно таке виправдання: «Громадянин впа і сім разів ударився головою об каналізаційний люк, що підтверджується поясненнями трьох співробітників міліції, факти протиправних дій з боку працівників міліції не підтвердилися». У цих умовах ефективним способом пошуку і перевірки доказів може бути тільки офіційне розслідування. Адже не дивлячись на те, що простий громадянин або громадська організація мають досить широкий спектр прав в плані пошуку і збору інформації, підмінити собою правоохоронні органи вони не можуть – вони не можуть збирати допустимі докази, які можна буде згодом використати в суді й чинити кримінальне переслідування осіб, підозрюваних у вчиненні злочину.

Відповідно до українського законодавства скарга на неналежне поведження, як і будь-який інший злочин, не може негайно стати предметом судового розгляду. Для пред'явлення звинувачення у кримінальному провадженні вимагається проведення досудового розслідування, яке здійснюється спеціально уповноваженим органом – прокуратурою. Закон надає слідчим органам усі необхідні повноваження для отримання даних, необхідних для підтвердження або спростування скарги на неналежне поведження і

кримінального переслідування підозрюваних в їх застосуванні осіб. А факт неналежного поводження, встановлений у межах офіційного розслідування і підтверджений вироком суду, не може вже більше заперечуватися органами влади. У цих випадках чиновникові набагато важче не визнавати проблему неналежного поводження і ухилитися від вжиття заходів з її профілактики. Крім того, офіційне розслідування дозволяє вирішити і ряд інших найважливіших завдань, у тому числі відкриваючи перед потерпілим можливість отримання компенсації і відновлення порушених прав.

Якщо закон визначає органи, відповідальні за розслідування неналежного поводження, виникає питання: а яка роль правозахисних організацій в цьому процесі? Чи достатньо просто переправляти усі скарги, що надходять, до прокуратури і благодушно чекати добросовісної реакції її співробітників?

Практика дає на це питання суто негативну відповідь. Бо в Україні неналежне поводження, як правило, супроводжуються таким порушенням прав людини, як неефективне розслідування скарг на його застосування. Існування таких порушень, зокрема, було неодноразово встановлене Європейським судом з прав людини. Одним зі знакових документів, констатуючих проблему неефективності розслідування скарг на такий вид неналежного поводження, як катування, стало рішення у справі «Савіцький проти України» тощо. За останні роки число рішень Європейського Суду в українських справах, що стосуються неефективності розслідування неналежного поводження, істотно збільшилося.

У кращому разі неефективність розслідування проявляється у пасивності слідчих органів, які не роблять необхідних дій для перевірки скарг або проводять такі дії з істотною затримкою. У гіршому разі має місце прямий саботаж розслідування – слідчі відмовляються допитувати свідків, на яких прямо вказують потерпілі як на очевидців злочину, не бажають залучати до матеріалів справи найважливіші документи, що викривають посадовців, чинять тиск на жертв і свідків, іншими способами намагаються захистити ймовірних злочинців від встановленої законом кримінальної відповідальності. Для покриття одних посадовців іншими в хід йдуть найбезглуздіші пояснення здавалося б безперечних фактів – і ось вже версія про семикратний удар громадянина об кришку каналізаційного люка перекочовує з міліцейського рапорту до постанови слідчого прокуратури про закриття кримінального провадження.

Прокуратура в таких випадках зазвичай виступає не органом слідства, а фактично як орган захисту. Усі сили і засоби слідчий кидає на те, щоб справу припинити (закрити кримінальне провадження) за відсутністю складу злочину. Для співробітника міліції, що застосовує тортури, не треба ніякого адвоката, тому що прокурор для нього – найкращий адвокат. І потерпілим, і їх представникам доводиться докладати значних зусиль, щоб справа дійшла до суду. Тактика прокуратури полягає в тому, що навіть в тих випадках, коли є беззаперечні докази неналежного поводження (катування тощо) і винності

в його застосуванні конкретного співробітника, кримінальне провадження, як правило, закривається.

Ситуація ускладнюється ще й тим, що подібний саботаж зазвичай не тягне яких-небудь несприятливих наслідків для такого слідчого, навіть якщо його процесуальні рішення зрештою визнаються незаконними і відмінюються прокурором вищого рівня або судом. Навпаки, практика засвідчує, що саме такі горе-працівники часто заохочуються швидким просуванням по службі, всілякими преміальними виплатами та іншими «номенклатурними благами».

Зазначене дозволяє говорити про те, що практика застосування неналежного поведіння, так само як і практика безкарності за ці злочини, є не сумою окремих прикрих ексцесів, але системною проблемою вітчизняної правоохоронної і правозастосовної практики. Адже, врешті-решт, незаконне насильство з боку співробітників міліції – проблема, з якою стикаються практично усі країни, навіть найрозвиненіші демократії. Тестом на ефективність держави в цих умовах є адекватна реакція останньої на таке поведіння: злочин має бути розслідуваний, винні – покарані, права жертв – відновлені. У справі Веласкес-Родригес Міжамериканський суд з прав людини (а услід за ним – і Європейський суд, що неодноразово посилався на це рішення) підкреслив: «Незаконне діяння, яке порушує права людини і спочатку не може бути прямо поставлене державі (наприклад, коли діяння здійснене приватною особою або коли його винуватець не знайдений), може спричинити міжнародну відповідальність держави не внаслідок самого цього діяння, а зважаючи на відсутність належної профілактики в попередженні цього порушення або реагування на нього».

На жаль, Україна цей тест поки не проходить. В українській практиці саме неефективність офіційного розслідування є, у переважній більшості випадків, основною перешкодою як на шляху встановлення фактів неналежного поведіння, так і на шляху добросовісного спростування необґрунтованих скарг на їх застосування. Відповідно, неефективне розслідування і є головним викликом для будь-якої української правозахисної організації, яка ставить своєю метою боротьбу з грубими порушеннями фундаментальних прав людини. Протидія неефективному розслідуванню стає необхідною умовою і головним завданням в процесі відновлення прав потерпілих і покарання винних, а також профілактики неналежного поведіння в цілому.

Підводячи підсумок викладеного, зазначимо, що метою громадського розслідування неналежного поведіння й інших грубих порушень фундаментальних прав людини є безперечне встановлення факту таких порушень. На практиці це означає, що правозахисна організація повинна добитися відповідного адекватного рішення щодо відновлення порушених прав людини та відносно винних в цьому посадовців.

Із викладеного стає очевидно, що між громадським розслідуванням та іншими формами правозахисної і громадської активності є якісна відмінність. Якщо

останні, як правило, орієнтовані на привертання уваги влади і суспільства до тих або інших порушень прав людини, то перше є спеціальним інструментом для встановлення самих фактів цих порушень, як таких.

Грунтуючись на викладеному, визначення громадського розслідування можна сформулювати так: це сукупність дій, здійснюваних громадянами (об'єднанням громадян), що не мають ніяких спеціально наданих державою прав і повноважень, з метою добитися ефективного розслідування скарги на грубе порушення прав людини і, за наявності достатніх доказів, – встановлення факту такого порушення уповноваженим державним органом, тобто судом.

Первинною метою громадського розслідування є отримання таких доказів факту порушення прав людини, які є прийнятними, необхідними і достатніми для його встановлення в ході офіційної процедури.

2.1.2. Принципи громадського розслідування

Методика громадського розслідування катувань та інших грубих порушень фундаментальних прав людини базується на ряді принципів. Ці принципи можна розділити на дві групи: загальні й спеціальні. Якщо перша група об'єднує громадське розслідування з іншими видами неурядового розслідування (журналістського, адвокатського та ін.), то друга група, навпаки, визначає його унікальність.

Загальні принципи громадського розслідування

До загальних принципів громадського розслідування відносяться принцип законності та принцип добровільності участі в громадському розслідуванні. Скажемо про них коротко, бо їх зміст цілком очевидний.

а) Принцип законності полягає в тому, що при проведенні громадського розслідування його суб'єктом використовуються тільки ті можливості, права і інструменти, які надаються чинним національним законодавством і міжнародним правом практично будь-якій особі. До них, передусім, відносяться право на збір, отримання і поширення інформації, що не відноситься до державної або іншої таємниці, що охороняється законом, група прав, що виникають у зв'язку з направленням в органи слідства повідомлення про злочин (право жертви на визнання її в якості потерпілого, право потерпілого мати представника під час кримінального провадження, право знайомитися з матеріалами розслідування, право на оскарження незаконних дій або бездіяльності посадових осіб, право на справедливий судовий розгляд і тому подібне), а також право на використання механізмів міжнародного захисту.

б) Принцип добровільності участі в громадському розслідуванні стосується головним чином осіб, що подають скарги на неналежне поведіння, і осіб, до яких правозахисники звертаються по інформацію і допомогу (свідки,

---

фахівці й тому подібне). Оскільки правозахисні організації, на відміну від органів слідства і суду, не наділені спеціальними повноваженнями, вони не мають права зобов'язати або змусити окремих громадян або організації надати їм ту або іншу інформацію. Тому, щоб отримати, наприклад, пояснення свідків тортур або довідку про виїзд швидкої допомоги, правозахисники повинні переконати своїх співрозмовників у важливості та необхідності таких дій. Це, як правило, вимагає не лише юридичних знань, але і уміння донести до людини певну правову, цивільну і моральну позицію. В той же час, важливо пам'ятати, що для органів слідства та інших державних структур реагування на подані відповідно до закону скарги, звернення і клопотання громадян і правозахисних організацій є не правом а обов'язком.

Спеціальні принципи громадського розслідування

До спеціальних принципів громадського розслідування відноситься принцип захисту публічного інтересу, принцип незмінного зобов'язання, принцип професіоналізму, принцип оскарження усіх незаконних дій, принцип переважної орієнтації на внутрішньодержавні механізми захисту, принцип непублічності перевірки за скаргою, і принцип комплексного підходу до захисту прав заявника.

а) Принцип захисту публічного інтересу. Цей принцип є наріжним каменем філософії громадського розслідування. Він полягає в тому, що організація, яка здійснює розслідування, представляє в першу чергу не інтереси конкретної особи – жертви катування або іншого грубого порушення прав людини – а громадський інтерес. Можна сформулювати це і трохи інакше: правозахисна організація через відстоювання прав конкретного заявника захищає інтереси невизначеного кола осіб. У цій схемі заявник – не клієнт, не поручитель і не «підзахисний» громадській організації, а, швидше, її союзник, рівноправний учасник боротьби за право і гідність для себе і для усіх інших – «за вашу і нашу свободу».

У ситуаціях, коли інтереси заявника (чи суб'єктивне розуміння заявником своїх інтересів) вступають у конфлікт з публічним інтересом, організація може відстоювати публічний інтерес навіть усупереч інтересам і волі заявника. Неодмінне зобов'язання, яке накладає цей принцип на громадську організацію, – сумлінно попередити про це особу, яка звертається до неї із заявою.

б) Принцип незмінного зобов'язання. Якщо вірно, що заявник є союзником правозахисної організації, то так само вірно, що союзні стосунки припускають взаємні зобов'язання. Ми тільки що сказали, що від заявника потрібна послідовність у відстоюванні своїх прав, навіть перед лицем можливих загроз і спроб підкупу. У відповідь на це правозахисна організація переймає на себе зобов'язання зробити все для неї можливе, щоб захистити заявника від незаконного тиску, відновити його права і добитися залучення винних до відповідальності. Проте фраза «усе можливе» надзвичайно розпливчата.

Врешті-решт, у кожній організації різні межі можливостей, особливо стосовно захисту: хтось має у розпорядженні кошти, щоб негайно вивезти цінного свідка в інший регіон або навіть закордон, а хтось може лише запропонувати йому свою кампанію в умовах потенційної загрози.

Якщо можливості захисту можуть бути обмежені ресурсами організації (і про ці межі слід відразу попередити заявника), то як далеко тягнуться зобов'язання «зробити усе залежне для відновлення прав і залучення винних до відповідальності»? У разі, якщо організація збила необхідні докази, і, відповідно до своєї внутрішньої процедури, дійшла висновку, що тортури (чи інше відповідне порушення) мали місце відносно заявника, організація переймає на себе зобов'язання не припиняти провадження у справі до тих пір, поки існує організація і доки усі поставлені цілі не будуть досягнуті. У цьому і полягає принцип незмінного зобов'язання організації перед заявником.

в) **Принцип професіоналізму** полягає в тому, що громадське розслідування представляє собою не просто деякий вид правозахисної активності, а професійну діяльність, що вимагає відповідної спеціальної підготовки, знань і навичок. Сказане не обов'язково означає, що кожен представник організації, що займається громадським розслідуванням, неодмінно повинен мати диплом про вищу юридичну освіту. Це означає, що до кожного такого представника пред'являються досить високі професійні вимоги.

г) **Принцип оскарження усіх незаконних дій** витікає як з принципу професіоналізму, так і з принципу незмінного зобов'язання перед заявником. Він полягає в тому, що усі незаконні дії (бездіяльність), які були здійснені або допущені державними органами в процесі роботи за скаргю заявника, мають бути неодмінно оскаржені у встановлені законом терміни; при цьому мають бути пройдені усі ефективні інстанції й використані усі ефективні правові механізми: спочатку на національному, а якщо це не дало бажаного результату – те і на міжнародному рівні. Чинне законодавство надає широкий спектр можливостей для реалізації цього принципу – так, за вибором громадянина незаконні рішення можуть бути оскаржені або у вищестоящій інстанції, або в судовому порядку. «Вибір зброї» у кожному окремому випадку залежить від особливостей конкретної ситуації, про що ми детально скажемо далі.

Слід підкреслити, що оскаржити слід не лише незаконні дії органів слідства, але взагалі будь-які незаконні дії, здійснені у зв'язку з ймовірним фактом неналежного поведіння і його розслідуванням. Наприклад, мають бути неодмінно оскаржені незаконні дії осіб, що здійснюють державний захист свідка. Цей принцип повинен трактуватися досить широко. Це, у тому числі, означає, що усі достовірні повідомлення про тиск на жертву, заявників та інших зацікавлених осіб з боку ймовірних злочинців або третіх осіб повинні ставати предметом окремої заяви про злочин до правоохоронних органів і подальшого юридичного супроводження такої заяви.

Будь-яка незаконна дія або рішення державних органів, не оскаржене правозахисниками у встановлені законом терміни, є грубим порушенням методики громадського розслідування, що підриває його ефективність.

д) Принцип переважної орієнтації на внутрішньодержавні механізми захисту. Стратегічна мета правозахисного руху – створення правової держави, що стоїть на варті прав людини і не допускає порушення цих прав.

Звичайно, робота щодо захисту прав окремих осіб в режимі пожежної команди сама по собі може бути благородним заняттям. Проте поганий той лікар, який, борючись з проявами смертельної недуги в людському організмі, не ставить перед собою завдання перемогти саме захворювання. Ця ж логіка цілком застосовна і до хвороб соціальних – таких, наприклад, як звичка до незаконного насильства з боку представників силових структур.

Виходячи з цього підходу, основні зусилля громадського розслідування мають бути спрямовані на те, щоб змусити саме внутрішньодержавні механізми захисту прав людини працювати ефективно і відповідно до закону. У цій схемі звернення до міжнародних механізмів розглядається, по-перше, як серйозний засіб «примусу» національних правоохоронних і судових органів до ефективної роботи, а по-друге – як дійсно «останній засіб», який варто задіяти лише там і тоді, де і коли усі можливі способи добитися відновлення справедливості усередині країни в розумні терміни вичерпані.

Механізм діяльності Європейського суду припускає, що перш ніж звернутися туди зі скаргою, громадянинові необхідно вичерпати усі ефективні засоби захисту усередині своєї держави. Наприклад, якщо порушення пов'язане з кримінальним переслідуванням, Суд вважає, що ефективним механізмом в Україні є суди першої і касаційної інстанції. Відповідно, якщо у Вас на руках касаційне рішення, що відмовляє Вам у відновленні одного з прав, передбачених Конвенцією, у Вас є усі формальні підстави поскаржитися у Європейський суд.

Здавалося б, говорячи про необхідність використання усіх ефективних національних механізмів, ми ломимося у відкриті двері – адже ця вимога безпосередньо передбачена Конвенцією; без її виконання Ваша скарга просто не буде прийнята. Не секрет, проте, що багато правозахисних організацій сприймають необхідність такого «вичерпання» усього лише як обтяжливу формальність. Звернення до Європейського суду перетворюється в цьому випадку на самоціль, а спроба відновити право заявника усередині країни – на прикру перешкоду, яку необхідно якнайшвидше і з меншими витратами здолати. Зрозуміло, що в цій схемі скрупульозній правовій роботі з українськими слідчими органами і судами місця, як правило, не знаходиться. Дуже часто в гонитві за швидкістю «вичерпання» скаржаться в Страсбург на порушення одного з передбачених Конвенцією прав, упускаючи при цьому із виду інші порушення (частенько – дуже серйозні), які могли і повинні були б

стати предметом скарги. Таким чином, в жертву приноситься вже не лише публічний інтерес, але й інтереси конкретного заявника.

Перш ніж звернутися до Європейського суду, необхідно переконатися, що усередині країни ви дійсно зробили усе можливе. Зрозуміло, це не означає, що слід нескінченно довго битися головою об стіну прокурорської байдужості – цей принцип повинен реалізовуватися розумно, у тому числі з урахуванням обмежених Конвенцією термінів подання скарги в ЄСПЛ. Це означає лише, що ваша робота з внутрішньодержавними механізмами має бути дійсно спрямована на ефективне відстоювання прав, а не на скорочення термінів «вичерпання».

І навіть коли скарга в ЄСПЛ подана, не варто закидати теку зі справою заявника в довгий ящик і відправитися на піч в очікуванні відповіді зі Страсбурга. Ви повинні продовжувати боротьбу усередині країни (до речі, і в Євросуді це, зрештою, тільки посилить Вашу позицію). Більше того, якщо Ваше звернення до ЄСПЛ спонукало українську владу повністю виправити ситуацію – є усі підстави заохотити її за хорошу поведінку, за виконання взятих на себе міжнародних зобов'язань як приклад позитивних змін в українській правохоронній і судовій системі.

Не варто звертатися до міжнародного органу, якщо є реальний шанс виправити ситуацію на місці, або якщо проблема, яку Ви збираєтесь вирішити таким чином, не занадто значна.

Варто пам'ятати, що повільність рішень Євросуду у найважливіших справах продиктована єдиною обставиною – його перевантаженістю скаргами. Не варто посилювати цю перевантаженість без серйозної причини.

е) Принцип непублічності перевірки за скаргою полягає в тому, що доки перевірка тверджень заявника про грубе порушення його прав не завершена, і організація не отримала надійних свідчень такого порушення, відомості про нього не піддаються до розголосу. Цей принцип служить підтримці високої репутації організації, її захисту від обґрунтованих звинувачень у наклепі або знехтуванні діловою репутацією. Заборона на публічне оголошення інформації про ймовірне порушення до завершення перевірки повинна дотримуватися неухильно.

ж) Принцип комплексного підходу до захисту прав заявника. Якщо до закінчення перевірки інформація про ймовірне порушення прав людини публічно не оголошується, то, навпаки, після її підтвердження необхідно докласти усіх зусиль для створення відповідного інформаційного фону. Очевидно, що коли влада має справу з порушенням прав людини, що дістало широкий резонанс в ЗМІ і викликало значну громадську реакцію, їй набагато важче саботувати розслідування. У свою чергу і кожен факт такого саботажу повинен ставати публічним. Грамотно організоване «PR-супроводження» (прес-конференції, ініціювання публікацій в ЗМІ і передач на телебаченні й тому подібне) може багаторазово посилити його ефективність. Це ж стосується

громадських кампаній (підписні кампанії, подання петицій, масова посылка листівок органам влади), публічних акцій, підготовки доповідей, проведення тематичних конференцій і тому подібне. Як вже говорилося, у ряді випадків громадське розслідування необхідно супроводжувати заходами із захисту жертв і свідків, медично-психологічною реабілітацією жертв та ін. заходами. Принцип комплексного підходу полягає у проведенні паралельно з громадським розслідуванням тих або інших заходів, які, хоча і не є самі по собі частиною такого розслідування, здатні багаторазово посилити його ефект, забезпечити безпеку заявника й істотно допомогти відновленню його прав.

2.1.3. Головні особливості громадського розслідування

Переходячи від стратегічних питань до тактики, відзначимо таку особливість громадського розслідування, як його яскраво виражений «наступальний характер». Ця наступальність також відрізняє нашу методику від більшості класичних видів правозахисної активності. Здається, навіть саме словосполучення «захист прав людини» диктує «захисний підхід». Вирвати потерпілого з рук катів, припинення кримінального переслідування, відміна несправедливого вироку, компенсація матеріального збитку і моральної шкоди – ось завдання, які найчастіше доводиться вирішувати правозахисникам, навіть і у межах правових процедур. У цих умовах власне порушник прав людини йде на другий план – уся увага зосереджується на об'єкті порушення.

Зрозуміло, в ході громадського розслідування завжди повинне зберігатися чуйне, дбайливе ставлення до потерпілого. Проте наша основна увага неминуче буде зосереджена на порушнику. Первинне завдання – зібрати необхідні докази, встановити особу злочинця (чи сприяти в цьому офіційному слідству) і добитися притягнення його до встановленої законом кримінальної відповідальності (пам'ятатимемо – усі порушення прав людини, що є об'єктом громадського розслідування, в той же час є кримінальними злочинами).

Ми граємо в напад, він – в обороні, Ми – мисливці, він – здобич, нехай частенько і представлена дуже небезпечною особою хижака. Ця роль представляється незвичайною і незвичною не лише для правозахисників, але і для більшості адвокатів, які починають співпрацювати з організацією, що займається громадськими розслідуваннями.

Адже вони, як правило, теж звикли «грати в обороні», виступаючи в ролі захисника обвинувачуваного або підсудного і «розвалюючи» кримінальні справи. Тут же від них, навпаки, потрібно бути в ролі слідчого або прокурора. Усі ці професійні й психологічні особливості необхідно враховувати при формуванні колективу, покликаного здійснювати громадське розслідування.

Існує, як мінімум, одна небезпека, яку таїть властивий класичному правозахисному підходу «оборонний інстинкт», – змішати розслідування факту

жорстокого поводження із захистом Вашого заявника від кримінального переслідування. Адже, як вже неодноразово вказувалося, найчастіше зі скаргами на застосування тортур звертаються особи, підозрювані (обґрунтовано або ні) в кримінальних злочинах, іноді знаходяться під вартою.

Дійсно, жорстоке поводження найчастіше застосовується саме в процесі розслідування злочинів з наміром змусити особу дати свідчення проти самого себе або інших осіб. Частенько, переконавшись поза розумним сумнівом в тому, що жорстоке поводження проти заявника дійсно було застосоване, правозахисник доходить висновку (обґрунтованого або ні), що ця особа не здійснювала інкримінованого їй злочинного діяння, переймається до неї глибоким співчуттям і на цьому фоні включається в активну діяльність з її захисту. У зв'язку з цією ситуацією необхідно пам'ятати дві важливі тези:

- розслідування жорстокого поводження і захист особи від кримінального переслідування, хоча і можуть бути пов'язані одне з одним, – суть різні види юридичної діяльності;
- встановлення факту застосування жорстокого поводження відносно підозрюваного не тягне автоматично висновку про його невинність (також справедливо і зворотне твердження), а говорить лише про те, що докази, отримані із застосуванням жорстокого поводження, є незаконними і повинні вважатися неприйнятними у судовому процесі.

Не рекомендується особам, що беруть участь у громадському розслідуванні, активно брати участь у захисті заявника від кримінального звинувачення – в усякому разі офіційно вступати в такий ролі в кримінальний процес. У кращому разі це відверне Вашу увагу від основної діяльності, в гіршому – може поставити під питання Вашу об'єктивність і об'єктивність організації, яку Ви представляєте. Але, зрозуміло, якщо є вагомі підстави вважати, що справа відносно Вашого заявника дійсно сфабрикована, Ви не маєте морального права просто відмахнутися від цієї ситуації. У такому разі доцільно налагодити тісну взаємодію з адвокатом – захисником обвинуваченого. Обмін доказами та інформацією, спільне ухвалення рішень з тих або інших процесуальних питань, як правило, серйозно посилює позиції обох співпрацюючих сторін. Якщо Ви бачите, що захисник заявника погано справляється зі своїми обов'язками, ви можете порекомендувати йому змінити адвоката, запропонувати його з числа Ваших партнерів і навіть – якщо це дозволяє бюджет організації – сплатити його послуги. Але одній людині поєднувати обидві функції не варто. Навіть якщо Ви відчуваєте себе однією командою, пам'ятайте, хто з вас захисник, а хто – нападаючий.

Громадське розслідування не вимагає від особи, що проводить його, ніяких спеціальних повноважень. Тобто з формального боку, за наявності певних знань і навичок ця методика може застосовуватися будь-якою групою громадян і навіть окремою людиною. В той же час слід пам'ятати, що на практиці самотійно протистояти державній машині (а ми вже бачили, що зазвичай йдеться

не про співпрацю зі слідчим, а про його протистояння жертві) дуже складно. Навіть не беручи до уваги небезпеки, пов'язані з роботою самостійно, слід пам'ятати, що вам доведеться конкурувати з великою групою професіоналів, які порушують закон в робочий час і за казенний рахунок. Вам же одному, у свій особистий час і за свій рахунок доведеться шукати і опитувати свідків, оскаржити масу винесених різними людьми незаконних рішень, ходити в суди.

Ще гірше йде справа, якщо Ви самі є жертвою, а тому – особливо уразливі до чиновницького хамства. Не забувайте мудре англійське прислів'я – у того, хто виступає адвокатом у своїй власній справі, клієнт – дурень.

У результаті представляється, що ефективно здійснювати громадське розслідування, навіть за дуже обмеженою кількістю інцидентів, може тільки колектив, хай і невеликий. Якщо у Вашому регіоні немає організації, що займається громадськими розслідуваннями тортур, і Ви готові взятися до цієї непростої роботи, має сенс зв'язатися з нами, щоб отримати усі необхідні консультації і методичну підтримку.

2.1.4. Схема громадського розслідування

З формального боку громадське розслідування є набором різноманітних правових процедур; одні з них дозволяють громадянам провести власне розслідування, паралельне офіційному, інші – вплинути на хід самого цього офіційного розслідування. В ході цих заходів правозахисникам доводиться взаємодіяти з різними організаціями – медичними установами, правоохоронними органами, експертними бюро, адвокатурою, національними і міжнародними судами тощо.

Щоб грамотно вести цю роботу, необхідно не лише правильно уявляти собі її цілі, завдання, головні принципи і правові підстави, але і основні етапи. Формування ефективної тактики, розуміння правового і логічного взаємозв'язку різних процедур, правильна побудована послідовність дій – запорука успіху Вашого громадського розслідування.

У найзагальнішому плані громадське розслідування складається з трьох взаємозв'язаних і взаємопов'язаних елементів:

- власної діяльності щодо з'ясування юридично значущих фактів і обставин;
- контролю за ефективністю офіційного розслідування;
- представлення інтересів потерпілого у судових органах.

Детальніше схему громадського розслідування можна представити у вигляді набору таких блоків і складових їх елементів:

1. Перевірка повідомлення про порушення, яка може включати:
  - опитування жертви;
  - встановлення особи свідків і їх опитування;

-
- отримання медичних документів і пояснень лікарів;
  - ознайомлення (у разі, якщо на цьому етапі це представляється можливим) з матеріалами офіційного розслідування;
  - отримання інших доказів;
  - складання звіту про перевірку.

2. Юридичний супровід зазвичай включає:

- контроль за ходом попереднього розслідування кримінальної справи і
- представлення інтересів потерпілого в ході судового розгляду справи по суті на національному рівні.

Контроль за ходом попереднього розслідування кримінальної справи може включати:

- подання заяви про злочин до слідчого органу;
- продовження власного розслідування (збір і закріплення додаткових доказів);
- залучення отриманих Вами документів і свідчень до матеріалів офіційного розслідування;
- заява клопотань про допит встановлених Вами свідків у межах офіційного розслідування і проведення інших слідчих дій (витребування документів, огляд місця події, проведення експертиз, очних ставок та ін.);
- ознайомлення з матеріалами офіційного розслідування на відповідних етапах (включаючи усі випадки припинення і закриття кримінального провадження, а також його завершення і пред'явлення звинувачення);
- оскарження кожного з незаконних дій і бездіяльності органу, що проводить офіційне розслідування (керівникові слідчого органу, прокуророві або у судовому порядку);
- юридичну допомогу жертві та свідкам в ході їх допиту співробітником слідчого органу (здійснюється адвокатом).

Представлення інтересів заявника в ході судового розгляду справи по суті може включати:

- представлення інтересів потерпілого в ході судового процесу у кримінальній справі по звинуваченню передбачуваних злочинців (включаючи касаційну і наглядову інстанції);
- представлення інтересів потерпілого по цивільному позову до державного органу про компенсацію матеріального збитку і моральної шкоди (включаючи касаційну і наглядову інстанції).

Використання міжнародних механізмів захисту зазвичай включає:

- підготовку і відправку скарги до Європейського суду з прав людини;
- представлення інтересів заявника в Європейському суді з прав людини (включаючи листування з Судом, підготовку меморандумів, у разі потреби – участь в очних слуханнях та ін.);
- громадський контроль за виконанням державою-відповідачем судового рішення.

Супутні заходи можуть включати:

- заходи по забезпеченню безпеки жертв, свідків і їх рідних;
- медично-реабілітаційні заходи;
- PR-супровід;
- публічні акції і громадські кампанії.

Ці блоки і елементи, зрозуміло, не можна розглядати, як хронологічно послідовні. Це лише логічна схема – на практиці складові її процедури можуть компонуватися один з одним по різному, залежно від обставин конкретної справи громадського розслідування.

Так, наприклад, етап перевірки повідомлення про порушення і етап юридичного супроводу на практиці найчастіше починаються одночасно. Адже заява про злочин до слідчого органу має бути подана якнайшвидше – інакше потенційна ефективність офіційного розслідування буде підірвана. Якщо чекати, поки Ваша правозахисна організація завершить власну перевірку скарги, переконається, що катування (чи інше порушення) дійсно мали місце, і підготує відповідний звіт, найважливіші докази можуть бути безповоротно втрачені. Пам'ятайте: перевірка за скаргою, що проводиться НУО, не може замінити собою офіційного розслідування!

У ряді випадків саме огляд місця події «по свіжих слідах» дає можливість отримати безцінні докази.

Нерідко трапляється, що до моменту звернення до правозахисної організації повідомлення про злочин вже було подане до правоохоронних органів самим потерпілим або його родичами. Адже особи, що вважають себе жертвами незаконного насильства, звертаються до правозахисної організації на різних етапах своєї взаємодії зі слідчими органами. Вони можуть прийти до правозахисників і відразу після інциденту, і під час перевірки слідчим їх заяви або після відкриття кримінального провадження. Нарешті, вони можуть звернутися до НУО і після того, як їм відмовили у відкритті такого кримінального провадження, або необґрунтовано (з їхньої точки зору) його закрили.

Отже, єдине, чого Ви ні в якому випадку не повинні робити до закінчення власної перевірки за скаргою – це публічно заявляти про факт застосування жорстокого поводження. Юридичний же супровід справи може бути розпочатий відразу після отримання заяви.

Що стосується супутніх заходів, то як ми вже неодноразово помічали, PR-супровід не може стартувати раніше завершення процедури перевірки. Це, із зрозумілих причин, також торкається громадських кампаній і публічних акцій, спрямованих на захист прав конкретного заявника. Що ж до заходів по забезпеченню безпеки і реабілітації жертви, то й час початку їх реалізації формально нічим не регламентовано: він визначатиметься виключно обставинами конкретної справи і можливостями Вашої організації.

РОЗДІЛ 3 ЗАЛУЧЕННЯ УПОВНОВАЖЕНИМ З ПРАВ ЛЮДИНИ ПРЕДСТАВНИКІВ ГРОМАДСЬКОСТІ ДО ПРОВАДЖЕНЬ У СПРАВАХ ПРО ПОРУШЕННЯ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

3.1. Загальні засади залучення Уповноваженим представників громадськості до проваджень у справах про порушення фундаментальних прав і свобод людини

У межах спеціальних проваджень набув розвитку якісно новий формат співпраці Уповноваженого з громадськістю. Переважна більшість спеціальних проваджень Уповноваженого здійснюється за активної участі представників громадських організацій. З метою найбільш ефективного проведення заходів у межах відкритих проваджень задіяні можливості громадських приймалень неурядових організацій, експертний та правозахисний потенціали інститутів громадянського суспільства тощо.

Активну участь у проведенні спеціальних проваджень Уповноваженого брали представники Тернопільської правозахисної групи (ТПГ) та ВГО «Асоціація українських моніторів дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів» (АУМДПЛ), з якою 20.09.2013 р. Уповноваженим з прав людини укладено Меморандум про співробітництво. Меморандумом, поряд з іншим, передбачені напрями співпраці, безпосередньо пов'язані з діяльністю Відділу спеціальних проваджень, зокрема:

- сприяння створенню ефективного механізму збору інформації про факти порушення прав і свобод людини та реагування на виявлені факти;
- участь у організації та проведенні цих проваджень, ініційованих Уповноваженим.

Результати співпраці із зазначеними громадськими організаціями при проведенні заходів в межах відкритих спеціальних проваджень Уповноваженого засвідчили її ефективність, необхідність подальшого розвитку, сприяння участі широкого кола представників громадянського суспільства. Саме тому 21 лютого 2014 р., за результатами зустрічі з представниками правозахисних організацій, зокрема, УМДПЛ, Асоціації незалежних моніторів (АНМ) і Харківським інститутом соціальних досліджень (ХІСД) Уповноваженим з прав людини було запропоновано створити механізм спільних із громадськістю проваджень. Учасники

зустрічі погодилися, що найефективнішою формою проведення проваджень у випадку, коли мова йде про масові та систематичні порушення прав людини, є саме залучення громадськості, правозахисників та експертів до участі у таких провадженнях, і визначили найбільш пріоритетні напрямки взаємодії.

25.02.2014 р. на офіційному сайті Уповноваженого з прав людини було оприлюднено Порядок залучення громадськості до проваджень про порушення прав і свобод людини, мета якого полягає у співпраці із громадськістю у таких напрямках, як:

- виявлення системних порушень прав людини;
- збір доказів порушення прав людини, їх узагальнення та підготовка висновків;
- аналіз динаміки стану дотримання прав людини у визначеній провадженням сфері;
- підготовка проектів актів реагування Уповноваженого;
- контроль за виконанням актів реагування Уповноваженого в межах законодавства.

Порядком також визначені **основні принципи спільного із громадськістю провадження та передбачено видачу** представникам громадського сектору персональних довіреностей Уповноваженого для реалізації заходів у межах відкритих проваджень.

Наразі спільно з представниками громадськості тривають заходи щодо реалізації низки спеціальних проваджень Уповноваженого у справах про порушення прав і свобод людини.

3.2. Механізми громадських розслідувань порушень фундаментальних прав людини у взаємодії з Уповноваженим

3.2.1. Суть механізмів полягає у взаємодії представників громадянського суспільства з Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, спрямованої на:

- виявлення порушень прав людини;
- збір доказів щодо порушення;
- узагальнення зібраних доказів, підготовку висновків;
- підготовку актів реагування Уповноваженого та спрямування їх за належністю з метою поновлення порушених прав;
- контроль за виконанням актів реагування Уповноваженого;
- узагальнення результатів розслідувань та аналіз динаміки стану дотримання прав людини;
- встановлення чинників, які породжують порушення прав людини в діяльності правоохоронних органів, вжиття заходів щодо їх усунення.

3.2.2. Мета діяльності механізмів:

- забезпечення об'єктивного, всебічного розслідування порушених прав людини з використанням потенціалу громадянського суспільства та владних повноважень Уповноваженого;
- поновлення порушених прав людини;
- усунення чинників, які породжують порушення прав людини в діяльності правоохоронних органів;
- максимальне оприлюднення та забезпечення прозорості результатів розслідування в тій частині, що не суперечить чинному законодавству та вимогам конфіденційності.

3.2.3. Сфера застосування механізмів

Зазначені механізми передбачають громадські розслідування у взаємодії з Уповноваженим:

- порушень прав конкретної особи;
- системних, у тому числі латентних порушень прав людини.

Порушення прав конкретної особи – це конкретний випадок порушення, який стосується прав конкретно визначеної особи.

Розслідування порушень прав конкретної особи передбачає, зокрема, безпосереднє спілкування з цією особою, збір стосовно неї певної інформації. Тому таке розслідування може проводитися, як правило, за зверненням або за згодою цієї особи чи її законних представників.

Результатом такого розслідування має бути поновлення порушених прав конкретної особи.

Системні, у тому числі латентні порушення прав людини – це типові порушення, які вчиняються на системному рівні стосовно певної цільової групи осіб.

Латентні порушення – це приховані порушення прав людини унаслідок маргінальних особливостей цільової групи, **недостатньої** правової обізнаності тощо.

Для проведення цього виду розслідування достатньо наявності інформації про те, що ті чи інші типові порушення прав людини мають місце в діяльності правоохоронних органів. При таких розслідуваннях звернення осіб, чиї права порушуються, а також спілкування з ними, не обов'язкове. А якщо ці звернення та спілкування можуть погіршити становище осіб, чиї права порушені, то вони недопустимі.

Результатом такого розслідування має бути недопущення в подальшому такого типу порушення прав людини, який був предметом розслідування.

Взаємопов'язаність механізму розслідувань порушень прав конкретної особи та механізму розслідувань системних, у тому числі латентних порушень прав людини полягає у:

- аналогічності розподілу функцій представників громадянського суспільства та Уповноваженого при проведенні розслідувань;

-
- використанні результатів розслідувань порушень прав конкретної особи при проведенні розслідувань системних, у тому числі латентних порушень прав людини;
  - спільності принципів діяльності механізмів.

Розподіл функцій представників громадянського суспільства та Уповноваженого при проведенні розслідувань:

- громадські активісти виявляють факти порушень прав людини та за визначеним алгоритмом проводять попереднє розслідування;
- висновки та матеріали попереднього розслідування, проведеного громадськими активістами, з відповідними рекомендаціями спрямовуються Уповноваженому з прав людини;
- Уповноважений з прав людини, з урахуванням отриманих висновків, матеріалів та рекомендацій, відкриває провадження по справі про порушення прав людини, за необхідності взаємодіючи з громадськими активістами, здійснює передбачені законодавством заходи, спрямовані на поновлення порушених прав, оприлюднення розслідування та його результатів.

3.2.4. Правові підстави дій представників громадськості при проведенні розслідувань порушень прав людини

Конституція України

Стаття 8. *В Україні визнається і діє принцип верховенства права.*

Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй.

Норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується.

Стаття 19. *Правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством.*

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Стаття 32. *Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.*

Кожний громадянин має право знайомитися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах і організаціях з відомостями

про себе, які не є державною або іншою захищеною законом таємницею.

Стаття 34. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір.

Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.

Стаття 55. Кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань.

Стаття 57. Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і **обов'язки** громадян, мають бути доведені до відома населення у порядку, встановленому законом.

Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і **обов'язки** громадян, не доведені до відома населення у порядку, встановленому законом, є не чинними.

Стаття 59. Кожен має право на правову допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав.

Для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура.

Рішення Конституційного Суду України від 30.09.2009 N 23-рп

1. Положення частини першої статті 59 Конституції України «кожен має право на правову допомогу» треба розуміти як гарантовану державою можливість будь-якій особі, незалежно від характеру її правовідносин з державними органами, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, юридичними та фізичними особами вільно, без неправомірних обмежень отримувати допомогу з юридичних питань в обсязі і формах, як вона того потребує.

2. Положення частини другої статті 59 Конституції України «для... надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура» в аспекті конституційного звернення треба розуміти так, що особа під час допиту її як свідка в органах дізнання, досудового слідства чи дачі пояснень у правовідносинах з цими та іншими

державними органами має право на правову (юридичну) допомогу від обраної за власним бажанням особи в статусі адвоката, що не виключає можливості отримання такої допомоги від іншої особи, якщо законами України щодо цього не встановлено обмежень.

Цивільний кодекс України

Стаття 302. Фізична особа має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію.

Збирання, зберігання, використання і поширення інформації про особисте життя фізичної особи без її згоди не допускаються, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Закон України «Про інформацію»

Стаття 5. Кожен має право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів.

Реалізація права на інформацію не повинна порушувати права, свободи і законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб.

Стаття 7. Ніхто не може обмежувати права особи у виборі форм і джерел одержання інформації, за винятком випадків, передбачених законом.

Стаття 11. Кожному забезпечується вільний доступ до інформації, яка стосується його особисто, крім випадків, передбачених законом.

Стаття 21 До інформації з обмеженим доступом не можуть бути віднесені відомості:

- про факти порушення прав і свобод людини і громадянина;
- про незаконні дії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб.

Стаття 25. Під час виконання професійних обов'язків журналіст має право:

- здійснювати письмові, аудіо- та відеозаписи із застосуванням необхідних технічних засобів, за винятком випадків, передбачених законом;
- безперешкодно відвідувати приміщення суб'єктів владних повноважень, відкриті заходи, які ними проводяться, та бути особисто прийнятим у розумні строки їх посадовими і службовими особами, крім випадків, визначених законодавством;
- не розкривати джерело інформації або інформацію, яка дозволяє встановити джерела інформації, крім випадків, коли його зобов'язано до цього рішенням суду на основі закону.

Закон України «Про доступ до публічної інформації»

Стаття 1. Публічна інформація (відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена

в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом) є відкритою, крім випадків, встановлених законом.

Стаття 19. Запитувач має право звернутися до розпорядника інформації із запитом на інформацію незалежно від того, стосується ця інформація його особисто чи ні, без пояснення причини подання запиту.

Стаття 20. Розпорядник інформації має надати відповідь на запит на інформацію не пізніше п'яти робочих днів з дня отримання запиту.

Уразі, якщо запит на інформацію стосується інформації, необхідної для захисту життя чи свободи особи, відповідь має бути надана не пізніше 48 годин з дня отримання запиту.

Клопотання про термінове опрацювання запиту має бути обґрунтованим.

Закон України «Про звернення громадян»

Стаття 1. Громадяни України мають право звернутися до органів державної влади, посадових осіб відповідно до їх функціональних обов'язків із заявою або клопотанням щодо реалізації своїх прав і законних інтересів та скаргою про їх порушення.

Стаття 4. До рішень, дій (бездіяльності), які можуть бути оскаржені, належать такі у сфері управлінської діяльності, внаслідок яких:

- порушено права і законні інтереси чи свободи громадянина (групи громадян);
- створено перешкоди для здійснення громадянином його прав;
- незаконно покладено на громадянина які-небудь обов'язки або його незаконно притягнуто до відповідальності.

Стаття 16. Скарга на дії чи рішення органу державної влади, посадової особи подається у порядку підлеглості вищому органу або посадовій особі, що не позбавляє громадянина права звернутися до суду відповідно до чинного законодавства, а в разі відсутності такого органу або незгоди громадянина з прийнятим за скаргою рішенням – безпосередньо до суду.

Громадянин може подати скаргу особисто або через уповноважену на це іншу особу.

Скарга в інтересах громадянина за його уповноваженням, оформленим у встановленому законом порядку, може бути подана іншою особою або організацією, яка здійснює правозахисну діяльність.

Стаття 18. Громадянин, який звернувся із заявою чи скаргою до органів державної влади, посадових осіб, має право:

- знайомитися з матеріалами перевірки;

-
- подавати додаткові матеріали або наполягати на їх запиті органом, який розглядає заяву чи скаргу;
  - бути присутнім при розгляді заяви чи скарги;
  - користуватися послугами адвоката або організації, яка здійснює правозахисну функцію, оформивши це уповноваження у встановленому законом порядку;
  - одержати письмову відповідь про результати розгляду заяви чи скарги;
  - висловлювати усно або письмово вимогу щодо дотримання таємниці розгляду заяви чи скарги;
  - вимагати відшкодування збитків, якщо вони стали результатом порушень встановленого порядку розгляду звернень.

Стаття 20. Звернення розглядаються і вирішуються у термін не більше одного місяця від дня їх надходження, а ті, які не потребують додаткового вивчення, – невідкладно, але не пізніше п'ятнадцяти днів від дня їх отримання.

На обґрунтовану письмову вимогу громадянина термін розгляду може бути скорочено.

**Порядок сприяння проведенню громадської експертизи
діяльності органів виконавчої влади, затверджений
Постановою КМУ від 05.11.2008 р. №976**

Пункт 4. Орган виконавчої влади після надходження від інституту громадянського суспільства письмового запиту щодо проведення громадської експертизи:

- 1)** видає у тижневий строк наказ (розпорядження) про проведення такої експертизи і заходів, пов'язаних з підготовкою матеріалів, особи, відповідальної за забезпечення взаємодії з інститутом громадянського суспільства, зміст якого доводить до відома інституту громадянського суспільства, що ініціює проведення громадської експертизи, протягом трьох днів з моменту його видання;
- 2)** утворює робочу групу для підготовки матеріалів із залученням представників інституту громадянського суспільства, що ініціює проведення громадської експертизи;
- 3)** розміщує у тижневий строк інформацію про надходження запиту щодо проведення громадської експертизи та заходи, здійснені органом виконавчої влади з метою сприяння її проведенню, на власному веб-сайті;
- 4)** подає інституту громадянського суспільства матеріали або завірені в установленому порядку їх копії з урахуванням вимог та строку, визначених Законом України «Про інформацію».

Пункт 5. Посадові особи органу виконавчої влади не повинні перешкоджати проведенню громадської експертизи та втручатись у діяльність інституту громадянського суспільства, пов'язану з її проведенням.

3.2.5. Оформлення результатів розслідування, проведеного громадськими активістами

Завершальною стадією розслідування, проведеного громадськими активістами за будь-яким порушенням, є підготовка висновку та рекомендацій Уповноваженому з прав людини, в яких містяться найбільш важливі моменти результатів розслідування.

Висновок та рекомендації Уповноваженому за результатами розслідування порушення прав конкретної особи мають містити:

- опис встановлених фактів, що стосуються порушення прав конкретної особи;
- викладення вашого бачення ситуації, що сталася;
- висновки за результатами проведеного розслідування;
- рекомендації Уповноваженому з прав людини щодо подальших заходів, спрямованих на поновлення порушених прав конкретної особи;
- джерела доказів протиправних дій працівників ОВС, доступ до яких можливий лише з використанням повноважень, наданих Уповноваженому з прав людини.

Висновок та рекомендації Уповноваженому за результатами розслідування системних, у тому числі латентних порушень прав людини мають містити:

- короткий опис проблеми із зазначенням, в чому полягає системне, у тому числі латентне, порушення прав людини з посиланням на результати моніторингу джерел інформації та аналізу відповідності дій правоохоронців вимогам нормативно-правових актів;
- наслідки, до яких призводять системні, у тому числі латентні, розслідувані порушення прав людини;
- чинники (причини та умови), що породжують тип порушень, який розслідується, та сприяють його існуванню;
- інформацію про органи та підрозділи, діяльності яких найбільш притаманний розслідуваний тип порушень;
- рекомендації Уповноваженому з прав людини щодо подальших заходів, спрямованих на унеможливлення існування розслідуваного типу системних, у тому числі латентних, порушень прав людини;
- джерела доказів протиправних дій працівників ОВС, доступ до яких можливий лише з використанням повноважень, наданих Уповноваженому з прав людини.

3.2.6. Заходи, які здійснює Уповноважений з прав людини після отримання матеріалів громадського розслідування

Уповноважений, отримавши матеріали громадського розслідування порушень прав конкретної особи, або матеріали розслідування системних, у тому числі латентних, порушень прав людини, за наявності підстав, з урахуванням

отриманих висновків, матеріалів та рекомендацій відкриває провадження по справі про порушення прав людини, призначає виконавців з числа працівників Секретаріату Уповноваженого, які в подальшому здійснюють заходи відповідно до **Порядку здійснення провадження Уповноваженого з прав людини у справах про порушення прав і свобод людини, затвердженого наказом Уповноваженого від 12.08.2013 р. № 18/02-13.**

У разі призначення виконавців з числа Відділу спеціальних проваджень Секретаріату Уповноваженого, заходи в межах провадження здійснюються з урахуванням **Положення про Відділ спеціальних проваджень Секретаріату Уповноваженого.**

Про відкриття провадження інформується суб'єкт громадянського суспільства, від якого отримані матеріали громадського розслідування.

У випадках відкриття провадження Уповноваженого з прав людини щодо резонансних порушень прав людини Уповноважений може залучити до реалізації провадження представників громадськості та міжнародних експертів.

Рішення щодо спільного із громадськістю провадження є публічним та оприлюднюється на сайті Уповноваженого.

Після узгодження заходів в межах провадження Уповноважений, за необхідності, видає представникам громадських організацій персональні довіреності для реалізації таких заходів.

У ході провадження працівники Секретаріату Уповноваженого самостійно або спільно з представниками громадськості (виконавці), залежно від обставин та необхідності вживають такі заходи:

- надсилають запити до відповідних державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, незалежно від форми власності;
- виїжджають на місце події, відвідують органів державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організацій незалежно від форми власності;
- отримують від посадових і службових осіб, громадян України, іноземців та осіб без громадянства усні або письмові пояснення щодо обставин, які перевіряються по справі;
- ознайомлюються з документами, у тому числі тими, що містять інформацію з обмеженим доступом, та отримують їх копії в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності, органах прокуратури, включаючи справи, які знаходяться в судах;
- проводять перевірки діяльності органів державної влади, підприємств, установ, організацій, з отриманням результатів експертиз і підготовкою відповідних висновків;

-
- перевіряють стан додержання встановлених прав і свобод людини відповідними державними органами, в тому числі тими, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, вносять в установленому порядку пропозиції щодо поліпшення діяльності таких органів у цій сфері;
  - відвідують місця несвободи, в тому числі без попереднього повідомлення про час і мету;
  - проводять наради, консультації з представниками державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, незалежно від форми власності, з питань, що порушені у матеріалах громадського розслідування;
  - звертаються до суду із заявою про захист прав і свобод людини і громадянина, у випадках та в порядку, встановлених законодавством;
  - беруть участь у судовому процесі у випадках та порядку, встановлених законодавством.

3.2.7. Використання результатів громадського розслідування порушень фундаментальних прав людини у взаємодії з Уповноваженим

За результатами заходів, проведених у ході провадження, залежно від обставин справи Уповноважений:

- **вносить подання** до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій, незалежно від форми власності, їх посадовим і службовим особам для вжиття відповідних заходів у місячний строк щодо усунення виявлених порушень прав і свобод людини;
- **вносить подання** до Конституційного Суду України щодо вирішення питання про відповідність Конституції України (конституційності) закону України чи іншого правового акта Верховної Ради України, акта Президента України та Кабінету Міністрів України, правового акта Автономної Республіки Крим; офіційного тлумачення Конституції України та законів України.

Крім того, випадки порушень прав людини, виявлені в результаті провадження за матеріалами громадського розслідування, із зазначенням органів державної влади, їх посадових і службових осіб, які порушили своїми діями (бездіяльністю) права і свободи людини, можуть бути відображені у щорічній доповіді Уповноваженого Верховній Раді України про стан додержання та захисту прав і свобод людини.

За наявності підстав, за фактами порушень прав і свобод людини, виявлених в результаті провадження за матеріалами громадського розслідування, Уповноважений може представити Верховній Раді України спеціальну доповідь (довіді) з окремих питань додержання в Україні прав і свобод людини і громадянина.